

**Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

SANAYİ ve TEKNOLOJİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

BEŞERİ SERMAYEDE EĞİTİMİN ROLÜ: KARAMAN İLİNDE BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Hakkı Mümin AY

Hazırlayan:

Ömer SEÇGİN

KONYA 2008

BEŞERİ SERMAYEDE EĞİTİMİN ROLÜ: KARAMAN İLİNDE BİR UYGULAMA

Ömer Seçgin

Özet

Bu yüzyılda gelişebilmek ve büyüyebilmek için teknolojiye başvurulması olmazsa olmazlardan olmuştur. Yani kalkınma ve büyümenin, ticarete başarı sağlamanın ve daha adil bir gelir dağılımı elde etmenin temelinde bilim, teknoloji ve ar-ge çalışmaları vardır. Tabi bu süreçte başarılı olabilmenin temel koşullarından birisi de bu teknolojiyi kullanabilecek ve bu teknolojiye uyum sağlayabilecek nitelikli insan gücüne yani beşeri sermayeye sahip olmaktır. Bu nitelikli bireyleri ortaya çıkarmak için en önemli ve ilk faktör eğitimidir. Çünkü siz ne kadar en son teknolojiye sahip olursanız olun bunu işleyebilecek nitelikli yani eğitim ve bilgi olarak donanımlı bireyler olmadıktan sonra sahip olunan teknoloji de tek başına hiçbir anlam taşımaz

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde beşeri sermayenin tanımı ve önemi belirtildikten sonra beşeri sermayenin faktörlerine geçilmiştir. Beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim incelenmiştir. Eğitimin önemi, özellikleri, kaynak aktarılma sebepleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Beşeri sermayenin diğer bir faktörü olan sağlık ve sağlığa yapılan yatırımların sebepleri ve verimlilikleri incelenmiştir. Beşeri sermayenin diğer faktörleri olan nüfus ve beyin göçüne de değinilmiştir. İkinci bölümde Türk Eğitim Sistemi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türk Eğitim Sisteminin amacı, ilkeleri ve 2007–2008 Eğitim-Öğretim yılı okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, üniversite, açık öğretim, halk eğitim ve örgün eğitim öğrenci sayıları verilmiştir. Dünyada ve Türkiye’de GSMH’den eğitime ayrılan ödenekler tablolar halinde incelenmiştir. Öğretmen, öğrenci ve okul sayıları bakımından Türkiye OECD ülkeleriyle karşılaştırılmıştır. Türkiye’de sağlığa ayrılan bütçe OECD ülkeleriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca tablolar halinde bebek ölümleri ve kişi başına yapılan sağlık harcamaları ayrıntılı halde incelenmiştir. Nüfus ve beyin göçünde ise Türkiye’nin 1924 – 2007 arası nüfus artışı ve köy – kent nüfus oranları karşılaştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise Karaman İlinde yapılan anket çalışması sonucunda 304 deneğin eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin yaşam kalitesine olan etkisi çapraz tablolar ile değerlendirilerek yorumlanmıştır. Anahtar kelimeler: Beşeri sermaye, eğitim, Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim, Çapraz tablolar, Probit Modeli

THE ROLE OF EDUCATION IN HUMAN CAPITAL : AN APPLICATION IN KARAMAN

Ömer Seçgin

Abstract

In this age, in order to grow and develop, the applying of technology has been inevitable. At the basis of development, success in trade and gaining a juster income distribution is found science, technology and research-development works. One of the fundamental conditions in this process is having qualified human resources to be able to adjust to this technology and use it, that is, human capital. In order to find these qualified people, the most essential factor is education. However much technology there is, unless you have qualified, that is, equipped individuals in terms of education and information, the technology owned doesn't mean anything on its own.

Our work consists of 3 parts. In the first part, after defining the human capital and pointing out the importance of human capital, we have passed to the human capital. The most important element of human capital, education, has been dealt with. The importance of education, its characteristics, the causes of conveying sources has been dealt with in detail. Another factor of human capital, that is, health, and the causes and efficiencies of investments spent on health have been investigated, too. The other factors of human capital, population and brain drain have been dealt with, too. In the second part, Turkish education has been investigated in detail. The goal of Turkish education system, its principles, 2007-08 preschool education, primary school, middle education, university education, folk education, regular education student numbers have been given. The payments assigned for education from gross national product in Turkey in Turkey and in the world have been investigated in tables. Turkey has been compared with OECD countries in terms of teachers, students and schools. Besides, infant mortality and health expense per capita have been explained in tabular form. As for population and brain drain, Turkey's 1924-2007 population increase and urban-rural population rates have been compared. In the third part, in the result of a questionnaire done in Karaman city, the effect of education and level of 304 individuals on life quality have been evaluated in cross tables and also comments have been made about it, too.

Key words: Human capital, education in Turkey and OECD countries, cross tables, Probit model.

İçindekiler	I
Tablolar Listesi	V
Şekiller Listesi	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ SERMAYE VE FAKTÖRLERİ

1.1. .Beşeri Sermayenin Tanımı	3
1.2.Beşeri Sermayenin Önemi	5
1.3.Beşeri Sermaye Faktörleri	7
1.3.1. Eğitim ve Beşeri Sermaye	7
1.3.1.1. Eğitim Yatırımları	10
1.3.1.1.1. Eğitimin Reel Maliyeti	12
1.3.1.1.2.Eğitimin Parasal Maliyeti	12
1.3.1.1.3.Eğitimin Yatırımları ve iktisadi Kalkınma	12
1.3.1.2. Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi	13
1.3.1.3.Eğitimin Sosyo-Ekonomik Etkileri	16
1.3.1.3.1 Gelir Dağılımına Olumlu Etki Eder	17
1.3.1.3.2. Kaliteli ve Sağlıklı Bireyler Yetiştirir	17
1.3.1.3.3. Gelir Seviyesini Arttırır	17
1.3.1.3.4 Verimliliği Etkiler	18
1.3.2. Nüfus ve Beşeri Sermaye	18
1.3.3.Beyin Göçü ve Beşeri Sermaye	19
1.3.4.Beslenme ve Beşeri Sermaye	20
1.3.5. Sağlık ve Beşeri Sermaye	20
1.3.5.1. Sağlık Yatırımları	21
1.3.5.1.1. Toplam sağlık harcamaları	21
1.3.5.1.2. Sağlık hizmetleri arzı	21
1.4.Beşeri Sermayeye Yatırımın Hedefleri	22
1.4.1. Bilgi Toplumu Oluşturmak ve Teknolojik Gelişmeyi Sağlamak	22
1.4.1.1. Bulus (invention)	23
1.4.1.2. Yenilik (innovation)	23
1.4.1.3. Yayılma (diffusion)	23

1.4.2. Ekonomik Büyüme ve Sağlamak	23
1.4.3. Gelir Dağılımını Arttırmak	24
1.4.4. Rekabet ve Verimliliği Arttırmak	25
İKİNCİ BÖLÜM	
TÜRKİYE DE BEŞERİ SEMAYE FAKTÖRLERİNİN DURUMU	
2.1. Türkiye’de Eğitim ve Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	30
2.1.1. Örgün Eğitim	27
2.1.1.1. Okul Öncesi Eğitim	27
2.1.1.2. Ortaöğretim	27
2.1.1.3. Genel Ortaöğretim:	28
2.1.1.4. Meslekî ve Teknik Ortaöğretim:	28
2.1.1.5. Özel Eğitim	28
2.1.1.6. Özel Öğretim	29
2.1.1.7. Yükseköğretim	29
2.1.2. Yaygın Eğitim	30
2.1.3. Türk Milli Eğitim Sistemi	30
2.1.4. Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları	31
2.1.5. Türk Mili Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri	31
2.1.6. Türk Milli Eğitim Sisteminin Tarihi Süreci	33
2.1.6.1. Öğretimi Birleştirme:	33
2.1.6.2. Eğitimi Örgütlenme:	33
2.1.6.3. Eğitimin Niteliğinde Değişme:	34
2.1.6.4. Eğitimi Yaygınlaştırma:	34
2.1.7. Eğitimin Bütçedeki Yeri	34
2.1.8. Yetişkin Nüfusun Eğitim Seviyesi	37
2.1.9. Türkiye ve Dünya da Eğitim Seviyesi	38
2.1.9.1. Okullaşma Oranı ve Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları	38
2.2. Türkiye’ de Sağlık Durumu	41
2.3. Türkiye’nin Nüfus Yapısı	44
2.4. Türkiye de Beyin Göçü	48
3.BÖLÜM.	
KARAMAN’ DA EĞİTİM SEVİYESİ VE GELİR DÜZEYİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	
3.1. Araştırmanın Yöntemi	51
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotez	51

3.1.2. Veriler ve Toplanması	52
3.1.3. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	52
3.1.4. Örneklemin Genel Nitelikleri	53
3.1.5.Örneklemin Çapraz Tablolar İle Analizi	62
Sonuç	96
Kaynakça	99

Tablolar Listesi

Tablo 2.1 Bazı Ülkelerin Eğitim Harcamalarının GSMH deki Payı: (%)	35
Tablo 2.2 Bazı Ülkelerde Kişi Başına Düşen Eğitim Harcaması	36
Tablo 2.3 Bazı Ülkelerde Yetişkin Nüfusun (25-64)Eğitim Durumu (%)	37
Tablo 2.4 Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranı%	39
Tablo 2.5 Milli Eğitim Kademelerindeki Sayı ve Artışlar. (1923–2006)	40
Tablo 2.6 Yıllar İtibariyle Kaba Doğum Hızı, Kaba Ölüm Hızı, Bebek Ölüm Hızı, Toplam Doğurganlık Hızı ve Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi	44
Tablo 2.7 1927–2000 Türkiye Nüfus Sayımı Sonuçları (Kent – Kır Nüfus Oranı)	45
Tablo 2.8 2007 Yıl Sonu Adrese Dayalı Nüfus Sayımı Sonuçları	47
Tablo 3.1 Deneklerin Cinsiyet Dağılımı	53
Tablo 3.2 Deneklerin Medeni Hali	53
Tablo 3.3 Deneklerin Yaş Dağılımı	54
Tablo 3.4 Deneklerin Eğitim Seviyesi	54
Tablo 3.5 Deneklerin Meslek Durumu	55
Tablo 3.6 Deneklerin Gelir Durumu	55
Tablo 3.7 Deneklerin Bilgisayar Sahip Olma Oranı	56
Tablo 3.8 Deneklerin Evde İnternet Erişim Durumu	56
Tablo 3.9 Deneklerin Cep Telefonu Sahibi Olma Durumu	56
Tablo 3.10 Deneklerin Sertifika Sahibi Olma Durumu	57
Tablo 3.11 Deneklerin Pasaport Sahip Olma Durumu	57
Tablo 3.12 Deneklerin Mesleki Yayınları Takip Etme Durumu	57
Tablo 3.13 Deneklerin Günlük Gazete Okuma Durumu	58
Tablo 3.14 Deneklerin Ev Dışında İnternet Kullanım Durumu	58
Tablo 3.15 Deneklerin Dışarıda Akşam Yemeği Yeme Durumu	59
Tablo 3.15 Deneklerin Özel Günleri Kutlama Durumu	59
Tablo 3.16 Deneklerde Aile Bireylerinin Kararlara Etkisi	59
Tablo 3.17 Deneklerin Düzenli Tatile Gitme Durumu	59
Tablo 3.18 Deneklerin Çocuklarına Vakit Ayırma Durumu	60
Tablo 3.19 Deneklerin Gelir – Gider Durumu	60
Tablo 3.20 Deneklerde Ek Bir İşte Çalışma İsteği	60
Tablo 3.21 Deneklerin Sinema ve Tiyatroya Gitme Durumu	61
Tablo 3.22 Deneklerin İnterneti Kullanım Amacı	61
Tablo 3.23 Eğitim Seviyesi ile Bilgisayar Sahibi Olma Çapraz Tablosu	63
Tablo 3.24 Eğitim Seviyesi Evde İnternet Erişimi Çapraz Tablo	65
Tablo 3.25 Eğitim Seviyesi Pasaport Sahibi Olma Çapraz Tablosu	67
Tablo 3.26 Eğitim Seviyesi Sertifika Sahibi Olma Çapraz Tablosu	69

Tablo 3.27 Eğitim Seviyesi Mesleki Yayınları Takip Etme Çapraz Tablosu	71
Tablo 3.28 Eğitim Seviyesi Günlük Gazete Okuma Çapraz Tablosu	73
Tablo 3.29 Eğitim Seviyesi Dışarıda Akşam Yemeği Yeme Çapraz Tablosu	75
Tablo 3.30 Eğitim Seviyesi Özel Günleri Kutlama Çapraz Tablosu	77
Tablo 3.31 Eğitim Seviyesi Aile Bireylerinin Düşüncelerini Dikkate Alma Çapraz Tablosu	79
Tablo 3.32 Eğitim Seviyesi Tatile Gitme Çapraz Tablosu	81
Tablo 3.33 Eğitim Seviyesi Çocuklarına Vakit Ayırma Çapraz Tablosu	83
Tablo 3.34 Eğitim Seviyesi Gelir – Gider Dengesi Çapraz Tablosu	85
Tablo 3.35 Eğitim Seviyesi Ek Bir İşte Çalışma İsteği Çapraz Tablosu	87
Tablo 3.36 Eğitim Seviyesi Sinema – Tiyatroya Gitme Çapraz Tablosu	88
Tablo 3.37 Eğitim Seviyesi Gelir Durumu Çapraz Tablosu	90
Tablo 3.38 Gelir Durumu Cep Telefonuna Sahip Olma Çapraz Tablosu	92
Tablo 3.39 Gelir Durumu Tatile Gitme Çapraz Tablosu	93
Tablo 3.40 Gelir Durumu Gelir Gider İlişkisi Çapraz Tablosu	94

Şekiller Listesi

Şekil 2.1 Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları	42
Şekil 2.2 Türkiye’de Sağlık Harcamaları (1980–2004)	43
Şekil 2.3 Göç Etme Nedenine Göre İller Arası Göç Eden Nüfusun Oranı	48
Şekil 2.4 Yurtdışında Öğrenim Gören Öğrenciler (Kişi)	49

GİRİŞ

Beşeri sermaye daha iyi eğitilmiş ve beceri kazandırılmış, insan kaynağıdır. İyi eğitilmiş insan gücü ile yeterli fiziki sermaye birikimi ekonomik kalkınmanın iki önemli faktörüdür. Aynı zamanda bu iki faktör birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Daha iyi eğitilmiş ve beceri kazandırılmış nitelikli bireyler, dengeli ve sağlıklı beslenebilen kültürlü insan kaynağı yani daha verimli çalışabilen insan sermayesi, artan emek verimliliği demektir.

Yaşadığımız bu asır pek çok yazar ve araştırmacı tarafından bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır. Artık bu yüzyılda gelişebilmek ve büyüebilmek için teknolojiye başvurulması olmazsa olmazlardan olmuştur. Yani kalkınma ve büyümenin, ticarete başarı sağlamanın ve daha adil bir gelir dağılımı elde etmenin temelinde bilim, teknoloji ve ar-ge çalışmaları vardır. Tabi bu süreçte başarılı olabilmenin temel koşullarından birisi de bu teknolojiyi kullanabilecek ve bu teknolojiye uyum sağlayabilecek nitelikli insan gücüne yani beşeri sermayeye sahip olmaktır. Bu nitelikli bireyleri ortaya çıkarmak için en önemli ve ilk faktör eğitimidir. Çünkü siz ne kadar en son teknolojiye sahip olursanız olun bunu işleyebilecek nitelikli yani eğitim ve bilgi olarak donanımlı bireyler olmadıktan sonra sahip olunan teknoloji de tek başına hiçbir anlam taşımaz

Zamanımızda bilgi çağında uzmanlaşmış, nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Türkiye ekonomisi güçlü bir şekilde modern işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Ancak ülkemizde mevcut iş gücünün çoğu vasıfsızdır. Vasıfsız işgücünün büyük bir kısmını ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Günümüzde, uygulanmakta olan piyasa ekonomisinin ihtiyaç duyacağı rekabetçi pazar taleplerini karşılayabilecek, vasıflı ve uyumlu, motivasyonu yüksek bireylerin yetiştirilmesi, ülkemizin kalkınma hızının yükseltilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsana yatırım adı verilen harcama başlıca üç harcamadan oluşmaktadır. Bunlar eğitim, sağlık ve beslenme harcamalarıdır. Her üç harcama da dengeli olarak yapılırsa, insan sermayesinden gerektiği gibi faydalanılabilir. Fiziki kaynakların değerlendirilip ekonomik sürece aktarılmasında büyük fonksiyonu olan insan faktörü kalkınmanın gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. İnsan faktörünün gelişme sürecindeki rolü, tarım toplumundaki niteliksiz insan sermayesi, sanayi toplumunda niteliksiz insan sermayesi ve nitelikli insan sermayesi olarak iki şekilde ortaya çıkmakta, günümüzde

henüz yeni şekillenmekte olan bilgi toplumunda ise insan sermayesi sadece nitelikli insan sermayesi olarak sosyo-ekonomik gelişme sürecini etkilemekte ve yönlendirmektedir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde beşeri sermayenin tanımı ve önemi belirtildikten sonra beşeri sermayenin faktörlerine geçilmiştir. Beşeri sermayenin en önemli unsuru olan eğitim incelenmiştir. Eğitimin önemi, özellikleri, kaynak aktarılma sebepleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Beşeri sermayenin diğer bir faktörü olan sağlık ve sağlığa yapılan yatırımların sebepleri ve verimlilikleri incelenmiştir. Beşeri sermayenin diğer faktörleri olan nüfus ve beyin göçüne de değinilmiştir.

İkinci bölümde Türk Eğitim Sistemi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Türk Eğitim Sisteminin amacı, ilkeleri ve 2007–2008 Eğitim-Öğretim yılı okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, üniversite, açık öğretim, halk eğitim ve örgün eğitim öğrenci sayıları verilmiştir. Dünyada ve Türkiye’de GSMH’den eğitime ayrılan ödenekler tablolar halinde incelenmiştir. Öğretmen, öğrenci ve okul sayıları bakımından Türkiye OECD ülkeleriyle karşılaştırılmıştır. Türkiye’de sağlığa ayrılan bütçe OECD ülkeleriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca tablolar halinde bebek ölümleri ve kişi başına yapılan sağlık harcamaları ayrıntılı halde incelenmiştir. Nüfus ve beyin göçünde ise Türkiye’nin 1924 – 2007 arası nüfus artışı ve köy – kent nüfus oranları karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Karaman İlinde yapılan anket çalışması sonucunda 304 deneğin eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin yaşam kalitesine olan etkisi çapraz tablolar ile değerlendirilerek yorumlanmıştır.

1.BÖLÜM

BEŞERİ SERMAYE VE FAKTÖRLERİ

1.1. Beşeri Sermayenin Tanımı

Yetişmiş insan gücü olan beşeri sermaye, daha iyi eğitilmiş ve beceri kazandırılmış insan kaynağıdır. (Han ve Kaya, 1997:130).

Beşeri sermaye, bireylerin yetenek, hüner ve bilgi yönünden yükselmesini ifade eden insan kaynaklarının geliştirilmesini, ekonomik anlamda insan sermayesi birikimini ve bu sermayenin gelişmede etkili olacak şekilde kullanımını anlatmaktadır (Hesapçıoğlu,1994: 402).

Beşeri sermaye becerikli, nitelikli bireyler ve bu bireylere mal olmuş vasıflar ile kazanılmış diğer niteliklerin değeridir. Ekonomik kalkınmada sermaye denildiğinde, genelde akla yalnızca makineler, fabrikalar, binalar gibi fiziki sermayede ortaya çıkan gelişmeler gelmektedir. Ancak ekonomiler, alışanların sahip oldukları ve ekonomistlerin de insan sermayesi ya da beşeri sermaye olarak adlandırdıkları diğer bir tür sermayeye de sahiptirler. (Yıldırım ve Kahraman, 2003, s.74)

Bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve tecrübesinin üretime yansması olarak kabul edilen beşeri sermaye, son yıllarda yoğun olarak gündemi işgal etmiş ve uzun soluklu gelişme programlarının en önemli parçasını oluşturmuştur. Ekonomik kalkınmada insana yatırımın önemine ilk dikkat ekenler, A. Smith ve Klasik İktisadın öncüleri olmuştur. A. Smith' in 1776 yılında yayınladığı Milletlerin Zenginliği (Wealth of Nations) adlı eserinde üretimi artırmak için işbölümü ve uzmanlaşmanın gerekliliği açık bir şekilde ortaya konarak, beşeri sermaye olgusuna atıf yapılmıştır (Taban ve Kar, 2004: 279)

Lobley, toplumun gözle görülür parametrelerinde herhangi bir artış oluşturmayan insana yapılan yatırımdan bahsetmiştir. Beşeri sermaye, işgücünün birikmiş becerileri olarak tanımlanabilir. Diğer sermaye biçimlerinin oluşumu gibi beşeri sermayeye yapılan yatırımda bir kar sağlanması beklenebilir. Eğer bir kişi üç-dört yılını kariyer yapmaya harcamışsa, çalışma hayatında daha yüksek bir gelir elde etmek biçiminde bir karşılık alması muhtemeldir. (Lobley, 1995: 64).

Bir ülke ekonomisinin veya ülke ekonomisi içindeki işletmelerin gelişip, büyüebilmesi, uluslar arası piyasalarda söz sahibi olabilmesi, verimliliğini ve kazancını arttırabilmesi için sadece fiziksel yatırım yeterli değildir. Makro ve mikro ekonomik seviyelerde başarılı olabilmenin en önemli ve etkin nedenlerinden biri de yapılacak işin

kapsamının gerektirdiği nitelikte yetenek ve eğitime-öğrenime sahip insan kaynaklarına sahip olmaktır. Başka bir deyişle, bir ülke ekonomisinin veya bir işletmenin uzun vadede başarısı, sahip olunan insan gücü kaynaklarının nitelikleri ile sınırlı ve orantılıdır. Fiziksel (makineler- tesisler), mali veya doğal kaynaklar ne denli büyük olursa olsun nitelikli insan gücü (beşeri sermaye) olmadan, ne ülke ekonomisinin ne de işletmelerin uzun vadede kalıcı bir başarıya ulaşması düşünülemez (Gürak, 2004).

Klasik iktisadi düşüncenin ürünü olan mevcut üretim faktörleri, yaşanan ekonomik ve sosyal hayattaki yeniliklere bağlı olarak yeni tanımlamalara ihtiyaç duymuştur. Çünkü parayı ekonomik faaliyetler üzerinde bir tül olarak gören klasik iktisat teorisi için sermaye kavramı üretimde kullanılan makine, teçhizat ve diğer ekipmanlardan ibaretti. Ancak söz konusu yıllarda yapılan üretim faaliyetlerinde yoğun bilgi birikimine ihtiyaç duyulmaması ve insanı sermaye olarak ele almanın, insanı aşağılayıcı bir tavır olacağı düşüncesi, insani değerlerin sermaye olarak değerlendirilmesini engellemiştir. Bu bağlamda Alfred Marshall, beşeri sermayenin piyasasının olmaması yüzünden ve J. Mill de refahın insanlar için olduğu, kendilerinin refah kaynağı olarak görülemeyeceği nedeniyle beşeri sermayeye karşı çıkmışlardır.

Ancak gelinen noktada, üretime katılan kişinin sahip olduğu ve genel anlamda insanın niteliğini vurgulayan bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerler, beşeri sermaye olarak kabul edilmektedir. Çünkü söz konusu değerler, üretimde kullanılan diğer faktörlerin daha verimli değerlendirilmesine imkân vermekte: ayrıca yeni teknolojilerin icadı ve rasyonel bir şekilde kullanıma yol açmaktadır. Bundan dolayı ekonomik faaliyetlerdeki rasyonellik artmakta ve ülke ekonomisi daha hızlı kalkınabilmektedir (Karagül, 2003: 81).

Emeğin kalitesindeki farklılıktan dolayı, üretim faktörlerinden emeğin geliri olan ücret farklı düzeylerde oluşur. Emeğin kalitesindeki farklılıkların sebebi doğuştan var olan zihinsel ve fiziksel yetenekler olabileceği gibi sonradan öğrenim, yetiştirme ve tecrübe ile kazanılan özellikler de olabilir. Gelirin büyüklüğü emeğin kaliteli olmasına bağlıdır, çünkü niteliksiz işgücünde elde edilen üretime katkı ile kaliteli işgücünün üretime katkısı arasındaki fark bunu açıkça ortaya koyar. Kaliteli işgücünün üretime katkısı daha fazladır. İnsan kaynakları yöneticileri İşletmelerde, bireyleri yetenek ve tecrübelerinden dolayı, işletmenin karına yaptıkları katkı miktarınca farklı kategorilere ayırır. Yüksek maaş alanlar yetenek ve tecrübelerinin oluşumunda en büyük faktör olan öğrenime yaptıkları yatırımın getirisini almaktadırlar. Bu yönüyle beşeri sermaye, öğrenim ve yetiştirme sürecinde oluşan kullanılabilir değerli bilgi stokunu ifade eden bir kavramdır.

Bu durumda “Beşeri Sermaye”, işgücünün verimliliğini arttıracak eğitim düzeyi, yetenek, sağlık, beslenme gibi faktörlerin tesiri altında kalır. Daha iyi eğitilen, beslenen, sağlıklı ve yetenekli işgücünün daha verimli ve kapsamı geniş bir beşeri sermaye oluşturacağı açıktır. (Dülgeroğlu,1997,89).

1.2.Beşeri Sermayenin Önemi

Beşeri sermaye konusuna verilen önem son çeyrek yüzyıldan itibaren daha da artmıştır. Konu esas itibari ile kavramsal anlamda merkantilist ve klasik iktisatçılarca tartışılmış olsa da analitik olarak kuramsal bir çerçeveye oturtulması zaman çalmıştır. Bunun başlıca sebebi, II Dünya Savaşı öncesi ülkeler arası ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişme farklarının birbirlerinden net bir çizgi ile henüz ayrılamamış olmasıdır. Ancak savaş sonrasında ülkeler arası teknoloji yarısı nedeniyle beşeri sermaye kuramının oluşmasına ilişkin çalışmalar hız kazanmıştır.(Savaş, 1986, 225).

Ekonomik faaliyetlerin en temel unsuru olan üretimin gerçekleştirilmesi, üretim faktörü olarak adlandırılan bir dizi ekonomik değerlerin belirli koşul ve oranlarda bir araya getirilmesine bağlıdır. Söz konusu üretim faktörleri, niteliği ve niceliği zaman içinde değişen şartlara bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda 1980'lere kadar iktisat literatüründeki gülü konumunu sürdürebilen neoklasik iktisat teorisi ağırlıklı olarak büyümenin nicelik yönüne ağırlık vermiştir. Dolayısıyla, 18. ve 19.yy'da üzerinde yeterince durulmayan beşeri sermaye faktörü 20.yy'ın sonlarında, gelişmiş ülkelerde bir çok ekonomik çalışmaya konu olmuş ve değişik boyutlarıyla ekonomik gelişmeyle olan ilişkisi analiz edilmiştir. Bu çalışmalarda, beşeri sermaye olarak kabul edilen insani kalitenin, ülke gelişmesindeki payının oldukça yüksek olduğu gereğiyle karşılaşılmıştır. (Karagül 2003,80).

Böylece teknolojik üstünlüğün elde edilmesi, yoğun araştırma-geliştirme harcamalarının yanında beşeri kaynak yatırımlarından olan eğitim ve öğretime yatırımı gerektirmektedir. Çünkü günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişimiyle birlikte uluslararası rekabet üstünlüğünü sağlayan unsur, bilginin üretimi ve kullanımı olmaktadır. Bilginin üretimi ve kullanımı ise, İnsan faktörünün eğitimi ve yetiştirilmesini yani beşeri sermayeye yatırımı gerekli kılmaktadır (Kutlu, 2002:380).

Robert Lucas'a göre beşeri sermaye fiziksel sermayeden farklıdır. Fiziksel sermaye ülkeler arasında hareket etmemektedir. Beşeri sermayesi az olan fakir bir ülke fiziksel sermaye biriktirerek zengin olamaz fakir ülkelerde fiziksel sermayenin getiri oranı zengin ülkelere göre daha düşük olabilir. Bu yaklaşım, ekonomik gelişmenin sağlanmasında anahtar olarak eğitimin geliştirilmesini görmektedir. Bir ekonominin, büyümesini artırması için

yapılan ampirik çalışmalar sonucu yapılan öneriler arasında; beşeri sermaye yatırımının teşviki, bu bağlamda öğrenim ve eğitime daha fazla kaynak ayrılması yer almaktadır. (Parasız, 1996: 469–470)

Beşeri yetenekleri geliştiren en önemli faaliyetleri Schultz beş ana kategoride toplamıştır:

1- Yaşama süresini ve çalışma gücünü arttıran sağlık hizmetleri,

2- Firmalarca organize edilen ve çırak yetiştirilmesini de kapsayan iş başında eğitim,

3- Formal eğitim (örgütlü, planlı ve düzenli eğitim),

4- Yetişkinler için düzenlenen her türlü kurs etkinlikleri,

5- Değişen iş imkanlarından faydalanmak için gerek bireylerin gerekse ailelerin başka yerlere göç etmeleri.

Beşeri unsura yukarıda açıklanan şekillerde yapılan yatırımlar, teknolojik ilerlemeden yararlanmayı mümkün kıldığı gibi, bu ilerlemenin devamını da sağlamaktadır. Sağlık şartlarının düzenlenmesi daha fazla yaşama ihtimalini arttırarak, öğretime yapılan yatırımı daha verimli kılmaktadır. Öğretime yapılan yatırım ise verimi arttıran ve sağlık şartlarının iyileştirilmesini sağlayacak bilgiyi iletmektedir (Akgün ve Yıldız, 1998: 38).

Ekonomik büyümelerini hızlandırmak isteyen az gelişmiş ülkeler, fiziki sermaye yatırımlarına yönelik programlarını uygulamaya koyma gayretlerine rağmen, genellikle eğitim için az miktarda kaynak ayırabilmektedir. Ancak, iktisadi büyüme, ülkenin sahip olduğu fiziki ve insan sermayesi stokunun rasyonel kullanımı ve sermaye stokuna yapılacak ilaveler ile gerçekleştirilir (Dogan ve Bozkurt, 21.12.2007, www.bilgi.yonetimi.org).

Teknoloji üretebilmek farklı unsurlara aynı anda sahip olabilmeyi gerektirse de temelinde insana yapılan yatırımlar bulunmaktadır. Çünkü insana yapılan yatırımlar sayesinde bireye ait fiziksel ve düşünsel yeteneklerin gelişmesi ve bu sayede daha yüksek reel kazançların elde edilebilmesi olanaklı hale gelebilmektedir (Çömlekçi, 1971, 10).

1960'lı yıllardan sonra geliştirilen beşeri sermaye kuramı doğrultusunda beşeri sermaye kavramı, eğitim ekonomisine hâkim olmuş, işgücü piyasasının analizi, sağlık ve göç çalışmalarıyla ilgili harcamalar gibi alanlarda güçlü etkiler yaratmıştır. Bu gibi etkinlikler ise bireylerin kazanç kapasitelerini belirlemeye yardım etmeleri şekliyle yaşam boyu gelirlerinin arttırılmasından dolayı beşeri sermayeye yatırım olarak değerlendirilmiştir (Woodhall, 1994; Tunç, 1993, 29).

Bu durumda ciddi bir tutumla sağlık koşullarının s¼ratle iyileştirilmesi, insanların fiziki gereksinimlerinin geliştirilmesi ve sonra da her kademedede aynı yoğunlukta bir eğitim seferberliğine girerek insan g¼c¼ kaynaklarının hızla geliştirilmesi gerekmektedir.

Kısacası g¼çlü ve faaliyetleri verimli bireylerin oluşturulması zorunludur. Ancak bu şekilde, bir ülkenin en değerli serveti olan insanın iktisadi faaliyetlere verimli bir şekilde katılması sağlanmış olur ve dolayısıyla insan g¼c¼n¼n geliştirilmesi i¼in yapılan yatırımlar da meyvelerini verir (Serin, 1992: 155)

1.3.Beşeri Sermaye Fakt¼rleri

Beşeri sermaye unsurları, beşeri sermaye oluşumunda rol oynayan ya da beşeri sermaye stokunda artış sağlayan fakt¼rlerdir (Atik 2006, 20). Bu fakt¼rler, başta eğitim olmak üzere sağlık ve iřg¼c¼ transferidir (Karag¼l 2002, 32). Bunların yanı sıra sosyal sermaye, fiziki sermaye, ücret d¼zeyi, beyin g¼c¼, beslenme, moral ve motivasyon da beşeri sermayenin verimliliği üzerinde etkilidir. Bu unsurların en önemlisi olan eğitimin beşeri sermaye üzerindeki etkisini detaylı bir bi¼imde inceleyelim.

1.3.1. Eğitim ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermaye, iřg¼c¼ tarafından i¼erilen bilgi ve becerilerin t¼m¼d¼r. Bu tanıma bağlı olarak iřg¼c¼n¼n elde edeceği bilgi, eğitim yoluyla sağlanmaktadır. Bu durumda eğitim, beşeri sermaye a¼ısından vazgeçilmez konumdadır. Eğitimin bu kadar önemli konuma sahip olmasının diğer bir nedeni, beşeri sermayeye artan verimlilik özelliği kazandırmasıdır. (T¼rkmen 2002, 67),

Farklı anlamlara gelen eğitim s¼zc¼ğ¼n¼n bir o kadar da değişik tanımlarına rastlanmaktadır. Eğitim, yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini almak i¼in hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir. Başka bir tanıma g¼re ise, eğitim bir bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme s¼recidir. Eğitim bunların bir zaman akımı i¼inde yer aldığı s¼re¼te oluşur. Bu bağlamda belirtebiliriz ki, davranış, yaşantı, ama¼ ve s¼re¼ terimleri, eğitimin niteliğini belirleyen kavramlardır (¼anak¼ ve Tutar, 2006).

Eğitimin beşeri sermayeye etkisi incelenirken üzerinde durulması gereken önemli bir ayrıntı nasıl bir eğitimden bahsedildiğidir. Az gelişmiş ülkeler eğitim konusunda birkaç y¼nden yetersiz kalmaktadırlar. Bunlar, eğitimin yeterince yaygın olmaması ve ortalama eğitim s¼resinin ¼ađdař ülkelere kıyasla daha d¼ř¼k olması bir diğerisi ise eğitim sisteminin ¼ađın ihtiya¼larına cevap vermekten uzak olmasıdır. (Karag¼l 2002: 34).

Az gelişmiş ülkelerde eğitim yatırımlarının getirisi fiziki yatırımların getirisinden daha yüksek olmaktadır. Aynı zamanda ilköğretimin getirisi de orta dereceli okullarla üniversitenin getirisinden daha yüksektir (Karagül 2002: 34). Ekonomik büyüme, belirli sürede sermaye birikim hızına bağlı olmakla birlikte mal ve hizmet üretiminde daha büyük artışların sağlanması, işgücünün üretkenliği ile bilgi ve becerilerinin eğitim yoluyla geliştirilmesine bağlıdır (Ergen, 1999: 1).

Değişme sürecinin günümüzdeki temel belirleyicisi olarak bilgi önemini hızla arttırmakta ve toplumsal-siyasal kurumların tümünü etkilemektedir. Toplumsal yaşamın değişim sürecinde; bilgi tarihin hiçbir döneminde bu kadar artmamış ve toplumun yapılanmasında bu kadar etkin olmamıştır. Günümüz dünyası bilgi üretimini merkeze alan bir dönemi yaşamaktadır. Dolayısıyla uzmanlaşma, işlevsel bağımlılık ve karmaşıklık hızla gelişmekte; buna bağlı olarak artan nüfusa sınırlı kaynaklarla eğitim olanaklarının ulaştırılması yönündeki isteklerde artmaktadır (Gökçe, 2000, 6).

Günümüz koşullarının yaratmış olduğu bu süre beşeri sermaye ve insan faktörünün önemini açıkça ortaya sermektedir. 1960'lı yıllardan sonra gündeme gelen beşeri sermaye kavramı esasen insanlık tarihi kadar eski bir var oluşa sahiptir. Eğitimin de, insanın çevresini kontrol altına almaya yönelik etkinliklerini ortaya koyması açısından insanın ortaya çıkışı ile başladığı kabul edilmektedir (Gökçe, 2000,31).

Toplumsal yaşam sürecinde amaçlı bir girişim olarak bireyin, ailenin, grubun, toplumun ve devletin gereksinimlerine yönelik olarak sistemleştirildiği varsayılan eğitim sürecinin beşeri sermayenin meydana getirilmesinde büyük bir paya sahip olduğu belirgindir. Eğitim bu paydaki görevini sosyal, siyasi ve ekonomik işlevleri ile yerine getirmektedir. Eğitim, bir insanın yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değer içeren diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreler toplamı olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile eğitim, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama koşullarını elde etmesine etkili olan tüm sosyal süreleri kapsamaktadır (Tezcan, 1985: 4).

A. Smith, eğitimin önemi üzerinde durmuş ve toplum üyelerinin tümünün kazanılmış ve faydalı becerilerini sabit sermaye kavramı içerisine dâhil etmiştir. Smith' e göre: bu yetenekler kişinin ve aynı zamanda ait olduğu toplumun servetinin bir kısmını oluşturur. Nitelikli emekle normal emek arasındaki ücret farkının kişinin kendisine yaptığı yatırımlara dayandıran Smith medeni ve gelişen bir millet ile medeni olmayan bir millet arasındaki farkı gösteren en önemli kanıtlardan biri olarak kaliteli emek gücünü kabul etmiştir (Dogan ve Şanlı, 2003: 176–177)

Yıllarca eğitim süreci, toplumsal yapı açısından şekillendirilerek, bireyin topluma kazandırılmasını hedef alan, genel anlamda onda meydana gelmesi istenen değişikliklerin hal, hareket ve tavırlarına da yansımaları isteyen bir yönelimle biçimlenmiştir. Eğitim çok yönlü işlevsel bir süre olarak toplumun beklentilerini de karşılama sorumluluğunu üstlenmiştir (Başkaya, 2005, 151–156).

Eğitim ile ekonomik kalkınma ilişkilerini aydınlatan Frederick Harbison ve Charles A. Myers, bir ülkenin sahip olduğu yönetici, bilim adamı, mühendis, doktor, öğretmen ve bunların kalifiye yardımcıları gibi yüksek vasıflı insan gücü sayısının o ülkenin kalkınma seviyesini gösteren en önemli kriterlerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Genellikle deneysel araştırmalar eğitim üzerinde yoğunlaşmıştır. Çünkü eğitim insan sermayesindeki yatırım nosyonunu örnek olarak vermektedir. Yatırım yüksek düzey eğitim almış kişilerde simgeleşmiş sermayenin bir şeklidir. Bu içinde yaşadığı topluma bir dönüş olduğu kadar onun dönüşte bir işgücün baştanbaşa katılmasını sağlar (Berber, 1999: 362).

Gelişmiş ülkelere bakıldığında, bütçede beşeri kalemlerin yeri fiziki kalemlerle olabildiğince dengededir. Bu durum, sosyal ve ekonomik açıdan da ülkeye olumlu katkı sağlamaktadır. Ayrıca az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının da büyümesine neden olmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, eğitim, tüketim aracı olduğu gibi üretim aracıdır. Eğitimin üretim aracı olması, üretim fonksiyonunda yer alan emeğin niteliğini artırarak, üretimde artış sağlamasıyla meydana gelir. Bununla birlikte eğitim, verimlilik artışı sağlaması sayesinde de üretim üzerinde etkilidir. Eğitimin verimlilik üzerinde iki etkisi vardır. İlki, eğitimin teknolojik gelişme ve verimli kazanlara dönüşebilen bilimsel bilgi kaynağı olması. İkincisi, eğitimin, çalışanların nitelik ve yeteneklerini artırarak ise uyum sürecini hızlandırmasıdır (Çoban 2002, 425).

Az gelişmiş ülkelerdeki eğitim sisteminin etkileri konusunda son derece çarpıcı sonuçlarla karşılaşmaktadır. Bunlardan biri, ilgili ülkelerdeki eğitim yatırımlarının getirisinin fiziki yatırım getirilerinden daha yüksek olması ve bir diğeri de ilköğretimin getirişi orta dereceli ile üniversitenin getirisinden daha yüksek olmasıdır. Bu da göstermektedir ki ilgili ülkeler, henüz yeterince eğitimden yararlanmadıkları için özellikle ilk ve orta eğitimin marjinal getirisi diğer gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olması, bu ülkeler için önemli bir avantajdır (Karagül 2002: 34–35).

Beşeri sermaye deyince akla ilk gelen eğitimin iktisadi kalkınmaya faydalarını Kurtkan şu şekilde sıralamıştır (Berber, 1999: 364):

a) Eğitim ilmi araştırmayı teşvik ederek yeni teknikler bulmak ve öğretmek için gereklidir.

b)Kabiliyetlerin keşfi eğitimle mümkündür.

c) Eğitim işgücüne, arz ve talep dengesi içinde, ekonomik büyümeye ve kişi açısından iş bulma imkânı sağlamaktadır.

d)Eğitim bilginin yeni nesillere naklini sağlamaktadır.

e) Ekonominin hızlı büyümesi, kişilerin hüner ve kaliteli bilgilerine gerek duymaktadır. Bu bilgileri eğitim verir.

f) Eğitim, ekonomik buhranların etkilerini zayıflatır.

Eğitimin faydalarını sadece ekonomik olarak ölçmek doğru değildir. Çünkü eğitim düzeyi aynı zamanda kişilerin sosyal statülerini de yükseltmektedir. Bu yöndeki psikolojik bir tatmin de insanları daha çok alışmaya itebilmektedir. Fertlerin eğitimle ulaştıkları daha yüksek bir sosyal statü kendilerine bir yandan yüksek ücret olarak yansırken, diğeri taraftan da sahip oldukları üst bir statünün verdiği psikolojik tatmine bağlı olarak, işlerinde daha verimli olabilmelerine işaret etmektedir (Karagül, 2002: 37–38).

İnsan davranışlarını, dolayısıyla insanı eğitim yoluyla değiştirmeden, hiçbir sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmeyi kısaca sağlıklı kalkınmayı başarmak mümkün değildir. Yani M. Friedman'nın söylediği gibi eğitim yalnızca eğitilen kişiyi değil, eğitilen kişinin ailesinden başlayarak bütün toplumu etkiler. Bununla birlikte demokrasiyi siyasal yasama şekli olarak gelişmiş ülkelerde eğitim, kişilerde yaratıcı ve eleştirici düşünmeyi geliştirir. Öğrencilerin ilgilerini ve yeteneklerini değerlendirir. Onlara geniş dünya görüşü ve hoşgörü kazandırır. Kısaca; ülkeler, ancak sağlıklı bir eğitim sistemi aracılığıyla, kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikte insan gücü yetiştirirler. Böylece eğitilmiş insanlar tarafından ülke kaynakları daha etkili ve planlı bir şekilde değerlendirilir; ülke zenginleşir, insanlar daha mutlu olur. (Kaya,1984, 1).

1.3.1.1. Eğitim Yatırımları

Günümüz toplumlarında eğitimin sonsuz ulu bir süre olduğundan hareketle “yaşam boyu eğitim felsefesi” düşüncesi hâkim olduğundan eğitim harcamaları, süreklilik arz eden bir yatırım niteliği kazanma eğilimindedir (Çoban, 2002, 421).

İnsana yatırım denildiği zaman genellikle eğitim yatırımları kastedilmektedir. Okur-yazarlık oranlarını ve insanların bilgi-yetenek seviyelerini yükselten eğitim yatırımları, yalnızca az gelişmiş ülkeler için değil, gelişmiş ülkeler için de üzerinde önemle durulan ve

ekonomik büyüme ile ilişkileri özenle araştırılan bir konu olmuştur. (Dogan ve Bozkurt, 22.12,2007 www.bilgiyonetimi.org).

Eğitime yapılan yatırımların, eğitim harcamalarının en önemli amaçlarından birisi uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek niteliklere sahip bir işgücünün yetiştirilmesidir. Bu yatırımlar ve harcamalar vasıtasıyla oluşan işgücü bir ülkenin beşeri sermaye stokunun üretimi için kullanılabilir en gerekli göstergelerin başında gelmektedir. Eğitim ekonomik büyüme ile ilişkisini incelemek için yapılan model çalışmalarında da işgücünün veya istihdamın eğitim seviyesi önemli bir göstergedir. (Türkmen, 2002: 23).

Gelişmiş ülkede eğitime ayrılan paylar göz önünde bulundurulduğunda eğitimin az gelişmiş ülkeler için önemi de daha iyi anlaşılmaktadır. Az gelişmiş ülkeler harcama kalemlerini belirlerken, önceliği eğitim, sağlık, güvenlik gibi sosyal alanlarda değil ekonomik yönü ağır basan kalemlerde dağıtırlar (Karagül, 2002: 55)

Eğitim ve öğretim iktisadi kalkınmanın en önemli unsurlarından biri olan beşeri sermayenin oluşumunu sağlamaktadır. Bu niteliğiyle eğitim beşeri sermaye stokunu artırır. Buradan hareketle eğitim yatırımları; beşeri sermaye stokuna yapılan ilavelerdir şeklinde tanımlanabilir (Unay, 1982, 17).

Sanayileşme, modernleşme, büyüme, kalkınma gibi insanların ulaşmayı amaç edindikleri hedefler, insan eliyle ve insan zekâsıyla gerçekleştirileceğine göre her türlü ilerlemenin temel unsuru “beşeri kaynak” adı verilen insan zekâ ve kabiliyeti olmaktadır. Uzun dönemde eğitim harcamaları bir yatırım olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, iktisatçı Singer eğitim yatırımlarının iki önemli özelliğine dikkat etmektedir. Bunlardan ilki, birbirini takip eden eğitim ve araştırma yatırımlarının, zaman içinde birbirini geliştirmesidir. İkincisi ise, bu tür yatırımlar birbirine sıkı sıkıya bağlı oluşudur. Nitekim değişik alanlardaki eğitim ve araştırma yatırımları, bir ok yeniliğın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Arısoy, ve Demir, 22.10.2007, www.dtm.gov.tr).

Gelişmekte olan ülkelerde maddi sermayedeki yetersizliklerin yanı sıra beşeri sermaye düzeyini belirleyen değişkenlerden eğitime yapılan harcamaların düşük seviyede bulunması, okuma yazma bilmeyenlerin fazlalığı, mesleki eğitim ve yüksek eğitimde okullaşma oranının yetersizliği gibi eğitim alanında karşılaşılan sorunlar, bu ülkelerin geri kalmasına neden olan en önemli faktörler arasında yer almaktadır.(Necdet SERİN, çağdaş eğitim, Ankara 1992,s.37)

Eğitim yatırımlarının uzun vadede getirili olması bununla yakından ilişkilidir. Son olarak eğitim nihai işlevi olan üretim gerçekleşmiş olur. Gerçekleşen üretim en başında

eğitime aktarılabacak kaynaklarla sağlanabilecektir. Bu kaynaklar eğitimin maliyetleridir ve ikiye ayrılırlar: Reel maliyetler ve parasal maliyetler.

1.3.1.1.1. Eğitimin Reel Maliyeti

Eğitime ayrılmaması halinde ekonominin başka faaliyet kollarında, eğitime ayrılan mal ve hizmetlerin sağlayacakları kıymetler eğitimin reel maliyetini oluştururlar. Örneğin, öğrencisinin eğitim dışında kazanabileceği gelir reel maliyet öğesidir. Okul tesislerinin değer olarak üretime tahsisi halinde sağlayacağı gelir yine bir kayıp olarak reel maliyet öğesidir (Unay, 1982, 18).

1.3.1.1.2. Eğitimin Parasal Maliyeti

Öğretici, idare ve hizmetlerin maaş ve ücretleriyle, kullanılan maddi kaynakların değerı parasal maliyeti oluşturur. Bu tür masrafların hesaplanması genellikle kolaydır. Çünkü resmi istatistikler, öğretim ve eğitim hizmetleri için fiilen yapılan harcamaları göstermektedir (Unay, 1982, 19).

1.3.1.1.3. Eğitimin Yatırımları ve İktisadi Kalkınma

Beşeri sermaye stokuna ilave olarak eğitime yatırımın iktisadi kalkınma üzerinde etkisi şuna benzetilmektedir; Batı Avrupa'da işçi sınıfının son derece sefil duruma düştüğü endüstrileşmenin ilk yıllarında işçilere verilen gıdanın işi verimliliği üzerinde nasıl bir artış meydana getirdiyse aynı durum eğitim yatırımları için de geçerlidir. Eğitim sektörüne yapılan yatırımların büyüklüğünün kesin olarak tahminini doğru bir şekilde yapabilmek için yatırım ve tüketim masraflarının birbirinden ayırt edilebilmesi gereklidir. Bu bakımdan masraflar üç kategoriye ayrıştırılabilir.

İlk olarak, üretimi hiçbir surette artırmayan buna karşılık sadece tüketim arzusunu tatmin eden masraflar vardır. İkinci olarak tüketim arzusuna yönelik olmayan fakat üretim kabiliyetini artıran masraflar mevcuttur. Bunların da sadece üretimi temsil ettikleri söylenebilir. Üçüncü olarak da her iki duruma da aynı zamanda sahip olan masrafların varlığı söylenebilir. Eğitim masraflarının oluşu bu üçüncü kategoriye dahildir. Esasen, işçilere uygulanan işbaşı eğitimi gibi eğitime yönelik yapılan masrafların tüketim faydası sağlamadığı, buna karşılık üretim verimliliğini artırdığı hususu ok açık bir gerektir. Ancak eğitim sektörü için yapılan masrafların o günün hangi gayeye hizmet ettiği tam anlamıyla bilinmemektedir. Çünkü eğitim yatırımları sayesinde öğrencilere kazandırılan üretim kabiliyeti ancak mezun olmaları ve iş hayatına atılmaları halinde ücretlerine yansımaları ile piyasa ile bağlantıya geçtiği halde, çok uzun öğrenim yılları boyunca artan hüner, bilgi ve kabiliyet, insan unsurunun (satılamayan ve ortaya konulmayan, bu sebeple öğrenci

tarafından sadece kazanılmış olduğu hissini veren) bir parçası haline gelmektedir (Kurtkan, 1977, 68).

Eğitimin hem sosyal, hem de iktisadi boyutunun olması nedeniyle bu tür faaliyetler çoğunlukla kamu tarafından üretilir veya kontrol edilir. Bilginin temel güç, eğitilmiş insanın beşeri sermaye olarak kabul edildiği bu dönemde eğitimin önemi daha da artmıştır. Bilgi üretiminin temel prensip sayıldığı günümüzde özellikle eğitim alanına yatırım yapılması gerekmektedir. GOÜ'lerde eğitim için kaynaklar kamu tarafından sağlanmalıdır. Eğitim harcamaları niteliği itibariyle yarı kamusal maldır. Yarı kamusal mal ve hizmetlerden fayda elde edenler, yararlanma karşılığında belli bedel öderler. Ancak bu bedel piyasada oluşan fiyat değil siyasi otoritelerin belirleyeceği bir değerdir. Bu değer her ülkenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir.(Karaarslan, 2005: 40–41).

Eğitilmiş insan gücü olmadan ne modern teknolojiye sahip olunur nede istikrarlı bir ekonomik güce. En güzel örneği son yüzyılın en önemli kaynağı olan petrole sahip olan devletlerin ekonomik güç olarak buldukları durumdur. Bunun yanında Almanya ve Japonya petrol gibi doğal kaynakları olmamasına rağmen ekonomi ve teknoloji olarak söz sahibi ülkelerdendir. Bunun sebebi de yetişmiş insan gücüdür ve bunu sağlayanda eğitimidir. Eğitim pahalı, verim alınması uzun zaman alan bir süre olmakla birlikte en karlı yatırımdır. Bir Çin atasözünde: Planın bir yıllık ise pirinç yetiştir, on yıllık ise ağaç yetiştir, yüz yıllık ise insan yetiştir, diyerek eğitimin ne kadar önemli ve uzun bir süreç olduğunu ifade etmiştir.

1.3.1.2. Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi

Eğitim, büyüme üzerinde etkili bir faktördür. Büyüme üzerinde etkili olmasının temel sebebi, üretim fonksiyonunda yer alan emeği doğrudan etkilenmesinin yanı sıra, doğal kaynaklar ve sermayenin kullanımının da insan tarafından olmasıdır. Bu durum, bireyin sahip olduğu bilginin önemini artırmaktadır. Eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin yanı sıra, eğitim, bireylerin işgücü kabiliyetini arttırmaya yarayan bir araçtır. Buna göre eğitim, kişisel gelir farklılıklarının temel sebebidir. Yani eğitim, işgücü verimliliğine bağlı olarak gelir artışına yol açacaktır. Makro açıdan bakıldığında, eğitilmiş işgücü birikimiyle ekonomik büyüme sağlanır. Ayrıca eğitim, diğer eğitim faktörlerini etkileyerek ülkenin gelişmişlik seviyesini arttırarak refah düzeyinin yükselmesine neden olur (Çakmak; Gümüş 2004, 89–91).

Günümüzde ülkelerin kalkınmışlık düzeyleri, milli gelir miktarı yanında; eğitim, sosyal, kültürel ve politik durumları ile de ölçülmektedir. İktisadi gelişme kişi başına düşen mal ve hizmet birimleriyle ifade edilebildiği gibi, kişi başına düşen eğitim ve sağlık

harcamaları da gelişmişliğin önemli ölçütleri arasındadır. Bunlara paralel olarak okur - yazarlık ve okullaşma oranı, ortalama yaşam süresi, aktif nüfusun eğitim düzeyi ve öğrenci eğitim düzeyi dağılımları gibi değerler de bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir (Dura, 1999, s.14).

Genel olarak yapılan araştırmalarda, milli gelirdeki artışın bir bölümünün işgücünün eğitim düzeyindeki artışla açıklanabileceği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmalara örnek vermek gerekirse, Hector Corraera yaptığı çalışmada, ABD’de 1909–1949 yılları arasında, GSMH’da meydana gelen artışın %5,3’nün işgücünün eğitim düzeyindeki artıştan kaynaklandığını tespit etmiştir. Ayrıca Denison’nun 1929–1957 yılları arasında, ABD’de yaptığı çalışmasında, meydana gelen kişi başına gelirdeki artışın %21’nin işgücünün eğitimine ve %36’sının da bilgi artışına bağlı olabileceği sonucuna varılmıştır (Hoşgörür; Gezgin 2005, 7).

Bir toplumdaki eğitim düzeyini belirleyen kriterleri 5 ana grupta sınıflandırabiliriz. Bunlar: eğitim kayıtları, eğitim süresi, mali göstergeler, fiziki rakamlar ve okuryazarlık durumu. (Karagül, 2002: 39).

Eğitim Kayıtları: Devletlerin eğitim ve diğer sosyo-ekonomik politikaları açısından nüfusun genel yapısı ve ilgili kişilerin eğitim düzeyleri bilinmesi gereken temel göstergelerdir. Bu çerçevede net olmayan eğitim oranları: veri bir yıla ait her bir eğitim düzeyine ilişkin toplam kayıtlar ile toplam nüfusun tahmini yaş grubu, arasındaki oransal ilişkiyi vermektedir.

Eğitim Süresi: Daha ziyade mevcut nüfusun okullaşma durumunu yansıtan kayıt rakamları, beşeri sermaye birikimi açısından yeterince açık bilgi yansıtmamaktadır. Eğitim sisteminden ayrılan kişilerin iş hayatlarındaki eğitime bağlı başarılarının tespiti açısından çalışabilir durumdaki nüfusun ortalama, eğitim sürelerinin bilinmesi daha faydalıdır. Çünkü eğitim süreleri ile beşeri sermaye birikimi arasında önemli bağlantılar kurulabilmektedir.

Mali Göstergeler: Bir toplumun eğitime verdiği önem ve eğitime yaptığı mali aktarımlar belli oranda o toplumun eğitim durumunu yansıtabilmektedir. Özellikle diğer göstergelerle birlikte ele alındığında daha tutarlı bilgiler edinilmektedir. Bir ülkedeki, eğitime aktarılan kamu harcamalarının toplam GSMH içindeki payı eğitime ayrılan kamu harcamalarının toplam kamu harcamaları içindeki oranı ya da kişi başına, ayrılan eğitim harcamaları vb. rakamlar ülkelerin eğitim düzeyleri hakkında önemli fikirler verebilmektedir. Özellikle bu rakamların diğer ülke rakamları ile kıyaslandığında ülkenin diğer ülkelere göre durumu daha açıkça gözlemlenebilmektedir.

Fiziki Rakamlar: Bir ülkede bulunan öğrenci ve öğretmen sayısı, öğrenci - öğretmen oranı, eğitim binalarının sayısı ve öğrenci- sınıf oranı, okullardaki laboratuvar ve bilgisayar miktarları gibi değerler, toplumların eğitim durumunu, daha çok kalite itibariyle ortaya koyan son derece önemli göstergelerdendir.

Okur Yazarlık Durumu: Toplumların eğitim durumunu belirlemeye yarayan yukarıdaki farklı göstergeler, genelde toplumun eğitim düzeyini eğitimde geçen zaman ile ortaya koymayı çabalamaktadır. Ancak, eğitimde geçen süre mutlak anlamda olumlu sonular doğurmayabilmektedir. Özellikle az gelişmiş ve eğitim sistemi yetersiz olan birçok az gelişmiş ülkede yıllarca okula devam eden birçok kişinin yeterince okuma yazma dahi öğrenmeden okullarından ayrılmalarına rastlanmaktadır. (Karagül, 2002: 39-41).

Eğitim, bireylerin gelir seviyesinde artışa neden olur. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan birey işgücü piyasasında, daha yüksek katma değere sahip bir iş bulma imkânı sağlayacaktır (Türkmen 2002, 47). Diğer bir açıdan bakıldığında eğitim, bireyin daha etkin ve verimli çalışmasına sebep olacaktır. Genel olarak bakıldığında da, Çanakçı ve Tutar'a (2006) göre, iyi eğitilmiş insanların çalışma ortamları nispeten düşük eğitilmiş bireylerin bulunduğu işyerlerinden daha kalitelidir. Nispeten daha kaliteli işyerinde çalışan bireyin psikolojisi olumlu bir şekilde etkiler.

Bir ülkede belli bir dönemde yaratılan milli gelirin bireyler veya üretim faktörleri sahipleri arasında bölüşülmesi, gelir dağılımı olarak adlandırılır. Gelir dağılımını etkileyen faktörler vardır. Bunlar; kazanç ve gelir getiren değerlerin dağılımı, eğitim, sağlık hizmetleri ve barınma imkânları gibi kamu mal ve hizmetlerinin sağlanması ve dağılımı, hem kamu hem de özel transfer ödemelerinin miktarı ve yönetimi son olarak da vergi sistemidir. Belirtilen bu faktörlerin ilk ikisi, beşeri sermaye ile doğrudan ilintilidir (Yumuşak; Bilen 2000, 81). Bu durumda beşeri sermayenin gelir dağılımını etkileme gücüne sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Başka bir açıdan bakmak gerekirse, ülkelerin eğitim politikalarına bağlı olarak yaptıkları eğitim harcamaları, bireylerin gelirlerine doğrudan etki yapacaktır. Uygulanacak eğitim politikaları, bütün bireylerin aynı kalitede eğitim alabilmelerini sağlıyorsa bireylerin iş bulma şartları eşitlenmiş olacaktır (Türkmen 2002, 49). Bu durumda elde edebilecekleri gelirler arasında çok yüksek farklar bulunmayacaktır. Böylece ülkede ki gelir dağılımı dengeli olacaktır.

Belirtilen bu durum dışında, küreselleşme eğilimleriyle birlikte ülkeler arasındaki eğitim ve gelir farklılıkları kendini göstermeye başlamıştır. Ülkeler arasındaki fark,

rekabetin ve eğitim kalitesinin artmasına neden olacaktır. Eğitim alanında meydana gelecek olumlu herhangi bir gelişme, gelir ve gelir dağılımı üzerinde etki yapacaktır.

Baş (2000)'ın yaptığı çalışma sonucunda; eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin yanı sıra, bir ülkenin eğitim düzeyindeki değişme ile gelir eşitsizliği arasında ve kamunun eğitim sübvansiyonları ile gelir dağılımı arasındaki ilişki de ön plana çıkarılmıştır (Tombul 2002, 444).

1.3.1.3.Eğitimin Sosyo-Ekonomik Etkileri

Sosyal yatırım ya da insana yatırım kavramı, genel olarak ekonomik büyümenin sosyal altyapısına yapılan yatırım olarak tanımlanabilir. Ayrıntıya inildiğinde, ekonomik büyümeyi ilerleten insana özgü nitelikler çeşitli biçimlerde kendini gösterir: Bilgi ve beceri, teknik yeteneklilik, etkinlik, organizasyon yapabilme yetenekliliği, inisiyatif, karşılıklı güven ve içtenlik, geleceğe güvenle bakma, rasyonalizasyon, girişimci yeteneği, ilerlemeye açık olma, yenilikçi fikirler, mobilite, evrensellik gibi.

Sosyal yatırımlar, önemli ekonomik etkilere sahip olmakla birlikte, kimi zaman temelde ekonomik bir amaç taşımayabilirler. Örneğin, "okuma-yazma seferberliği", çocuk felcine karşı çocukların aşılınması gibi çabalar, belirli bir bedel karşılığında yapılabilir; ancak okuma-yazmayı öğretmenin ya da aşının amacı bu değildir.

Dolayısıyla sosyal yatırım kavramının iktisadi bir içeriği olmakla birlikte, bu tür durumlarda kavram, "zahiri" anlamında kullanılır (Savaş; Han 1986, 170).

Eğitimin sosyal ve kişisel olmak üzere iki eşit getirisi vardır. Eğitim harcamalarının beşeri sermaye kapsamında bir yatırım harcaması olduğu kabul edildiğinde, bu harcamaların kişisel ve sosyal getirileri ve maliyetlerinin karşılaştırılması önem arz etmektedir. GOÜ'lerde eğitimin sosyal maliyetleri hızlı bir şekilde artarken, kişisel maliyetleri daha yavaş bir şekilde artmaktadır.

Eğitimin kişisel maliyetleri, kişinin eğitim süresi boyunca üstleneceği okul harcı, kırtasiye, taşıma giderleri (kişisel doğrudan maliyet), eğitim yeni iş arama amaçlı yapılan göçlerin neden olduğu ayrılığın yaratacağı psikolojik sıkıntılar, öğrenim süresince kaybedilen ücret gelirleri (dolaylı maliyet) şeklinde açıklamak mümkündür (Taban ve Kar, 2004: 281).

Eğitimin Sosyal ve ekonomik olarak birçok olumlu etkisi mevcuttur. Bunlar;

1.3.1.3.1 Gelir Dağılımına Olumlu Etki Eder

Bir ülkede belli bir dönemde yaratılan milli gelirin bireyler veya üretim faktörleri sahipleri arasında bölüşülmesi, gelir dağılımı olarak adlandırılır. Gelir dağılımını etkileyen faktörler vardır. Bunlar; kazanç ve gelir getiren değerlerin dağılımı, eğitim, sağlık hizmetleri ve barınma imkânları gibi kamu mal ve hizmetlerinin sağlanması ve dağılımı, hem kamu hem de özel transfer ödemelerinin miktarı ve yönetimi son olarak da vergi sistemidir. Belirtilen bu faktörlerin ilk ikisi, beşeri sermaye ile doğrudan ilintilidir (Yumuşak; Bilen 2000, 81).

Belirtilen bu durum dışında, küreselleşme eğilimleriyle birlikte ülkeler arasındaki eğitim ve gelir farklılıkları kendini göstermeye başlamıştır. Ülkeler arasındaki fark, rekabetin ve eğitim kalitesinin artmasına neden olacaktır. Eğitim alanında meydana gelecek olumlu herhangi bir gelişme, gelir ve gelir dağılımı üzerinde etki yapacaktır.

Baş (2000)'ın yaptığı çalışma sonucunda; eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişkinin yanı sıra, bir ülkenin eğitim düzeyindeki değişme ile gelir eşitsizliği arasında ve kamunun eğitim sübvansiyonları ile gelir dağılımı arasındaki ilişki de ön plana çıkarılmıştır (Tombul 2002, 444).

Başka bir açıdan bakmak gerekirse, ülkelerin eğitim politikalarına bağlı olarak yaptıkları eğitim harcamaları, bireylerin gelirlerine doğrudan etki yapacaktır.

Uygulanacak eğitim politikaları, bütün bireylerin aynı kalitede eğitim alabilmelerini sağlıyorsa bireylerin iş bulma şartları eşitlenmiş olacaktır (Türkmen 2002, 49).

1.3.1.3.2. Kaliteli ve Sağlıklı Bireyler Yetiştirir

Eğitim seviyesi yüksek olan toplumların buna paralel olarak sağlık göstergeleri de yüksek olmaktadır. Eğitimli bireylerin kendi sağlıklarına verdikleri önemin yanı sıra aile ve çocuklarının sağlıklarına verdikleri önem de artmaktadır. Bununla birlikte Kenkel'in (1951) de yaptığı araştırma sonucunda, kötü alışkanlıklar ve spor açısından, ilave bir yıllık eğitim bireylerin günlük sigara tüketiminde düşüşe, haftalık egzersiz süresinde artışa neden olmaktadır (Türkmen 2002,49).

1.3.1.3.3. Gelir Seviyesini Arttırır

Eğitim, bireylerin gelir seviyesinde artışa neden olur. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip olan birey işgücü piyasasında, daha yüksek katma değere sahip bir iş bulma imkânı sağlayacaktır (Türkmen 2002, 47). Diğer bir açıdan bakıldığında eğitim, bireyin daha etkin ve verimli çalışmasına sebep olacaktır. Genel olarak bakıldığında da, Çanakçı ve Tutar'a

(2006) göre, iyi eğitimli insanların çalışma ortamları nispeten düşük eğitimli bireylerin bulunduğu işyerlerinden daha kalitelidir.

1.3.1.3.4 Verimliliği Etkiler

Eğitim iki şekilde verimliliği etkiler. Bunlardan ilki; eğitim, bilimsel bilgi gelişimiyle verimlilik artışı sağlar. Eğitim yoluyla oluşturulacak bilimsel bilgi, teknolojinin geliştirilmesinde ve verimli kazançlar edinilmesini sağlayacaktır. Diğer etki, çalışanların yeni iş sürelerine uyum sağlamadaki kabiliyetlerinde artış sağlamasıdır. Ekonomik performans açısından bakıldığında ise, ülkenin amaçlarına ulaşmadaki hızını artıracaktır (Çoban 2002, 425).

Beşeri sermayenin diğer unsurları olan nüfus, sağlık, beslenme ve beyin göçünü kısaca inceleyelim.

1.3.2. Nüfus ve Beşeri Sermaye

Genç sağlıklı, fiziken ve ruhen alışabilir durumdaki kişiler beşeri sermayenin en temel kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü eğitimin, sağlığın, işgücü transferinin ve sonu olarak her tür emeğin tek aktörü insandır. Dolayısıyla beşeri sermaye oluşumunda nüfusun önemini gözden uzak tutmak imkânsızdır (Karagül, 2002: 84–85)

Beşeri sermaye açısından zengin ülkelerde insana yapılan yatırımın getirisi, çok sayıda çocuk sahibi olmanın getirisinden fazla olurken, beşeri sermaye açısından görece olarak fakir durumdaki ülkelerde bunun tersi bir durum gözlenecektir. Böylece beşeri sermayenin görece kıt olduğu ülkelerde çok çocuklu, geniş aileler ve aile bireylerine daha az yatırım yapılması gibi bir sonu doğarken, diğer durumda çocukların daha nitelikli yetiştirilmesine imkân veren az sayıda çocuklu, küçük aile yapısı beşeri sermaye açısından zengin artmaya devam edecektir (Ercan, 2002: 131).

Nüfus bütün ülkeler için hem en büyük kaynak hem de bütün taleplerin tek aktörü olduğu için ekonomik ve sosyal sorunların nedenidir. Bu nedenle nüfus üretime katıldığı takdirde önemli bir üretim faktörü, diğer yandan ekonomik ve sosyal taleplerde bulunduğu vakit ise iktisadi sorunların ortaya çıkmasına neden olan ciddi bir maliyet unsurudur.

Sonuç olarak bütün ülkeler, nüfus konusundaki planlama yaparken, sadece nüfusun olumsuzluklarını dikkate alarak kontrolsüz bir şekilde azaltılması üzerinde yoğunlaşmamalıdır. Aksine nüfusun beşeri sermaye vasıtasıyla üretime ve iç taleple de yeni sanayilerin oluşumuna yönelik pozitif etkileri dikkate alınarak, kontrollü ve dengeli bir nüfus artış oranı belirlenmelidir. Böylelikle ekonominin iki temel ayağı olan arz ve talep karşılıklı olarak dengelenmiş olacaktır. Aksi takdirde, nüfus artış oranındaki

dengesizlikler aşamalı olarak hem üretime hem de piyasalara yansiyacaktır (Karagül, 2002: 85–86).

1.3.3.Beyin Göçü ve Beşeri Sermaye

Beyin göçü (brain drain) ilk olarak Britanya Krallık Bilim Akademisi tarafından 1950’li yıllarda Kanada ve A.B.D.’e göç eden bilim adamlarını tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Türkiye’de ise bu süre, 1960’lı yıllarda ilk olarak doktorların ve mühendislerin yurtdışına gitmeleriyle başlamıştır. Bu süre içinde Türk profesyonellerinin ve akademisyenlerinin varış yeri, özellikle Avrupa ülkeleri olmuştur. Siyasi istikrarsızlık ve krizlerin beraberinde getirdiği düşük ücretler ve işsizlik sorunu üniversite mezunu gençlerin kariyerlerine yurt dışında başlama kararı almalarında önemli etken oluşturmaktadır (Tansel ve Güngör, 2003)

Tarihsel sürece incelendiğinde, XV. yy’dan itibaren Enderun’da Hıristiyan tebanın yetenekli çocukları “devşirme” yöntemi ile toplanarak bir çeşit beyin göçü gerçekleştirilmiştir. Devşirme yöntemiyle devlet hizmetinde kullanmak amacı ile birçok devlet adamı yetiştirilmiştir. XX. yy’da ise Cumhuriyet yönetimine geçiş ile birlikte modernleşme sürecine girildiği yıllarda Almanya ve Avusturya’dan gelen birçok bilim adamına ev sahipliği yapılmıştır. 1960’lı yıllarda dışarıya vasıfsız insanların gönderilerek, bunların nitelikli olarak dönmeleri politikası uygulanırken daha sonra göç sürecinin değişmesiyle, bilim ve teknolojide meydana gelen değişimle birlikte, çağdaş bilim alanındaki gelişmelerin ülkeye getirilmesi ve yüksek nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılanabilmesi için, artan oranda dışarıya öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Yurtdışına öğrenci gönderme politikası ise, Tanzimat’tan beri süregelmektedir (Gençler ve Çolak, 2003)

Gelişmiş ülkelerin dış kaynaklardan edindikleri bir başka beşeri sermaye ise, beyin göçü olarak adlandırılan yüksek eğitilmiş seçkin kişilerin cazip çalışma imkânlarıyla transfer edilmesidir. Bu kişiler bazen gelişmiş ülkelerdeki eğitimlerini tamamladıktan sonra bu ülkelerde kalırlarken, bazen de doğdukları ülkede eğitimlerini tamamlayıp yurt dışına daha cazip şartlarda çalışma amacıyla çıkmaktadırlar (Karagül, 2002: 76–77).

İnsan sermayesinin yurtdışına göçünün önemi değerlendirilirken iki kaynağa karşı uyarılmalıdır. Her iki durumda da istatistik kullanılmaması tehlikeyi artırmaktadır.

Birincisi modern dönemde profesyonel bir kişinin eğitimidir. Profesyonel bir kişi çoğu kez yurtdışında eğitim-öğretimini sürdürmek ister. İkincisi günümüzde profesyonel olarak yetişmiş insanlar seyahat ederler ve mesleği gereği büyük oranda seyahat etmeye

hazırlanırlar. Örneğin iktisatçılar kısa dönemli olarak öğretim, araştırma veya hükümetlere danışmanlık yapmak için anlaşma yaparlar ve büyük bir uluslararası şirkette iş bulan mühendis veya yönetici işletmeciler farklı ülkelerde başarı için zamanla alışırlar. Bütün ülkelerin yüz yüze geldiği beyin göçünün tabiatında ister piyasa ekonomisi isterse planlı ekonomi olsun işi ve sermaye verimliliğinin belirlenmesinde vasıflı insan göçünün rolü ortaya çıkmaktadır. Bu durum sosyal sermayenin ya insan yâda maddi sermaye arasında dağıtılmış olabileceğini göstermektedir (Berber, 1999: 370–371)

1.3.4. Beslenme ve Beşeri Sermaye

Beslenmenin yetersiz ve sağlıksız olduğu durumlarda çalık ve yoksulluk meydana gelmektedir. Açlık ise yoksulluğun hem nedeni, hem de sonucudur. Açlıkla mücadele, yoksullukla mücadelede en önemli adımdır. Açlığın ve yetersiz beslenmenin yaygın olduğu yerlerde, yoksullukla mücadelede geniş tabanlı ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi olası değildir. FAO' nun 2000 yılı "Dünya Gıda Güvencesizliği Durumu" raporunda belirtildiği üzere, açlıkla mücadele sadece insani bir sorumluluk değil, aynı zamanda güçlü bir ekonomik gerektir.

Düşük verimlilik, hastalık ve ölüm olarak ifade edildiğinde, açlık ve yetersiz beslenmenin ekonomik maliyeti son derece yüksektir. Açlık ve yetersiz beslenmenin hüküm sürdüğü ülkelerde verimliliğin dörtte üçü oranında azaldığı görülmüştür.

Dünyada gıda maddeleri önemli oranda artmasına karşın gıdaya erişmedeki engeller, gıdayı satın alacak hane ve ulusal düzeydeki gelir yetersizliğinin devam etmesi, arz, talep ve dağılım dengesindeki istikrarsızlık ile doğal ve insandan kaynaklanan felaketler temel gıda ihtiyaçlarının karşılanmasını güçleştirmektedir (DPT 2670, 40,2007).

1.3.5. Sağlık ve Beşeri Sermaye

Beşeri sermayenin, eğitimden sonraki en önemli unsuru sağlıktır. Sağlığın doğrudan beşeri sermaye üzerinde etkili olmasıyla birlikte eğitimle olan ilişkisine bağlı olarak da beşeri sermayeye katkı sağlamaktadır. Buna bağlı olarak eğitimle sağlık arasında sıkı bir ilişki vardır. Sağlık, eğitim yatırımlarının verimliliğinde artış sağlar. Bu verimlilik üzerindeki etki, bireylerin okula devam etmesi ve öğrenme sürelerine olan katkıyla ortaya çıkar. Sağlıklı bir bireyin, okula devam etmesinde ve normal öğrenme sürecinde herhangi bir sorun yaşanmaz (Sab; Smith 2001, 9).

Sağlığın eğitim yatırımlarına etkisiyle birlikte eğitim yatırımları da bireyin sağlığı üzerinde etkilidir. Belirli bir eğitim seviyesine sahip olan birey, hem kendi sağlığı hem de toplum sağlığı açısından daha bilinçli davranışlar içinde bulunur. Ayrıca eğitilmiş ve sağlıklı

bireylerin, hem sosyal açıdan hem de ekonomik açıdan ülkeye katkısı artacaktır. Bunun en büyük kanıtı da beşeri sermaye yatırımlarına bağlı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sağlık ve eğitim düzeyinin birbirine yaklaşması ve verimlilik düzeylerinin yükselmesidir (Schultz 2003, 3).

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Anayasası'nda sağlık politikası; "İrk, din, politik inan ve ekonomik güç ayrıcalığı olmaksızın, herkesin olabilen en yüksek düzeyde sağlık hizmetinden yararlanma hakkı" olarak tanımlanırken sağlık ise; "yalnız hastalık ya da sakatlığın bulunmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik hali" şeklinde tanımlanmıştır (Eren, 1982: 7) Bir toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi vardır. Sağlık düzeyinin yüksekliği verimliliğin dolayısıyla da ülke refahının bir göstergesidir (Taban, 2004:4).

1.3.5.1. Sağlık Yatırımları

Sağlık burada, normal durumda doğumdan itibaren mevcut olan ya da özel bir geliştirme önlemi olmaksızın çocukluk ve gençlik çağında gelişen tüm vücutsal özellikler ve yetenekler şeklinde anlaşıldığında bu sağlık sermayesi lehine gerçekleştirilen harcamalar, alışılmış idame ya da ikame yatırımlarıdır. Bu yatırımların genel bir etkisi vardır, yani bu yatırımların etkileri belli mesleklere ya da işlere göre farklılaşır. (Hesapçıoğlu 1994, 404)

Sağlık harcamalarından elde edilecek kazanç, bireylerin sağlıklarını koruyarak üretici gülerini de korumuş olacaklardır ve ileriki dönemlerde ortaya çıkabilecek daha yüksek oranda sağlık harcamalarından kurtulmuş olacaktır. (Gümüş, 2004: 19).

Beşeri sermayede, sağlığa yapılan harcamaları ve yatırımları gruplandırırız.

1.3.5.1.1. Toplam sağlık harcamaları:

- Kamu ve özel sağlık harcamaları ve kurumsal dağılımı,
- Sağlık harcamalarının GSMH' deki payı,
- Kişi başına düşen sağlık harcamaları

1.3.5.1.2. Sağlık hizmetleri arzı

- Sağlık personeli ve kişi başına düşen sağlık personeli sayısı,
- Hasta yatağı ve kişi başına düşen yatak sayısı,

Bu bağlamda, bir ülkenin sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Ülkede sağlık için ayrılan kaynaklar arttıkça bireylerin sağlık bilinci gelişmekte ve dolayısıyla verimliliğinde artış sağlamaktadır (Taban, 2004: 3-4).

Beşeri sermaye unsurlarından biri olan sağlığın giderek ekonomik gelişme üzerindeki etkisi önem kazanmaya başlamıştır. Sağlığın, ekonomik gelişme üzerindeki etkisini ölçmek için birtakım göstergeler kullanılmaktadır. Ayrıca bu göstergeler, toplumun sağlık düzeyini de belirleyen göstergelerdir. Bunlar; bebek ve çocuk ölüm oranı, ortalama yaşam süresi, hastalık türleri ve salgın hastalıklar ve mali göstergelerdir (Karagül 2002, 66).

1.4.Beşeri Sermayeye Yatırımın Hedefleri

Beşeri sermayeye yatırım yapılarak, ekonomik büyümeyi sağlamak. Bilgi toplumunu oluşturarak teknolojik ilerlemeyi sağlamak Gelir dağılımında büyüme ve verimlilikte artma amaçlarına ulaşarak hedeflere varmaya çalışılır.

1.4.1. Bilgi Toplumu Oluşturmak ve Teknolojik Gelişmeyi Sağlamak

Beşeri sermaye teknolojik ilerlemeyi gerçekleştirerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlar. İktisat literatüründe yapılan son çalışmalar, ülkeler arasında gözlenen gelir farklılıklarının ve aynı zamanda gerçekleşen büyüme mucizelerinin, ülkelerin sahip olduğu teknolojik yeniliklerin benimsenmesi ve bunun önündeki engellerin kaldırılmasıyla açıklanabileceğini ifade etmektedir (TEK, 2003: 11).

Sanayi devriminin yerini alan elektronik devrimi ve sermaye-yoğun, emek-yoğun sanayilerin yerini alan bilgi-yoğun endüstriler, bizi yeni bir toplum yapısına götürüyor. İşte bu yeni yapı, bilgi toplumunun yapısıdır. Gelişmiş ülkeler, bu yeni toplum yapısına, eğitim sistemlerinin özellikleri sayesinde, yaratıcı beyinlerini değerlendirerek ve teknoloji üretimine önem vererek ulaşmışlardır Bilgi toplumları, insan aklının tüm potansiyelinin, bilimsel metod yoluyla kullanarak, ilmi ve teknik bilgi sermayesini devamlı arttırarak, bu birikimi de refah düzeylerini sürekli yükseltme amacıyla kullanan toplumlardır. İnsanın aklından başlayıp refahıyla sonuçlanan bu süre durmak bilmeyen bir araştırmadır. (Akgün ve Yıldız, 1998:157)

İktisat teorisinde son dönemlerde ortaya çıkan gelişmeler teknoloji faktörüne giderek daha çok önem atfetmekte ve teknolojinin dışsal bir faktör olarak görülmesinden giderek vazgeçilerek işsel bir faktör olarak üretim fonksiyonlarında kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Böylece, teknolojinin zaman faydası yoluyla veri sermaye ve işgücü

koşullarında maliyetleri düşürücü niteliği, üzerinde en fazla durulan konuların basında gelmektedir (Parasız, 1996; Bal, 2001).

Teknolojik değişim süreci üç asamadan oluşmaktadır. Bunlar (Eşiyok, 2004,14):

1.4.1.1. Buluş (invention): Bir ekonomide uygulama potansiyeli olan yeni bir düşüncenin oluşturulması aşamasıdır. Buluşların çokluğu bilimsel bilgi tarafından belirlenir.

1.4.1.2. Yenilik (innovation): Buluşların ilk ticari aşamasıdır. Yeniliklerin geliştirilmesi büyük ölçüde yenilik yapan firmanın içinde bulunduğu teknoloji ve ekonomik şartlar tarafından belirlenir.

1.4.1.3. Yayılma (diffusion): Bu süre, yeniliğin diğer sektörlere yayılmasını ifade eder.

Ekonomik kalkınmanın önemli unsurlarından biri olan teknolojik ilerleme amacıyla yapılacak yatırımlarla ekonomik büyümeyi uyarmada buluş, yenilikleri devamlı bir şekilde sağlayacak olan tek kaynak ise beşeri sermaye birikimidir (Karataş, Deviren, 2005: 71).

Toplumlar bilgi birikimlerini artırarak gelişmelerini tamamlamak, bilgiye erişmek, erişilmiş bilgileri kullanmak, yaymak ve bunlardan teknoloji üretmek amacıyla yoğun bir rekabete girmişlerdir. Çağımızda gelişmiş ülkeleri, sanayi toplumu olmaktan çıkarak bilgi toplumu olma aşamasına ulaşmışlardır. İletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, bilgi toplumunun oluşturulmasında en önemli etken olmuştur (Yücel, 06.10.2007, www.dpt.gov.tr).

Ekonomik büyümenin temel faktörleri teknoloji ve kurumlardır. Kurumların iktisadi büyümeye olan katkısı daha da etkindir. Kurumların etkinliği ise emeğin (insanın) kalitesine bağlıdır. Çünkü kurumlar, belli şekilde düşünen ve çalışan insanların oluşturduğu topluluklardır. Bu açıdan emeğin kaliteli olması yönetimde, piyasada veya başka yerlerdeki kurumlar aracılığı ile teknolojilerin adaptasyonunu kolaylaştırır (Oshima, 1988; Uzun, 1992,198).

1.4.2. Ekonomik Büyümeyi Sağlamak

Ekonomik büyüme, zamanla elde edilen ürünün artması demektir. İktisadi büyüme, ya da gelişmeden bahsedebilmek için üretimde bir artışın olması şarttır. Aksi halde ekonomik durgunluk veya gerileme söz konusu olacaktır. Ayrıca bu artışın devamlı olması gerekir (Karagül 1983, 142). Kalkınma, bir toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan belli bir standarda ulaşması demektir (Dülger, 1993, 230).

Beşeri sermaye; işgücünün bilgi, beceri ve yeteneklerini geliştirerek nitelikli hale gelmesinde katkı sağlar. Ekonomilerinin ihtiyacı doğrultusunda nitelikli beşeri sermayeye sahip ülkeler uzun dönemli büyümeyi sağlayabilmektedirler. Çünkü yüksek beşeri sermaye birikimine sahip işgücü daha fazla esneklik, mobilite ve girişimcilik özellikleri kazanacağından yeni iş alanlarında daha kolay istihdam edilebilecektirler (Gümü, 2004; 43).

Bir ekonomide beşeri sermaye yatırımlarının yetersizliği, iktisadi kalkınmayı yavaşlatan ve engelleyen başlıca faktörlerdendir. Az gelişmiş ülkelerin önemli sorunlarından biri vasıflı işgücünün yeterli düzeyde olmamasıdır. Bunun temelinde üretime dönük, günün değişen iş istihdam şartlarına uygun bir eğitim politikasının bulunmaması yatmaktadır. Bu durum orta vasıflı ve teknik eleman açığı ile karşı karşıya bulunmalarına neden olmaktadır. Günümüzde eğitimin işgücü arz ve talebi açısından taşıdığı önem gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle kalkınma sürecinde üretim faktörü olarak aktif bir rol oynaması sonucunda ekonomi ve eğitim birbirinden gitgide artan talepte bulunmaktadır. Eğitimin toplumsal ve kültürel, tüketim ve üretim konusu olması ekonomiler büyüdükçe eğitimin artmasına neden olmaktadır (İlkin, 1988: 25–27).

Ekonomik büyüme ve beşeri sermaye (eğitim) arasındaki ilişki konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Ve bu çalışmalar sonucunda eğitimin işgücünün verimliliğini arttırarak ekonomik büyümeye yol açtığı sonucuna varılmıştır. Eğitimin verimlilik üzerindeki bu olumlu etkileri kuşaklar boyu sürmektedir. Eğitimli anne ve babalar daha sağlıklı ve daha iyi beslenmiş çocuklar yetiştirirler. Bu yüzden onların çocukları, yaşamları boyunca daha verimli olurlar. Kural olarak, eğitime en çok yatırım yapan ülkeler, en zengin ve kişi başı gelir büyüme oranının en yüksek olduğu ülkelerdir. (Baş 2001, 50).

Ekonomistler, ülkelerin büyüyüp hızla gelişebilmesinin ardındaki gerekleri merak etmişlerdir. Bu amaçla büyümenin bileşenleri bir dizi ampirik çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Örneğin 1929–1960 yılları için ABD ekonomisi üzerinde yapılan bir çalışmada, yıllık ortalama büyümenin %2.93 olduğu tespit edilmiş ve söz konusu yıllık büyüme oranının sadece %0.92’lik bir kısmı klasik anlamdaki emek ve sermaye ile açıklanabilirken, geri kalan %2’lik fark beşeri sermayenin varlığına bağlanmıştır (Denison, 1962, 72; Karagül, 2003, 80).

1.4.3. Gelir Dağılımını Arttırmak

Gelir dağılımı, bir ülkede belli bir dönemde üretilen gelirlerin fertler, fertlerden oluşan gruplar veya üretim faktörleri arasında bölünmesidir. Gelirin fertler, aileler ve

çeşitli tüketici birimler arasında bölünmesine kişisel gelir dağılımı, üretim faktörleri arasında dağılmasına da fonksiyonel gelir dağılımı denir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 77).

Gelir dağılımını belirleyen faktörlerin sayısı az değildir ve ekonomik yapının özelliklerine göre bu faktörlerin etkinliği değişiklikler göstermektedir. Bu sebeple beşeri sermaye yatırımlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini tespit etmek oldukça zordur. Bir ülkenin gelir dağılımı su faktörlere bağlıdır (Yumuşak ve Bilen, 2000,82)

Ekonomik büyümeyi beşeri sermaye birikimi ile açıklayan çalışmalarda, gelir dağılımı adaletsizliğinin beşeri sermaye birikimini engelleyeceği ve bu durumun ekonomik büyüme üzerinde negatif etki yaratacağı sonucuna ulaşılır. Çünkü gelir dağılımındaki bozukluk işgücünün beslenme, eğitim, sağlık gibi harcamalarını kısmasına yol açacağından gelecekte ekonomik büyüme oranlarında düşüş yaşanmasına yol açacaktır (TEK, 2003: 11–12).

Beşeri sermaye yatırımlarının gelir dağılımını etkilemesi meslek seçimi, mesleki statünün belirlenmesi ve ebeveynlerin eğitim seviyelerinin çocuklarının alacağı eğitimde etkin olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Eğitim, ekonomideki yüksek ve düşük gelirli mesleklere sahip olmayı belirler. Eğitim yatırımlarının kişisel gelir dağılımını etkilemesi düşük ve yüksek gelir getiren mesleklere sahip olmayla bağlantılı olarak gerçekleşmektedir. Meslekle birlikte cinsiyet, yas, eğitim düzeyi ve mesleki statü kişisel gelir eşitsizliklerini ortaya çıkarmada etkili olan en önemli faktörlerdir (Katz, 1998; Yumuşak ve Bilen, 2000, 83).

1.4.4. Rekabet ve Verimliliği Artırmak

Yaygın olarak kullanılan verimlilik ölüm kriteri, çalışan kişi veya çalışılan saat başına gerçekleşen üretimdir (Gürak, 2003). Beşeri sermayenin geliştirilmesindeki temel hedeflerden biri de emek verimliliğini artırmaktır. Emek verimliliğinde sağlanacak bir artış ise, kuşkusuz. Retim faaliyetlerinden elde edilecek hâsılanın daha fazla olmasına ve böylece kalkınmanın daha çabuklaşmasına yol açar. Çünkü sağlıklı, güçlü, kendini sürekli geliştiren ve yeni üretim tekniklerinden sürekli haberdar olan " bilgili emek gücünden" daha fazla üretim sağlanmaktadır. (Han ve Kaya,1997: 133)

Bir ekonomide insana yatırım (beşeri sermaye yatırımı) yani insan faktörünün niteliğinin artırılmasına yönelik eğitim, sağlık, beslenme yatırımlarının artması üretim sürecinin gereksinimlerine uygun işgücünün, nitelikli insan faktörünün oluşumuna neden olarak işgücünün verimlilik düzeyinin artmasına yol açmaktadır. Nitelikli insan ise, fiziki

sermayenin rasyonel kullanımını sağlayabilecek ve bu sebepten ötürü de üretimin vazgeçilmez girdisi olan toplam faktör verimliliğinin artmasına neden olacaktır (Tunç, 1997, 72).

Dowling ve Ray (2000)'e göre dünya ithalatının değişen yapısının temel sebeplerinden biri de gelişmekte olan ülkelerin hemen hepsinin ihracat yapılarının imalat sanayi ürünlerine yönelmesi iken, bu ülkelerin kendi aralarındaki belirli imalat sanayi malları için giderek şiddetlenen ve kar marjlarını azaltan bir uluslar arası rekabetin varlığıdır. Bu noktada hükümetlerin takip edebilecekleri en önemli politikalar yeniliklerin hızını arttırmakla ve rekabet yarısında yer alabilmekle olacaktır. Bununla ilişkili olmak üzere ülkemiz ekonomisinin üretim, ihracat, AR-GE harcamalarının ilişkisini araştıran çalışmalardan Taymaz ve Özelik (2002) Türk imalat sanayinin uluslararası rekabet gücü ve ihracat artışlarını belirlemede yenilik yapabilme kapasitesinin önemini ortaya çıkarmaktadır (Doganlar, Bal, Özmen, 2000)

Ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarının bireylerin davranışlarına, çalışma tarzlarına yapacağı olumlu etkiler, onların üretime katılma istek ve arzularının (üretkenliklerinin) artmasına neden olacaktır. Örneğin bireylerin beslenme ve barınma gereksinimlerinin giderilmesinin bireylerin davranış ve çalışmalarında olumlu etki yapması bilinen bir gerektir. İnsanların kullanışlı ve rahat konutlara kavuşturulması da onların çalışma istek ve güçlerini etkileyerek verimliliklerinin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca diğer insan sermayesi yatırımları ile birlikte insanın niteliğini arttırmaya ve üretici gücün korumaya yönelik sağlık hizmetleri, kişinin verimliliğini doğrudan etkilemektedir (Yıldırım,1994: 8)

Ekonomideki üretim ve verimlilik düzeyindeki değişmeler üretimde kullanılan faktörlere ve teknoloji düzeyine bağlıdır. Faktörlerin bu süreçte etkin kullanılabilmesi unsurların verimliliğine ve verimliliği etkileyen etmenlere bağlıdır. Bu bağlamda verimlilik, teknolojik gelişme, fiziksel ve beşeri sermaye birikimi, girişimcilik gibi dinamik faktörlerin hem nedeni hem sonucudur (Tunç, 1997: 70).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE DE BEŞERİ SEMAYE FAKTÖRLERİNİN DURUMU

Türkiye’de beşeri sermayenin unsurlarını incelerken önce eğitimi ele aldık. Eğitim sisteminin amaçları ve eğitimdeki sayısal veriler okul, öğrenci öğretmen sayılarını inceledik. Ülkemizdeki eğitimin OECD ülkeleri ile karşılaştırmasını yaptık.

2.1.Türkiye’de Eğitim ve Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türk Millî eğitim sistemi, bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılayacak şekilde ve bir bütünlük içinde "örgün eğitim" ve "yaygın eğitim" olmak üzere, iki ana bölümden oluşur.

2.1.1.Örgün Eğitim

Örgün eğitim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır.

2.1.1.1 Okul Öncesi Eğitim

Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız ana okulları olarak kurulabildikleri gibi, kız meslek liselerine bağlı uygulama sınıfları ile diğer öğretim kurumlarına bağlı anasınıfları olarak da çalışabilmektedir.

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz evrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı yaratılmasını, Türkiye'nin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında 17.634 okul öncesi eğitim kurumunda, 549.604 çocuk eğitim görmekte olup, bu kurumlarda 22.789 öğretmen görev yapmaktadır.

2.1.1.2. Ortaöğretim

Ortaöğretim; ilköğretime dayalı, en az dört yıllık genel, meslekî ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Ortaöğretimin amacı; öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak ve çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime hem mesleğe veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Ortaöğretim; Genel ortaöğretim, Meslekî ve teknik ortaöğretim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ortaöğretim, eşitli programlar

uygulayan liselerden meydana gelir ve öğrenciler, istek ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda bu programlardan birine yönelerek yetişme imkânı bulurlar.

2.1.1.3.Genel Ortaöğretim:

Genel ortaöğretimin amacı; öğrencileri ortaöğretim seviyesinde asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek ve yükseköğretime hazırlamaktır. Genel ortaöğretim; Genel liseler, Anadolu liseleri, Fen liseleri, Sosyal bilimler liseleri Anadolu öğretmen liseleri, spor liseleri, Anadolu güzel sanatlar liseleri ve çok programlı liselerden oluşmaktadır.

2.1.1.4.Meslekî ve Teknik Ortaöğretim:

Meslekî ve teknik ortaöğretim; iş ve meslek alanlarına iş gücü yetiştiren ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan öğretim kurumlarıdır. Meslekî ve teknik ortaöğretim; Erkek teknik öğretim okulları, Kız teknik öğretim okulları, Ticaret ve turizm öğretimi okulları ve Din öğretimi okullarından oluşmaktadır. 2005–2006 eğitim-öğretim yılında 4.038'i meslekî ve teknik eğitim okulu olmak üzere 7.443 okulda, 3.213.605 öğrenci (2.037.490'ı genel, 1.176.115'i meslekî ve teknik ortaöğretimde) öğrenim görmekte olup 184.246 öğretmen (101.907'si genel, 82.339'u meslekî ve teknik ortaöğretimde) görev yapmaktadır.

2.1.1.5.Özel Eğitim

Özel eğitimin amacı; özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayarak onları toplumla bütünleştirmek ve meslek sahibi yapmaktır. Özel eğitim okulları Türk millî eğitim sistemindeki kademelendirmeye göre yapılandırılmıştır. Ancak, diğer okullardan farklı olarak, ilköğretim öncesinde hazırlık sınıfı bulunmaktadır. İlköğretime devam edecek durumda olan engelli öğrenciler hazırlık sınıfına alınmadan ilköğretime başlamaktadır.

Özel eğitim okullarında; Görme Engellilerin Eğitimi, İşitme Engellilerin Eğitimi, Ortopedik Engellilerin Eğitimi, Zihinsel Engellilerin Eğitimi, Süreğen Hastalığı Olanların Eğitimi, Otistik çocukların Eğitimi, Üstün veya Özel Yeteneklilerin Eğitimi ve Kaynaştırma ve Özel Sınıflarda Eğitim kategorilerinde eğitim verilmektedir. 2005–2006 eğitim-öğretim yılında 495 özel eğitim okulunda, 25.238 öğrenci eğitim görmekte ve bu kurumlarda 4.904 öğretmen görev yapmaktadır.

2.1.1.6.Özel Öğretim

Özel öğretim kurumları 625 sayılı kanun doğrultusunda alışımlı, her kademe ve türdeki özel okullar, özel dershaneler, özel mesleki ve teknik kurslar, özel motorlu taşıt sürücülerini kursları ile özel öğrenci etüt eğitim merkezlerini kapsamaktadır. Özel öğretim kurumları faaliyetlerini, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetim ve denetiminde sürdürmektedir.

2005–2006 eğitim-öğretim yılında 10.766 özel öğretim kurumunda, 2.429.893 öğrenci eğitim görmekte bu kurumlarda 95.609 öğretmen görev yapmaktadır.

2.1.1.7. Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren, en üst seviyeli insan gücünün ve bilimsel araştırma alanlarının istediği elemanları yetiştiren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yüksek öğretimin amaç ve görevleri, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve eşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek.

2.Çeşitli kademelerde bilimsel öğrenim yapmak.

3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak.

4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümete istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek.

5. Araştırma ve incelemelerin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak.

6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini sözlü, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır. Yükseköğretim kurumları; Üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksekokulu ile uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır.

Ülkemizde 53 devlet üniversitesi ile 26 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Üniversitelerimizde(vakıf üniversiteleri dahil) 2.073.428 öğrenci (Bu sayıya 695.591 AÖF

öğrencisi dahildir.) öğrenim görmekte, 26.029 öğretim üyesi ile 48.878 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

2.1.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinme duydukları alanda örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitim; genel ve meslekî teknik yaygın eğitim olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Yaygın eğitim kurumları şunlardır: Halk eğitimi merkezleri, çıraklık eğitimi merkezleri, Pratik kız sanat okulları, Olgunlaşma enstitüleri, Endüstri pratik sanat okulları, Mesleki eğitim merkezi, Yetişkinler teknik eğitim merkezleri, Özel kurslar, Özel dershaneler, Eğitim ve uygulama okulları(özel eğitim), Meslek okulları(özel eğitim), Meslekî eğitim merkezleri (özel eğitim), Bilim ve sanat merkezleri (özel eğitim), Açık ilköğretim okulu, Açık öğretim lisesi. Yaygın eğitim, yetişkinlere okuma-yazma öğretmek, temel bilgiler vermek, en son devam ettikleri öğrenim kademesinde edindikleri bilgi ve kabiliyetlerini geliştirmek ve hayatını kazanmasını sağlayacak yeni imkânlar kazandırmak amacıyla verilen okul dışı eğitimidir. Yaygın eğitim; halk eğitimi, ıraklık eğitimi ve uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.2005 yılında 9.648 yaygın eğitim kurumunda (halk eğitim merkezi ve çıraklık eğitim merkezlerinde) 3.886.638 kursiyer öğrenim görmüş ve 73.507 öğretmen görev yapmıştır. Bununla birlikte, 2005–2006 eğitim-öğretim yılında 103.914 öğrenci açık ilköğretim, 283.938 öğrenci ise açık lise uygulaması kapsamında öğrenim görmektedir. (www.meb.gov.tr.12.01.2008)

2.1.3. Türk Milli Eğitim Sistemi

Türkiye'de eğitim; adalet, güvenlik ve sağlık gibi devletin temel işlevlerinden birisi olup devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtı, taşra ve yurtdışı teşkilâtları eğitim hizmetlerinin sunumunda önemli görevler üstlenmektedirler. Eğitim hakkı, T.C Anayasası ile güvence altına alınmış; eğitimin tür ve kademelerini ve işleyişe dönük esasları düzenleyen mevzuatla Türk Eğitim Sistemi bugünkü yapısını kurmuştur. Türk Millî Eğitim Sisteminin genel çerçevesi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. (www.meb.gov.tr.12.01.2008)

1739 sayılı milli eğitim temel kanununa göre, Türk milli eğitim sisteminin yapısı; örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır. Örgün eğitim çoğul sistemini kapsamaktadır. Buna göre okullar; okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Yaygın eğitim ise örgün eğitim sistemine hiç girmemiş veya örgün eğitimin herhangi bir aşamasında bulunan

veya bu aşamadan çıkmış vatandaşlara örgün eğitim yanında veya dışında ihtiyaç duyulan eşitli eğitim ve öğretim vererek bireylerin belli amaçlar doğrultusunda yetişmesini sağlamaktır. Yaygın eğitim yaygın eğitim kursları aracılığıyla yapılmaktadır.(Türk milli eğitim sistemi, milli eğitim yayınları s:7)

2.1.4. Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları

Millî Eğitimin genel amacı bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2.Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır. Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenmiştir. Eğitim sisteminin yönetsel üst yapısını Milli Eğitim Bakanlığı oluşturur. Bakanlığa bağlı taşra ve yurtdışı örgütleri ise icraya dönük hizmetleri görür. (www.meb.gov.tr.12.01.2008)

2.1.5. Türk Mili Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri

Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri 14 madde halinde belirtilmiştir

1-Genellik ve Eşitlik: Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

2-Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları: Milli eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

3-Yönelme: Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

4-Eğitim Hakkı: Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yararlanırlar.

5-Fırsat ve İmkan Eşitliği: Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

6-Süreklilik: Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

7-Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği: Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

8-Demokrasi Eğitimi: Güçlü, istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzenin gerçekleşmesi ve devamı için vatandaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

9-Laiklik: Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültür. ve ahlak bilgisi öğretimi ilk öğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

10-Bilimsellik: Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir. Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle

görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

11-Planlılık: Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insan gücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.

12-Karma Eğitim: Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

13-Okul İle Ailenin İş birliği: Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde katkıda bulunmak için okul ile aile arasında iş birliği sağlanır. Bu maksatla okullarda okul-aile birlikleri kurulur.

14-Her Yerde Eğitim: Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, iş yerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır. . (www.meb.gov.tr.10.12.2007)

2.1.6.Türk Milli Eğitiminin Tarihi Süreci

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim hizmetlerinin içeriğini “öğretimi Birleştirme”, “Eğitimi örgütleme”, “Eğitimin Niteliğinde Değişme” ve “Eğitimi Yaygınlaştırma” olarak dört başlık altında toplamak mümkündür

2.1.6.1. Öğretimi Birleştirme:

Cumhuriyetten önce eğitim kurumları, üç ayrı kanalda yapılanmıştı. Bu yapılanma içinde, ilk ve en yaygını, Kur'an öğretimine, Arapça'ya, ezberciliğe dayalı mahalle mektepleri ve medreseler, ikinci olarak yenilikçi Tanzimat okulları, idadiler ve sultaniler, üçüncü olarak da yabancı dilde öğretim yapan kolejler ve azınlık okulları yer almaktaydı. Birbirine zincirlemesine bağlı millet egemenliğini yaşam biçimi haline getirmiş kuşaklar yetiştirmek, ulusal kültürü güçlendirmek ve ulusal birliği sağlamak maksadıyla, 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile üç ayrı kanal birleştirilmiş; birinci kanaldakiler kapatılmış, ikinciler geliştirilmiş, üçüncüler ise Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimine alınmıştır.

2.1.6.2. Eğitimi Örgütleme:

2 Mayıs 1920 tarihinde 3 nolu Yasayla kurulan Milli Eğitim Bakanlığınca yürütülecek eğitim hizmetleri milli esaslara, toplumsal hayatın ihtiyaçlarına göre ve çağın

gereklerini karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. 22 Mart 1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Yasa ile MEB dışında bir başka bakanlık tarafından gereksinime göre açılmış ya da açılacak olan okullarla özel okulların derece ve denkliklerinin belirlenmesi MEB'e verilmiştir. Daha önce yerel yönetimlerce yürütülen mesleki teknik öğretim kurumları MEB bünyesine alınmıştır.

Artan hizmetler nedeniyle müsteşarlığın yanı sıra Mesleki ve Teknik öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur. Bu Yasa ile ilköğretim okulları; şehir ve kasaba(gündüzlü), şehir ve kasaba (yatılı), köy (gündüzlü) ve köy (yatılı) olarak düzenlenmiştir.

Ortaöğretim okulları ise; ortaokullar, liseler, ilk öğretmen okulları ve köy ilk öğretmen okullarından oluşmaktadır. Bu okullardan başka yüksek ve orta öğretmen okulları da yasa içinde yer almıştır.

2.1.6.3. Eğitimin Niteliğinde Değişme:

Temmuz 1921'deki Maarif Kongresi dışında, benzer bir toplantı ilk kez “ Heyet-i İlmiye” adıyla, Temmuz 1923'te; ikincisi Nisan 1924'te; üçüncüsü Aralık 1925-Ocak 1926'da yapılmıştır. 1926 yılında Talim ve Terbiye Dairesinin kurulması üzerine bu tür çalışmaları yapma görevi bu daireye verilmiştir. Bundan sonra “Milli Eğitim Şuraları” adı altında ilki 1939 yılında sonuncusu ise 1999 yılında olmak üzere on altı şura düzenlenmiştir. Milli Eğitim Şuraları, eğitim sistemini geliştirmek ve eğitimin niteliğini yükseltmek amacıyla öğretmenlerin, eğitimcilerin, bilim insanlarının, çeşitli alan uzmanlarının, eğitim yöneticilerinin kamu ve özel kurum, kuruluş, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşların temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Şuralarda, eğitim sorunlarına ilişkin önemli kararlar alınmakta ve eğitim hizmetleri, toplumun bütün kesimleriyle, geniş çerçevede tartışılmakta ve değerlendirilmektedir.

2.1.6.4. Eğitimi Yaygınlaştırma:

Okur-yazar oranını yükseltmek, öğretimi kolaylaştırmak ve Türkçeyi ortak bir dil yapmak amacıyla 1 Kasım 1928'de 1353 sayılı Yasayla, Latin temelli yeni bir alfabe kabul edilmiştir. Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak, bilimin gereğine göre geliştirmek ve Türkçenin yanlış kullanımını önlemek amacıyla 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1932 yılında Türk Dil Kurumu kurulmuştur. (MEB, 10.12.2007, www.meb.gov.tr).

2.1.7. Eğitimin Bütçedeki Yeri

Türkiye' de eğitime ne derece önem verildiğini anlayabilmek için bütçeden eğitime ayrılan paylara göz atmak yeterli olacaktır. GSMH' dan eğitime ayrılan pay ortalama

%2'lerden son yıllarda %3.8'lere çıkmıştır. Ancak eğitim camiasının genişliği öğrenci, öğretmen ve okul itibarıyla ele alındığında söz konusu rakamın ne kadar yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü MEB, kamunun personel ve hizmet verdiği fert itibarıyla en geniş ve bir o kadar da hayati önemi olan ülkenin geleceği için yatırım yapılan bir hizmet alanıdır. Dolayısıyla eğitim harcamalarının bu denli göz ardı edilmesi, bir anlamda ülke geleceğinin yok sayılmasıyla eş anlamlıdır. Özellikle içinde bulunduğumuz zamanda ve gelecek dönemde eğitime yatırım yapmayan toplumların ayakta kalması mümkün olmayacaktır. (Karagül, 2002: 129).

Tablo 2.1 Bazı Ülkelerin Eğitim Harcamalarının GSMH deki Payı:2005(%)

Ülkeler	Kamu Sektörü Eğitim Harcamalarının GSMH Payı	Özel Sektör Eğitim Harcamalarının GSMH Payı	Toplam Eğitim Harcamalarının GSMH Payı
Almanya	4,4	0,9	5,3
Belçika	6,1	0,3	6,4
Finlandiya	5,9	0,1	6,0
Japonya	3,5	1,2	4,7
Portekiz	5,5	0,7	6,1
İspanya	4,3	0,5	4,9
ABD	5,3	1,9	7,2
Türkiye	3,4	0,4	3,8

www.oecd.org.30.11.2007

Türkiye, eğitimin ekonomik büyümedeki ve gelişmedeki katkısının bilincinde olmakla birlikte, yetersiz ödeneklerden dolayı gelişmiş ülkeler ve Avrupa topluluğu ülkelerinin bulunduğu seviyelerden daha gerilerdedir. Gelişmiş ülkelerin ortalaması %5.9 iken gelişmekte olan ülkelerin ortalaması %3.9'dur. Türkiye'de son yıllarda eğitime ayrılan pay düzenli olarak artmaktadır. Son yıllarda GSMH' dan en büyük payı eğitim almaktadır. Ülkemizin özellikle genç nüfusa sahip olmasından dolayı eğitime olan talebi artırmaktadır. Özel sektörde bu durumu değerlendirmek için eğitime yatırım yapmaya başlamıştır. Özel sektörün eğitimdeki payı artarak devam etmektedir.

Gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen eğitim harcaması 1000 doların üzerindeyken ülkemizde ise bu oran 70 dolar civarındadır. Ülkemiz nüfusu daima artan ve gelişmekte

olan ülkedir. Gelişme sürecini tamamlamış ve nüfus artışı göstermeyen ülkelere göre kişi başına düşen eğitim harcaması düşük durumdadır.

Tablo 2.2 Bazı Ülkelerde Kişi Başına Düşen Eğitim Harcaması

Sıralama	Ülke	USD	Sıralama	Ülke	USD
1	İsveç	2,303	11	Lüksemburg	1,239
2	Norveç	2,148	12	İzlanda	1,207
3	Danimarka	2,145	13	Belçika	1,177
4	İsviçre	1,943	14	Almanya	1,125
5	Kanada	1,449	15	Hollanda	1,103
6	Finlandiya	1,319	25	Hon Kong	542
7	ABD	1,286	35	Venezüella	137
8	Japonya	1,276	40	Rusya	85
9	Fransa	1,246	41	Türkiye	69
10	Avustralya	1,246	45	Endonezya	11

Kaynak: Yumuşak (2002:196)

Meslek eğitim konusunda plan ve hedefler belirlenmesine rağmen, politik düzeyde destek bulamaması, mesleki eğitimin maliyetinin yüksek olması, özellikle liselerde çeşitliliğin aşırı derecede artması, uygulamada olan çok programlı liselerin özellikle nüfusu az olan yerleşim yerlerinde uygulanabilirliğinin bulunmaması, meslek liselerin amaçlarına hizmet etmemesi ve eğitim programlarının çalışma hayatı ile yeterince ilişki kuramaması Türkiye eğitim sisteminin genel problemleri olarak sıralanabilir (Karagül, 2002:141).

30 OECD ülkesi içinde Türkiye 551 milyar dolarla 12. büyük ekonomi konumundadır. 2005 yılındaki ülkemizin GSYİH'sı 569.2 milyar dolar olmuştur. Avrupa Birliği üyeleri arasında Türkiye ulusal ekonomilerin büyüklüğü açısından Satın alma Gücü Paritesine (SGP) göre GSYİH kriteri esas alındığında Avrupa'da 6. büyük ekonomidir. Türkiye; Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya'dan hemen sonra gelmektedir. Bunun yanında eğitime ayrılan pay ekonomik durumla aynı paralellikte değildir. (www.tisk.org.tr/ 15.05.2008).

Gelişmiş bir OECD ülkesinde eğitim alanında öğrenci başına yapılan harcama ilköğretim düzeyinde yılda 5450 Dolar, ortaöğretimde 6962 Dolar, yükseköğretimde 11250 Dolardır. OECD ülkeleri teorik ilköğretim ve ortaöğretim süresi boyunca öğrenci başına ortalama 77 204 Dolar harcamaktadır. Toplam rakamlar Meksika, Polonya, Slovak

Cumhuriyeti, Türkiye, Brezilya, Şili ve Rusya Federasyonu'nda 40 000 Doların altında iken, Avusturya, Danimarka, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, İsviçre ve ABD'de 100 000 Dolar ve üzerindedir. Yükseköğretim kademesinde ise, derslerin çeşitliliği karşılaştırmaları çok daha zorlaştırmaktadır. Örneğin, Japonya'da bir yükseköğrenim öğrencisi için yapılan yıllık harcama yaklaşık olarak Almanya ile aynıdır (Japonya'da 11 556 Dolar, Almanya'da 11 594 Dolar). Fakat yükseköğretimde ortalama öğrenim süresi Almanya'da 5.4 yıl iken Japonya'da 4.1 yıl olup, dolayısıyla bir yükseköğretim kademe öğrencisi için yapılan kümülatif harcama Japonya'da yalnızca 47 031 Dolar iken, Almanya'da 62 187 Dolardır. (Türkiye İstatistik Yıllığı, 2002: 101).

2.1.8.Yetişkin Nüfusun Eğitim Seviyesi

Yetişkin nüfusun eğitim seviyelerine baktığımızda gelişmiş ülkelerde ağırlık ortaöğretimde görülmektedir. Genelde yetişkin nüfusun yarısını ortaöğretim, diğer yarısının ise çoğunluğunu yükseköğretim oluşturmaktadır. Ülkemizde ise ilköğretim oranı çok yüksek iken yükseköğretim oranı çok düşüktür.

Tablo 2.3 Bazı Ülkelerde Yetişkin Nüfusun (25–64) Eğitim Durumu 2005(%)

	İlköğretim	Ortaöğretim	Yükseköğretim
Avusturya	21,4	64,1	14,5
Belçika	17,2	53,7	28,7
Kanada	5,6	50,4	44,0
Fransa	15,5	61,1	23,4
Almanya	2,6	73,3	24,0
Yunanistan	36,8	44,8	18,1
İtalya	20,5	69,1	10,1
Japonya	16,1	46,5	37,4
İngiltere	15,5	56,4	28,0
ABD	4,6	56,3	24,4
G.Kore	13,6	57,0	29,5
Meksika	53,1	31,5	15,4
İsveç	7,4	59,2	27,0
İsrail	1,9	55,2	42,9
TÜRKİYE	63,9	26,4	9,7
OECD Ülke Ortalaması	16,5	55,6	26,2

Kaynak: OECD 2005 verileri. 07.11.2007

Eğitim ağındaki nüfusun toplam nüfusa oranının diğer ülkelerle kıyaslanması için OECD verilerine bakıldığında gelişmiş ülkelerin yetişkin nüfusunun ilköğretim mezunu olarak ortalama % 15–25 arasında olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise bu oran %63’lerdedir.Yetişkin nüfusun her üç fertten ikisinin ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Bu durumda Türkiye de eğitim seviyesinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Ortaöğretim de ise gelişmiş ülkelerin ortalamaları %50 civarında iken Türkiye’ de bu oran %26’dır.Almanya’nın bir sanayi ülkesi olması sebebiyle ortaöğretim mezunlarının oranının ykseklıği göze çarpmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde yüksek ğretim mezunu %25 civarında iken Türkiye de bu oran %10 civarındadır. Türkiye’de yetişkin nüfusun her on vatandaştan birinin eğitim durumunun yükseköğretim olmasının gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olduğu görülmektedir. Günümüzde ise ülkemizde ortaöğretim ve yüksek ğretim oranları artmaktadır.

2.1.9.Türkiye ve Dünya da Eğitim Seviyesi

Eğitim seviyesinin artmasıyla Dünya’da ve Türkiye’de nitelikli insan sayısı artmaktadır. Özellikle yüksek öğretimde araştırmaların artmasıyla başta sağlık alanında olmak üzere, iletişim, bilgisayar ve teknoloji alanında baş döndürücü gelişmeler olmaktadır.

2.1.9.1. Okullaşma Oranı ve Okul, ğrenci, ğretmen Sayıları

Türkiye okullaşma oranlarında ilköğretimde OECD lkelerinin ortalamalarına yakın bir oran yakalamıştır. Okul ncesi, ortaöğretim ve yükseköğretimde ise OECD lkelerinin ortalamalarının altındadır.

Tablo 2.4 Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma Oranı (%)

	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Okul Öncesi Eğitim						
Türkiye	0,5	5,0	4,7	7,3	6,1	15,2
Diğer Ülkeler	27,4	30,5	33,8	37,2	43,2	*
İlköğretim						
Türkiye	96,4	113	99,1	106	91,9	95,7
Diğer Ülkeler	102	109	109	109	108,2	*
Ortaöğretim						
Türkiye	34,6	41,6	47,3	50,7	73,3	60,8
Diğer Ülkeler	55,0	56,1	0,6	1,2	75,0	*
Yükseköğretim						
Türkiye	5,4	8,9	13,1	19,5	23,8	39,9
Diğer Ülkeler	14,3	16,0	17,9	20,9	25,9	*

Diğer ülkeler(OECD) için 2005 verilerine ulaşılammıştır.

Diğer ülke verileri OECD ülkelerinin ortalamasıdır.

Kaynak : DPT 2005; Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, 175. 09.07.2007

Eğitim kademelerindeki okullaşma oranına ilişkin göstergeler tablo da yer almaktadır. Buna göre, Türkiye’de okullaşma oranı geçmiş dönemlere kıyasla hızlı bir iyileşme göstermesine rağmen, diğer birçok ülke ortalamasının gerisinde kalmıştır. 1980’li yıllardan 2005’lere gelindiğinde okullaşma oranı ilköğretimde %100 civarında bir seyir izlemişken, okul öncesi eğitimde okullaşma oranı % 0,5’ten %15,2’ye kadar yükselerek önemli bir artış olmuştur. Okulöncesi eğitimde yıllar itibariyle artış sağlansa da diğer ülkelere nazaran oldukça geri seviyededir. Yine de gözle görülür bir artış var. Bu artışın en önemli kaynağı, kadınların çalışma hayatında daha belirgin bir şekilde yer alması ve artan eğitilmiş ailelerin okul öncesi eğitimin; çocukların sosyal, duygusal ve fiziki gelişimlerdeki önemi kavramış olmasında gizlidir.

Ortaöğretimde okullaşma oranı 1980’de %34 iken %73’ler kadar yükselmiştir. Günümüzde bu oran %60’tır. Özellikle 1997 den sonra zorunlu eğitimin 8 yıl çıkarılması ile ülkemizde orta öğretimde büyük bir artış olmuştur.

Yükseköğretimde okullaşma oranı ise %5 den %40'a çıkmıştır. 1995 den sonra yeni devlet ve özel üniversitelerin açılması ile üniversite de okuyan öğrenci sayısı artmıştır. Son yıllarda her ile üniversite açılması çalışmaları sayesinde önümüzdeki dönemlerde yükseköğretimde okullaşma oranının daha fazla artacağı görülmektedir.

Tablo 2.5. Milli Eğitim Kademelerindeki Sayı ve Artışlar.(1923–2006)

**Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayılarında Artış
(1923–1924 / 2004–2005)**

EĞİTİM KADEMSİ	OKUL/SINIF/KURUM			ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI		
	1923	2004	ARTIŞ	1923	2004	ARTIŞ	1923	2004	ARTIŞ
	1924	2005	(Kat)	1924	2005	(Kat)	1924	2005	(Kat)
OKUL ÖNSEÇİ EĞİTİM	80	16016	199	5880	434771	73	136	22030	161
İLKÖĞRETİM	5010	35581	6	351835	10565389	29	11292	399025	34
İLKOKUL	4894			341941			10238		
ORTAOKUL	116			9894			1054		
ORTAÖĞRETİM	43	6861	159	3799	3039449	799	838	167949	199
GENEL ÖĞRETİM	23	2991	129	1241	1937055	1560	513	93209	181
MESLEKİ VE TEKNİK	20	3870	193	2558	1102394	430	325	74740	229
ORTAÖĞRETİM YAYGIN EĞİTİM		8644			3451515			57750	
YÜKSEK ÖĞRETİM	1	79	78	2914	2073428	711	307	79555	258

(MEB, 13.08.2007, www.meb.gov.tr).

Tablo 2.5.'e göre 1923'den 2005 yılına gelinceye kadar. Türkiye'deki, ilköğretim okulu sayısı 6, öğrenci sayısı 29 ve öğretmen sayısı ise 34 kat artmıştır. Burada öğrenci ve öğretmen sayılarında ki artışlar dikkate alındığında öğretmen sayısının daha fazla arttığı görülmektedir. Bu durum eğitim açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak okul sayısındaki artış öğrenci sayısında ki artışın çok gerisinde kalmıştır. Bu da eğitim sınıflarının

kalabalıklaştığı anlamına gelmektedir ve eğitimin kalitesini düşürücü bir etkisi olacağı düşünülebilir.

Lise seviyesindeki okullarda 159 kat, öğrencilerde 799 ve öğretmenlerde ise, 199 kat bir artış görülmektedir. Bu rakamlarla da okul ve öğretmen sayısının orantılı arttığını ancak öğrenci sayısının okul ve öğretmene kıyasla 3 kattan fazla arttığı görülmektedir. Bu rakamlar, okul ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının hızla arttığını ve diğer bir ifade ile ilgili okullarda eğitimin nitelik olarak zayıfladığını göstermektedir.

Yükseköğretimde okullarda 78 kat, öğrencilerde 711 ve öğretmenlerde ise, 258 kat bir artış görülmektedir. Bu da öğrenci artışına oranla yeterli öğretim elemanının artmadığını göstermektedir.

2.2. Türkiye’ de Sağlık Durumu

Toplumların sağlık düzeyi beşeri sermayenin kullanılabilirliğini yakından etkileyen önemli bir faktördür. Çünkü bilgili, tecrübeli ve yetenekli fertler ancak sağlıklı oldukları müddetçe bu hedeflerini kullanarak üretime katkı sağlayabilirler. Öte yandan aşırı doğurganlık, bebek ölüm oranlarının yüksek olması ve sayıca fazla çocuk, toplum açısından birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Araştırmalar, ailede çocuk sayısı arttıkça ve doğum aralığı azaldıkça çocuk ölümlerinin arttığını, çocukların sağlıklı ve yeterli beslenme imkânlarının azaldığını, ayrıca zekâca gelişimlerinin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır (Karagül, 2002; 129).

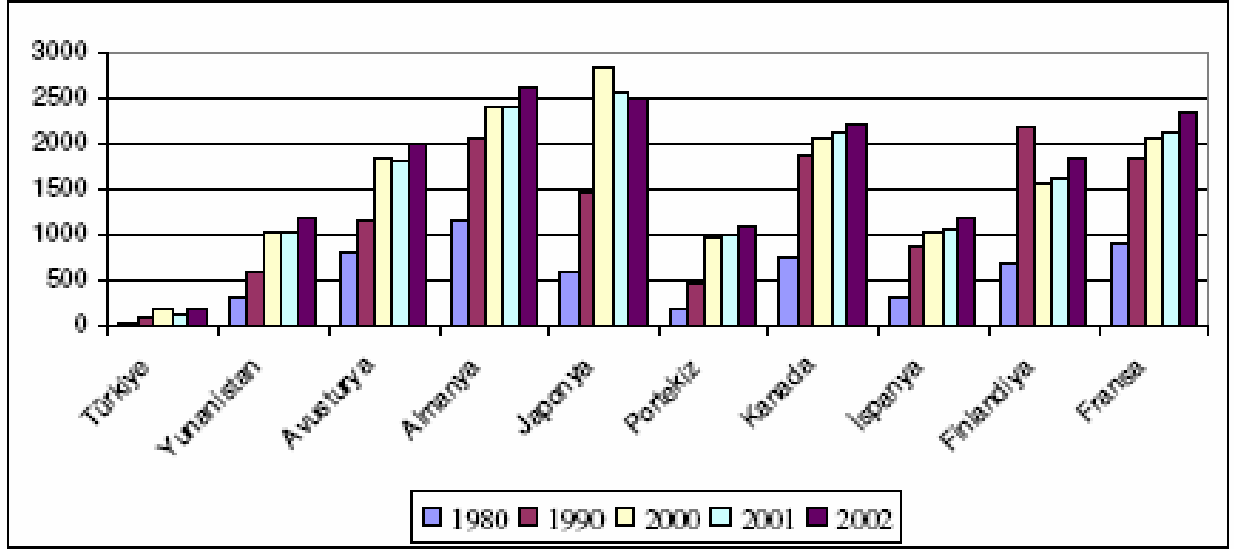
Türkiye’de halk sağlığı hizmetleri hizmetlerin niteliğine göre ikiye ayrılır.

Koruyucu Sağlık Hizmetleri: Bu hizmetler çevre sağlık koşullarının düzeltilmesi, halkın sağlık konusunda eğitilmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, beslenme koşullarının geliştirilmesi, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması gibi konuları kapsar.

Tedavi Edici Sağlık Hizmetleri: Muayene teşhis tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları bu tür hizmetler kapsamındadır. (DİE, 2005, 82):

Türkiye’de sağlık sektöründe son yıllarda yürütülen etkili politikalarla gelişme kaydedilmiş, ancak ülke ihtiyaçlarını karşılar düzeye ulaşamamıştır. Bunun da en önemli nedenleri, fiziki alt yapı ve sağlık personelinin bölge, il ve ilçe merkezlerine dengeli dağılmaması, halk sağlığı çalışmalarında yeterli düzeye ulaşamaması, hizmete erişim zorluğu ve sağlık finansmanına ilişkin sorunlardır şeklinde sıralanabilir (DPT, 2006: 148).

Şekil 2.1 Türkiye ve Bazı OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları

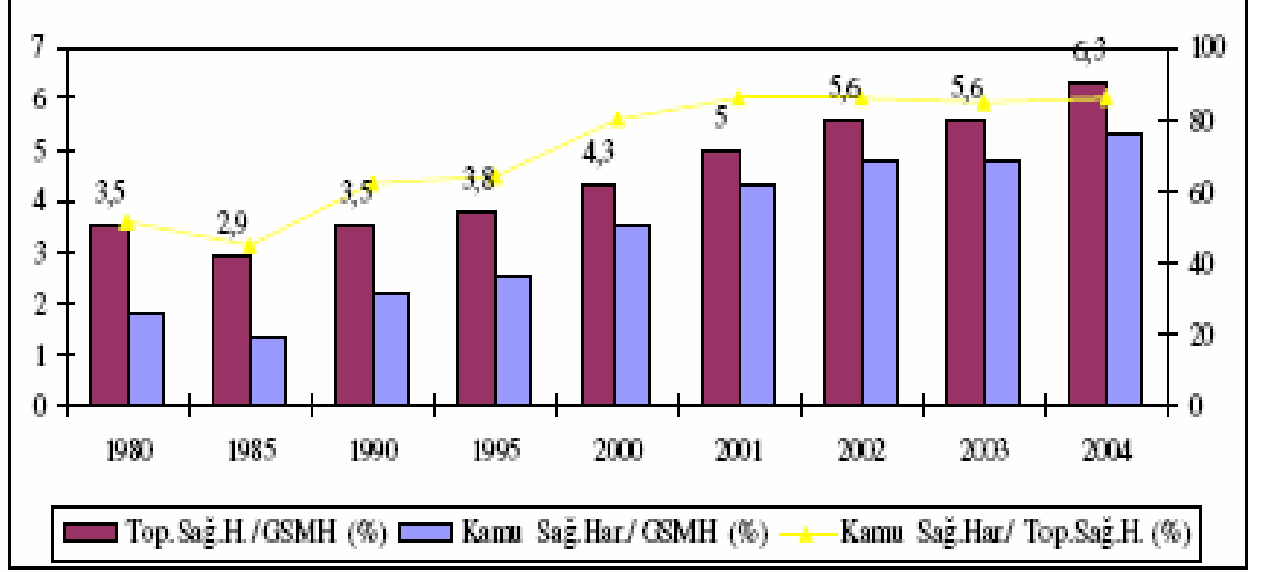

Kaynak: DPT,2006:204 11.07.2007

Şekilde Türkiye ve bazı OECD ülkelerindeki kişi başına düşen sağlık harcamaları bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda, kişi başına düşen sağlık harcamaları bakımından Türkiye oldukça geridedir. 1980’de Türkiye’de \$52 olan kişi başı sağlık harcaması, 1990 yılında \$195’a çıkmış, ancak 2000’e gelindiğinde ülkenin yaşadığı krizler nedeniyle sağlık harcamalarında tekrar düşüşler gözlenmiştir. 2002 yılında ise \$172’ye çıkmıştır. Yunanistan’da 2002 yılındaki harcamalar Türkiye’nin yaklaşık 7 katıdır. En son verilere göre, en fazla sağlık harcamalarının yapıldığı ülke Almanya’dır. Almanya’da kişi başına düşen sağlık harcamaları \$2500’den fazladır. Harcamalarda ikinci sırada yer alan ülke ise yaklaşık \$ 2500 ile Japonya’dır. Fransa ve Kanada Japonya’dan sonra sıralanan ülkelerdir. En düşük kişi başına düşen sağlık harcamalarında ise Türkiye’ye en yakın ülke Portekiz’dir. Ancak ülkemizde \$200’ı bile bulmayan sağlık harcamaları Portekiz’de \$1000’in üstündedir.

Türkiye’de sağlık politikasının oluşturulamamış olması kişi başına düşen sağlık harcamalarında OECD ülkelerinin oldukça gerisinde olmasının bir göstergesidir. Ayrıca sağlık sektörüne aktarılan kaynakların yetersizliği ve mevcut kaynakların verimli kullanılamaması, Türk sağlık sektörünün karşı karşıya olduğu sorunlardır. Bu sorunların giderilebilmesi için sektöre aktarılan kaynakların artırılması, kaynakların verimli kullanılmasına yönelik politikaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 2.2 Türkiye’de Sağlık Harcamaları (1980–2004)

Kaynak: DPT,2006:205 12.07.2007

Türkiye’de 1980–2004 yılları sağlık harcamaları incelendiğinde toplam sağlık harcamalarının GSMH’ ya oranının %3,5’tan %6,3’e çıktığı gözükmektedir. Toplam sağlık harcamalarını önemli bir bölümü kamu tarafından finanse edilmektedir. Kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı 1980 yılında % 50’lerden % 86’ya kadar yükselmiştir. Diğer bir ifade ile kamu sağlık harcamaları GSYMH’ ya oranı 1980’de %1.8 gibi bir seviyede iken bu oran 1985’te biraz daha azalarak % 1.3’e gerilemiş daha sonra ilerleyen yıllarda sürekli artış göstererek 2004 yılında %5.3’e ulaşmıştır. Ancak bu oranlar diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yetersiz düzeyde kalmaktadır

Tablo 2.6 Yıllar İtibariyle Kaba Doğum Hızı, Kaba Ölüm Hızı, Bebek Ölüm Hızı, Toplam Doğurganlık Hızı ve Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi

	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Kaba Doğum Hızı (Binde)	Kaba Ölüm Hızı (Binde)	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk)	Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)
1965-1970	2,52	30,0	13,5	158,0	5,81	54,9
1970-1975	2,50	34,5	11,6	140,4	4,46	57,9
1975-1980	2,06	32,2	10,0	110,8	4,33	61,3
1980-1985	2,49	30,8	9,0	83,0	4,05	63,0
1985-1990	2,17	29,9	7,8	65,2	3,76	65,6
2000	1,66	22,2	7,1	41,9	2,57	68,0
2001	1,61	21,7	7,1	40,6	2,52	68,3
2002	1,57	21,3	7,0	39,4	2,46	68,5
2003	1,53	20,9	7,0	38,3	2,43	68,7
2004	1,49	20,6	7,1	37,4	2,41	68,8

Kaynak: DPT, 1950-2005-DİE, 2005

Türkiye'ye ait sağlık göstergeleri beklentileri karşılamaktan uzak olsa da yıllar geçtikçe gelişme yaşanmaktadır. Ölüm hızı 1965–70 yıllarında binde 13,5 iken 2004 yılında bu oran binde 7,1 olarak gerçekleşmiştir. Bebek ölüm oranlarında da bu iyileşmeyi görmek mümkündür. 1965–70 yıllarında binde 158,0 olan bebek ölüm oranının 2000 yılında binde 41,9'a, 2004 yılında binde 37,4'e gerilediği görülmektedir. Doğuşta hayatta kalma ihtimali ya da ortalama yaşam süresi 1965'den 2004'e kadar yaklaşık 55 yıldan 69 yıla çıkmıştır. Bu durumda toplum sağlığı açısından önemli bir gelişmedir.

2.3. Türkiye'nin Nüfus Yapısı

1927–2000 döneminde Türkiye'nin nüfusu sürekli olarak artış göstermiştir. En düşük yıllık nüfus artış hızı %0,6 ile 1940–1945 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı ise %28,5 ile 1955–1960 döneminde gerçekleşmiştir. Nüfus artış hızının 1980 yılından sonra önemli bir azalma gösterdiği görülmektedir. 1980–1985 döneminde yıllık nüfus artış hızı %24,9 iken, 1990–2000 döneminde %18,3'e düşmüş ve son yirmi yılda nüfus artış hızı yaklaşık %27 azalış göstermiştir.

Tablo 2.7 1927–2000 TÜRKİYE NÜFUS SAYIMI SONUÇLARI (KENT-KIR NÜFUS ORANI)

Yıllar	Genel Nüfus	Kentsel Nüfus	Oran	Kırsal Nüfus	Oran
1927	13.648.270	3.305.879	24,2	10.342.391	75,8
1935	16.158.018	3.802.642	23,5	12.355.376	76,5
1940	17.820.950	4.346.249	24,4	13.474.701	75,6
1945	18.790.174	4.687.102	24,9	14.103.072	75,1
1950	20.947.188	5.244.337	25,0	15.702.851	75,0
1955	24.064.763	6.927.343	28,8	17.137.420	71,2
1960	27.754.820	8.859.731	31,9	18.895.089	68,1
1965	31.391.421	10.805.817	34,4	20.585.604	65,6
1970	35.605.176	13.691.101	38,5	21.914.075	61,5
1975	40.347.719	16.869.068	41,8	23.478.651	58,2
1980	44.736.957	19.645.007	43,9	25.091.950	56,1
1985	50.664.458	26.865.757	53,0	23.798.701	47,0
1990	56.473.035	33.326.351	59,0	23.146.684	41,0
1997	62.865.574	40.882.357	65,03	21.983.217	34,9
2000	67.803.927	44.006.274	65,0	23.797.653	35,0

Kaynak: DİE.2005. www.tuik.gov.tr.13.09.2007

Cumhuriyetin kurulduğunda Türkiye'nin 12 milyon civarında nüfusu vardı. Yüzde sekseni kırsal kesimde yaşayan ve tarımla uğrasan bu nüfusun bir yılda ürettiği GSMH bir milyon TL (veya bir milyon ABD doları) idi. Kişi başına düşen gelir 70 TL civarında idi.1927 yılında Türkiye'nin nüfusu 13 648 270 olarak tespit edilmiştir. 1927 yılında en fazla nüfusa sahip üç il sırasıyla İstanbul, İzmir ve Konya iken, 2000 yılında İstanbul'dan sonra Ankara ve İzmir en fazla nüfusa sahip ikinci ve üçüncü illerdir. Köy nüfusu 1927 ile 1985 yılları arasında, kent nüfusuna oranla daha fazladır. 1927'de %75,8 olan kırsal nüfus oranı 1955 sayımına kadar yaklaşık aynı oranda kalmıştır. 1955'te bu oran, %71,2'e, 1960'te %68,1'e, 1965'te %65,6'ya düşmüş ve bu durum günümüze kadar devam ederek 2000 yılı sayımında %35 olmuştur. Bunun yanında kent nüfusunun 1955 sonrası hızlı bir şekilde artmasıdır. Bu artışın kentlerin kendi iç dinamikleriyle açıklanamayacak kadar

fazla olması nedeniyle, kırdan kopan nüfusun kentlere yöneldiği sonucu çıkarılabilir. (Yalçın, 2004: 113–114).

Köy nüfusu oranının 1955 den sonra devamlı düştüğü en son 2007 sayımına göre en düşük değer olan %30 olduğu görülüyor. Bunun sebepleri şöyle sıralanmaktadır.

Köy nüfusunun azalmasının veya diğer bir ifade ile kent nüfusunun artması, köyden kente olan göçlerdir. Kırdan kente göçün, kentlerdeki sanayinin gelişmesidir. Sanayinin gelişmesiyle kır nüfusu sanayi için işgücü kaynağı olmuştur (Öktik, 1997: 81).

Kırdan kente olan göç, sanayileşmeden çok, nüfustaki artıştan kaynaklanmaktadır (Güler, 1997: 629).

Ayrıca kırsal alanın itici kentin çekici özellikleri göçü hızlandırmıştır. Kırdan artan nüfus baskısı, yetersiz toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın mirasla parçalanması, tarımda makineleşme ile atıl kalan işgücü, terör ve güvenlik sorunları köyün itici kuvvetleri olurken; kır-kent gelir farklılıkları, daha iyi ve ileri eğitim, kentin cazibesi, iş bulma ümidi, daha yüksek hayat standardı ve ulaşım imkânları gibi özellikler de kentlerdeki çekici kuvvetlerdir. (Bayhan, 1997: 179)

Tablo 2.8 2007 YILI SONU ADRESE DAYALI NÜFUS SAYIMI SONUÇLARI

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	5.793.906	2.978.972	2.814.934
5-9	6.436.827	3.303.329	3.133.498
10-14	6.411.658	3.288.472	3.123.186
15-19	6.157.033	3.159.723	2.997.310
20-24	6.240.573	3.181.804	3.058.769
25-29	6.512.838	3.295.102	3.217.736
30-34	5.727.699	2.885.151	2.842.548
35-39	5.072.441	2.565.112	2.507.329
40-44	4.725.800	2.379.314	2.346.486
45-49	4.085.065	2.057.626	2.027.439
50-54	3.565.669	1.781.029	1.784.640
55-59	2.788.858	1.369.618	1.419.240
60-64	2.067.714	981.178	1.086.536
65-69	1.698.583	781.165	917.418
70-74	1.373.077	629.241	743.836
75-79	1.069.961	441.289	628.672
80-84	578.879	212.383	366.496
85-89	182.188	58.552	123.636
90+	97.487	27.473	70.014
Toplam	70.586.256	35.376.533	35.209.723

www.tuik.gov.tr.20.04.2008

31 Aralık 2007 tarihi itibariyle adrese dayalı Türkiye nüfusu 70.586.256 kişidir. Nüfusun 35.376.533'ünü erkek, 35.209.723'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Ülkemizde ikamet eden nüfusun % 70,5'i şehirlerde yaşamaktadır. Şehir nüfusu (il ve ilçe merkezlerinde ikamet eden nüfus) 49.747.859, köy nüfusu (bucak ve köylerde ikamet eden nüfus) ise. 20,838,397 kişidir.

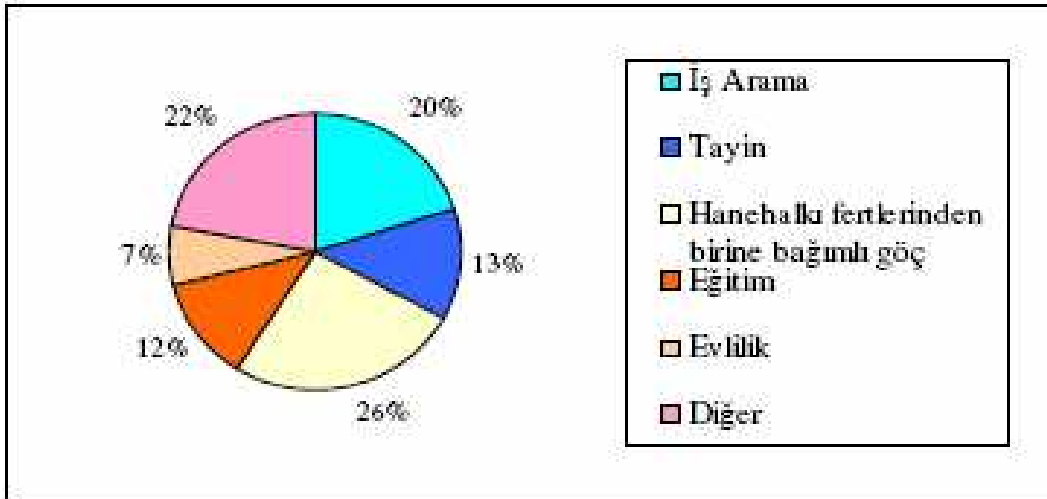
Türkiye nüfusu, Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında hızlı çoğalan ve nüfusu genç bir ülkedir. Adrese dayalı 2007 sonu nüfus sayımına göre 70 milyon nüfusun 25 milyonu 20 yaşın altındadır. DPT verilerine göre Türkiye nüfusunun yarısı 28,3 yaşından küçük Ortanca yaş 28,3. Ortanca yaş erkeklerde 27,7 iken, kadınlarda 28,8. Şehirlerde ikamet edenlerin ortanca yaşı 28,4, köylerde ise 27dir. Nüfusun yüzde 66,5'i 15 ile 64 yaşları

arasında 15–64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus, toplam nüfusun yüzde 66,5'ini oluşturuyor. Nüfusun yüzde 26,4'ü 0–14 yaş grubunda, yüzde 7,1'i ise 65 ve daha yukarı yaş grubunda bulunmaktadır. Türkiye 2025 yılına geldiğinde nüfusu 90,2milyon olacak. Bu dönemde 2005 yılı itibariyle 82,5 milyon nüfusa sahip olan Almanya'yı geçecek 2050 yılında nüfusu 100,8 milyona çıkacak. Bu da ülkemizin ne kadar büyük bir genç nüfus potansiyeline sahip olduğumuzu göstermektedir.

2. 4. Türkiye de Beyin Göçü

Bireylerin gelecekte daha iyi ekonomik şartlara kavuşmak amacıyla göç harcamalarında bulunması da beşeri sermayenin bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de göç olgusu incelendiğinde iller arası göçün temelinde daha çok ekonomik nedenlerin olduğu gözükmektedir.

Şekil 2.3 Göç Etme Nedenine Göre İller Arası Göç Eden Nüfusun Oranı

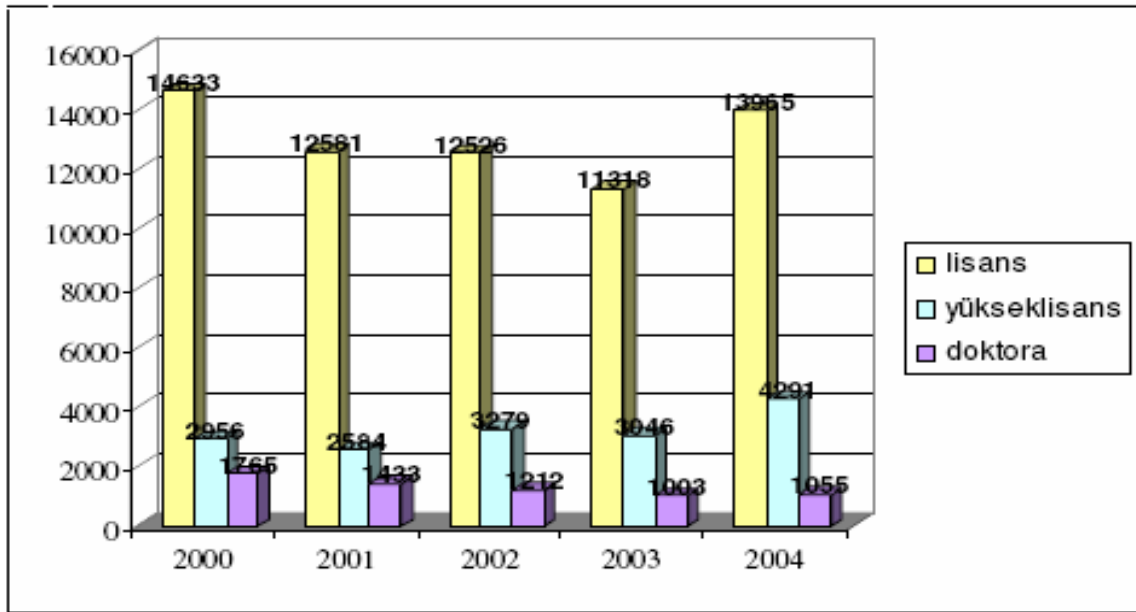
Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> 15.07.2007

Göç etme nedenine ilişkin bilgiler ilk kez 2000 Genel Nüfus Sayımına göre derlenmiştir. Şekilde iller arası göçün; hane halkı fertlerinden birine bağılı olarak gerçekleşenin dışında ilk olarak iş arama amacını taşıdığı gözükmektedir. Eğitim amacıyla gerçekleştirilen göç ise yalnızca %12’dir.Yine 2000 genel Nüfus sayımına Göre Düzey 1 illere göre en çok göç veren bölgeler sırasıyla; Batı Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’dur. Buna karsın en çok göç alan iller ise sırasıyla; İstanbul, Batı Marmara ve Ege’dir. Türkiye’de az gelişmiş bölgelerden is olanaklarının daha geniş

olduğu sanayi ve ticaret merkezleriyle iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine yönelen bir iç göçün varlığından söz etmek mümkündür.

Beşeri sermaye kapsamında ele alınan en önemli göç olgusu ise nitelikli işgücü hareketliliği diğer bir ifade ile beyin göçüdür. 1960'lı yıllarda dışarıya vasıfsız bireyler gönderilerek bunların nitelikli olarak dönmeleri politikası uygulanmakta iken, bilim ve teknolojideki ilerlemeler sonucunda çağdaş bilim alanındaki gelişmelerin yakından takip edilmesi ve nitelikli işgücü ihtiyacını karşılayabilmek adına günümüzde yurtdışına artan oranda öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. (Gümüş, 2004: 170).

Şekil 2.4 Yurtdışında Öğrenim Gören Öğrenciler (Kişi)

Kaynak: Tuik,2005:113 <http://www.tuik.gov.tr> 15.07.2007

2000–2004 döneminde yurtdışına öğrenim görmeye giden öğrencilerin öğrenim dallarına göre dağılımı şekilde yer almaktadır. Yurtdışında lisans eğitimi alan öğrencilerin sayısı 14633 iken, bu sayı 2003'e kadar azalmış ve 2004 yılında tekrar artışa geçmiştir. Yüksek lisans öğrenimi için yurtdışını tercih eden öğrenci sayısında ise 2000'den 2004'e gelindiğinde sayı yaklaşık 1500 kişi artmıştır. Buna karşın, doktora yapanların sayılarında sürekli bir düşüş yaşanmıştır.

Burada önemli olan nokta yurt dışına göç eden nitelikli nüfusun geri dönüp dönmeyeceğidir. Özellikle son dönemde ülkemizde yaşanan krizler sonucu eğitimli gençlerde daha belirginleşen işsizlik olgusu ve yurtdışında kazanılan yüksek maaşlar beyin göçünün en önemli sebeplerindendir. Nitelikli bireylerin yurtdışından dönme kararlarında tüm bu hususlar önemli rol oynamaktadır. Öğrenim görmek için yurt dışına giden öğrencilerin geri dönmeme kararlarında, yurt dışındaki sistemli ve düzenli yaşam tarzının varlığı temel belirleyicidir (Tansel ve Güngör, 2003: 7).

Türkiye’de beyin göçünün yarattığı beşeri sermaye kaybını önlemek amacıyla göç edenlerin geri dönmesine yönelik teşvik edici ciddi ve istikrarlı politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

3.BÖLÜM.

KARAMAN' DA EĞİTİM SEVİYESİ VE GELİR DÜZEYİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

1. Bölümde beşeri sermayenin tanımı ve faktörleri anlatıldı.

2. Bölümde beşeri sermaye unsurları olan eğitim, sağlık, nüfus ve beyin göçünün ülkemizde durumu incelendi. Özellikle eğitim konusu her iki bölümde ayrıntılı olarak incelendi.

3.Bölümde ise Karaman il merkezinde yapmış olduğumuz anket çalışması ile eğitim seviyesi ve gelir düzeyine göre bireylerin yaşam kaliteleri ve sosyo-kültürel hayatları ele alındı. Anket çalışan gelir sahibi bireylere yapıldı. Beşeri sermayeyi temsil eden eğitim seviyesi, meslek ve gelir durumu çalışmanın ana unsurlarını oluşturdu. Önce bireylerin kişisel bilgileri olan cinsiyeti, medeni hali, yaşı, mesleği, eğitim durumu ve gelir seviyesi öğrenildi. Daha sonra yaşam kalitesi ile ilgili bilgisayarı ve internet bağlantısı var mı? Eğer internete giriyorsa hangi amaçlarla(alışveriş, iletişim, bilgi, program indirme...) kullanıyor? Günlük gazete okuyor mu? Ayda bir akşam yemeğine çıkıyor mu? Yılda bir tatile gidiyor mu? Ekonomik durumu ile ilgili gelirinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamaması, ek bir iş bulsa çalışmak isteyip istemediği gibi benzer sorular yöneltildi.

Uygulamanın ilk kısmında yapılan anket çalışmasının verileri üzerinde durulacaktır. Araştırmanın yöntemi ayrıntılı olarak sunulurken, ikinci kısımda anketin verileri çapraz tablolar aracılığıyla incelenecek ve üçüncü kısımda anketin verileri yorumlanacaktır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu kısımda araştırmada kullanılan yöntem ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Araştırmanın hipotezi, kullanılan değişkenlerin tanımları, verilerin yorumlanmasında izlenen yöntem anlatılmaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotez

Araştırmanın amacı Karaman ilinde eğitim seviyesi ve gelir düzeyinin yaşam kalitesine etkisini inceleyen anket çalışmasıdır. Çalışmamızda aşağıdaki hipotez temel alınmıştır:

Beşeri sermaye teorisinin tezlerinden biri, kişilerin eğitim seviyeleri ve ekonomik durumunu temsil eden gelir seviyesinin yani beşeri sermaye ile yaşam kalitesi arasında

birebir bir ilişki olduğudur. Bu nedenle Karaman ilini ana kitle olarak yapılan anket çalışmasında öncelikle bu tezin sınanması hedeflenmiştir. Anket çalışmasının temel hipotezi, bu nedenle “Karaman’da çalışanların sahip oldukları beşeri sermaye, yaşam kaliteleriyle yakından ilişkilidir.” şeklindedir. Burada eğitim seviyesiyle ifade edilen, bireylerin okulda aldıkları eğitimin seviyesidir. Eğitim seviyesinin gelir durumuna olan etkisini incelerken bu durumun yaşam kalitesine ve bireylerin sosyo- kültürel hayatlarına olan yansımaları nasıl olduğu ele alınmaktadır.

3.1.2. Veriler ve Toplanması

Anket çalışması 27 sorudan oluşmaktadır. 304 kişinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Uygulanan ankette önce cinsiyet, yaş, medeni hali, eğitim seviyesi, meslek ve gelir durumu soruldu. Daha sonra evet-hayır şeklinde cevaplayacağı bilgisayar, cep telefonu, pasaport, ehliyet ev ve arabası var mı? Günlük gazete okuması, çocuklarına günlük vakit ayırması, akşam yemeğine arada dışarı çıkması, kararlar alırken aile bireylerinin fikirlerini göz önünde bulundurması, tatile gitmesi, sinema ve tiyatroya gitmesi, mesleki yayınları takip etmesi ve interneti kullanım amaçları soruldu. Bu çalışma çalışan bireyler üzerinde yapıldı.

3.1.3. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Elde edilen veriler tablolar halinde yansıtılarak yorumlanacaktır. Çapraz tablolar aracılığıyla veriler karşılaştırılıp elde edilen bilgiler yorumlanacaktır.

3.1.4. Örneklemin Genel Nitelikleri

Bu bölüm, anket de sorulan sorulardan elde edilen verilerin tablolar halinde sunulması ve tabloda yer alan bilgilerin yorumlanmasına ayrılmıştır.

Tablo 3.1: Deneklerin Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Erkek	260	85,5	85,5	85,5
Kadın	44	14,5	14,5	14,5
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3.1’de katılımcıların cinsiyet dağılımı gösterilmiştir. Buna göre Ankete katılan 304 kişiden 260 kişi (% 85,5) erkek, 44 kişi (% 14,5) kadındır.

Tablo 3.2.Deneklerin Medeni Hali

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evli	280	92,1	92,1	92,1
Bekar	24	7,9	7,9	6,4
Toplam	304	100,0	100,0	99,7

Tablo 3.2 de katılımcıların medeni hali gösterilmiştir. Buna göre ankete katılan 304 kişiden 280 kişi yani %92,1 i evli 24 kişi yani %7,9 u bekadır.

Tablo 3.3: Deneklerin Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
20-30	9	3,0	3,0	3,0
30-40	137	45,1	45,1	48,0
40-50	111	36,5	36,5	84,5
50-60	40	13,2	13,2	97,7
60 ve üzeri	7	2,3	2,3	3,0
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3.3 'de deneklerin yaş dağılımı gösterilmiştir. Tabloya göre 20-30 arasında yaşı olan katılımcı ve 60 yaş üzeri olan katılımcı çok azdır. 20-30 arası %3, 60 yaş üzeri ise %2,3 dür. Katılımcılar genelde 30-40 arası %45,1 ve 40-50 arası %36,5 dir. Buradan deneklerin %81,6 sını 30-50 yaş grubunun oluşturduğu görülüyor.

Tablo 3.4 Deneklerin Eğitim Seviyesi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlköğretim	103	33,9	33,9	33,9
Lise	75	24,7	24,7	58,6
Üniversite	116	38,2	38,2	96,7
Yüksek lisans	2	0,7	0,7	97,4
Doktora	3	1,0	1,0	98,4
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3.4 Deneklerin eğitim seviyesi gösterilmiştir. Eğitim seviyesi olarak en fazla katılımcı üniversite mezunu %38,2 dir. İlköğretim mezunu %33, 9,lise mezunu %24,7' dir. Doktora yapmış 3 kişi katılırken, yüksek lisans yapmış ise 2 kişi katılmıştır.

Tablo 3.5 Deneklerin Meslek Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Memur	76	25,0	25,0	25,0
İşçi	33	10,9	10,9	35,9
Esnaf	45	14,8	14,8	50,7
Çiftçi	16	5,3	5,3	55,9
Emekli	31	10,2	10,2	66,1
Mimar-Mühendis	1	0,3	0,3	66,4
Eğitimci	78	25,7	25,7	92,1
Çalışmıyorum	8	2,6	2,6	94,7
Diğer	16	5,3	5,3	100,0
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3.5 Deneklerin meslek durumu gösterilmiştir. En fazla katılımcı %25,7 ile eğitimciler görülmektedir. Daha sonra %25 ile memurlar görülmektedir. Esnaf %14,8 dir. En az ise %0,3 ile yani 1 kişi ile mimar-mühendis meslek grubudur.

Tablo 3.6 Deneklerin Gelir Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
001-500	55	18,1	18,1	18,1
501-1000	84	27,6	27,6	45,7
1001-2000	141	46,4	46,4	92,1
2001-3000	12	3,9	3,9	96,1
3001 ve üstü	12	3,9	3,9	3,9
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3.6’da deneklerin gelir durumu gösterilmiştir. Buna göre 001-500 YTL geliri olan katılımcı %18,1’dir. 501-1000 YTL arası geliri olan katılımcı %27,6’dır. 1001-2000 YTL geliri olan katılımcı %46,4’dür. 2001-3000 YTL arası geliri olan katılımcı %3,9, yine 3000 YTL üzeri ise %3,9’dur. Katılımcıların çoğunluğunun 500-2000 YTL aralığında

geliri olduğu görülmektedir. 2001 YTL ve üzeri geliri olan katılımcının az olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7 Deneklerin Bilgisayar Sahip Olma Oranı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	183	60,2	60,2	60,2
Hayır	119	39,1	39,1	39,1
Toplam	304	100,0	100,0	99,3

Tablo 3.7’de deneklerin bilgisayara sahip olma oranı gösterilmektedir. Bu duruma göre deneklerin %60,2’sinin bilgisayar sahibi olduğu, %39,1’inin ise bilgisayar sahibi olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.8 Deneklerin Evde İnternet Erişim Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	149	49,0	49,0	49,0
Hayır	155	51,0	51,0	51,0
Toplam	304	100,0	100,0	100,0

Tablo 3,8’de deneklerin evde internet erişim durumu görülmektedir. Deneklerin %49,0’ının evde internet erişimi olduğu, %51,0’ının ise olmadığı gözlenmiştir. Böylece evde bilgisayarı olanların genelde internet erişimlerinin de olduğu görülmektedir.

Tablo 3.9 Deneklerin Cep Telefonu Sahibi Olma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	258	84,9	85,1	85,1
Hayır	45	14,8	14,9	14,8
Toplam	303	99,7	100,0	99,9
Cevapsız	1	0,3	0	0,1
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.9’da deneklerin cep telefonu sahibi olma durumu görülmektedir. Buna göre deneklerin çoğunluğunun, yani %84,9’unun, cep telefonu olduğu görülmektedir.

Tablo 3.10 Deneklerin Sertifika Sahibi Olma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	175	57,6	58,5	58,5
Hayır	124	40,8	41,5	41,5
Toplam	299	98,4	100,0	100
Cevapsız	5	1,6	1,6	1,6
Toplam	304	100,0	101,6	101,6

Tablo 3,10’da deneklerin sertifika sahibi olma durumu görülmektedir. Deneklerin %57,6’sının çeşitli alanlarda sertifika sahibi olduğu, %40,8’inin ise herhangi bir alanda bir sertifikaya sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.11 Deneklerin Pasaport Sahip Olma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	109	35,9	36,2	36,2
Hayır	192	63,2	62,8	62,8
Toplam	301	99,0	99,0	99,0
Cevapsız	3	1,0	1,0	1,0
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.11’de deneklerin pasaport sahibi olma durumu görülmektedir. Buna göre deneklerin %35,9’unun pasaportu olduğu, %63,2’sinin ise pasaportu olmadığı, %1,0’inin ise bu soruyu cevapsız bıraktığı görülmektedir.

Tablo 3.12 Deneklerin Günlük Gazete Okuma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	194	63,8	63,8	63,8
Hayır	110	36,2	36,2	100
Toplam	304	100,0	100,0	100

Tablo 3.13’de deneklerin günlük gazete okuma durumu gösterilmiştir. Deneklerin %63,8’inin günlük gazete okuduğu tespit edilmiştir. İlimizin günlük gazete okuma oranının bir hayli yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3.13 Deneklerin Ev Dışında İnternet Kullanım Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	178	58,6	58,6	58,6
Hayır	126	41,4	41,4	100
Toplam	304	100,0	100,0	100

Tablo 3.14’de deneklerin ev dışında internet kullanım durumu gösterilmiştir. Deneklerin %58,6’sının ev dışında internet kullandığı görülmektedir. Tablo 3.8’de evde internet erişim oranının %49,0 olduğu gözlenmişti. Buna göre evde internet bağlantısı olmasa bile deneklerin büyük bir kısmının ev dışında çeşitli ortamlarda internet erişiminden yararlandığı görülmektedir.

Tablo 3.14 Deneklerin Dışarıda Akşam Yemeği Yeme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	107	35,2	35,8	35,8
Hayır	192	63,2	64,2	62,6
Toplam	299	98,4	100,0	98,4
Cevapsız	5	1,6	1,6	100
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.14’de deneklerin dışarıda akşam yemeği yeme durumları gösterilmiştir. Deneklerin akşam yemeğine çıkma oranını düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3.15 Deneklerin Özel Günleri Kutlama Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	99	32,6	32,7	32,7
Hayır	201	66,1	66,3	66,3
Toplam	303	99,7	100,0	99,0
Cevapsız	1	0,3	0,3	1,00
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.15’de deneklerin özel günleri kutlama durumu gösterilmiştir. Özel günlere hassasiyet gösterenlerin %32,6 olduğu görülmüştür.

Tablo 3.16 Deneklerde Aile Bireylerinin Kararlara Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	260	85,5	85,5	85,5
Hayır	44	14,5	14,5	100
Toplam	304	100,0	100,0	100

Tablo 3.16’da deneklerde aile bireylerinin kararlara etkisi görülmektedir. Deneklerin karar alırken genelde aile bireylerinin görüşlerini aldığı gözlenmiştir.

Tablo 3.17 Deneklerin Düzenli Tatile Gitme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	154	50,7	50,7	50,7
Hayır	150	49,3	49,3	100
Toplam	304	100,0	100,0	100

Tablo 3.17’de deneklerin tatile gitme durumu gösterilmiştir. Deneklerin yarısının düzenli olarak tatile gittikleri görülmektedir.

Tablo 3.18 Deneklerin Çocuklarına Vakit Ayırma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	201	66,1	67,0	67,0
Hayır	99	32,6	33,0	98,7
Toplam	300	98,7	100,0	98,7
Cevapsız	4	1,3	1,3	100
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.18’de deneklerin çocuklarına hergün vakit ayırıp ayırmadıkları görülmektedir. Katılımcıların %66,1’inin düzenli olarak çocuklarıyla vakit geçirdikleri gözlenmiştir.

Tablo 3.19 Deneklerin Gelir – Gider Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	181	59,5	59,9	59,9
Hayır	121	39,8	40,1	99,3
Toplam	302	99,3	100,0	99,3
Cevapsız	2	0,7	0,7	100
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.19’da deneklerin gelir – gider durumları gösterilmiştir. Katılımcıların %59,5’inin gelirlerinin ihtiyaçlarını karşıladığı, %39,8’inin ise karşılamadığı görülmektedir.

Tablo 3.20 Deneklerde Ek Bir İşte Çalışma İsteği

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	133	43,8	43,9	43,9
Hayır	170	55,9	56,1	99,7
Toplam	303	99,7	100,0	99,7
Cevapsız	1	0,3	0,3	100
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.20’de deneklerin ne kadarının ek bir iş arayışında olduğu gösterilmiştir. Katılımcıların %55,9’unun ek bir işte çalışma isteğinin olmadığı görülmektedir

Tablo 3.21 Deneklerin Sinema ve Tiyatroya Gitme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	43	14,1	14,2	14,2
Hayır	260	85,5	85,8	99,7
Toplam	303	99,7	100,0	99,7
Cevapsız	1	0,3	0,3	100
Toplam	304	100,0	100	100

Tablo 3.21’de deneklerin ayda en az bir kere tiyatro veya sinemaya gitme durumu gösterilmiştir. Deneklerin sinema ve tiyatro gibi kültürel etkinliklere katılımının %14,1 gibi düşük bir oran olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.22 Deneklerin İnterneti Kullanım Amacı

	Frekans	Geçerli Yüzde
Alışveriş	85	27,9
Haber Alma	186	61,1
Mesleki Bilgi	110	36,1
İletişim	166	54,6
Yönetim ve Organizasyon	40	13,1
Bilgi Amaçlı	107	35,1
Oyun	38	12,5
Program İndirme	47	15,4

Tablo 3.22’de deneklerin interneti kullanım amacı gösterilmiştir. Deneklerin interneti en çok kullanım amacı haber alma ve iletişim olarak gözlenmiştir. Yönetim ve organizasyon ile oyun amaçlı internet kullanımının en düşük seviyelerde olduğu tespit edilmiştir.

3.1.5.Örneklemin Çapraz Tablolar İle Analizi

Bu bölümde anket çalışmasının ortaya koyduğu Karaman'daki eğitim seviyesinin ve gelir düzeyinin yaşam kalitesiyle olan ilişkisi, çapraz tablolar aracılığıyla incelenmiştir. Tablolar anketin verilerinden, SPSS istatistik programı kullanılarak elde edilmiştir. Çapraz tablo analizi, ankete katılan bireylerin iki niteliğinin bir arada incelenmesine olanak verecek biçimde tablolaştırılmasıdır. Böylece anket içindeki tüm nitelikler değişken olarak kabul edilerek ikili tablolar meydana getirilebilmektedir

Tablo 3.23 Eğitim Seviyesi ile Bilgisayar Sahibi Olma Çapraz Tablosu

		Bilgisayar Sahibi Olma		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	37	66	103
		Geçerli Yüzde	35,9%	64,1%	100,0%
		Bilgisayar Sahibi Olanlar / Olmayanlar	20,2%	55,5%	33,9%
		İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans	12,2%	21,7%	33,9%
		Yüzdesi			
	Lise	Frekans	36	39	75
		Geçerli Yüzde	48,0%	52,0%	100,0%
		Bilgisayar Sahibi Olanlar / Olmayanlar	19,7%	32,8%	24,7%
		İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans	11,8%	12,8%	24,7%
		Yüzdesi			
	Üniversite	Frekans	106	8	116
		Geçerli Yüzde	91,4%	6,9%	100,0%
		Bilgisayar Sahibi Olanlar / Olmayanlar	57,9%	6,7%	38,2%
		İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans	34,9%	2,6%	38,2%
		Yüzdesi			
	Yüksek Lisans	Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
		Bilgisayar Sahibi Olanlar / Olmayanlar	0,5%	0,8%	0,7%
İçindeki Yüzdesi					
Toplam Frekans		0,3%	0,3%	0,7%	
Yüzdesi					
Doktora	Frekans	3	0	3	
	Geçerli Yüzde	100,0%	0,0%	100,0%	
	Bilgisayar Sahibi Olanlar / Olmayanlar	1,6%	0,0%	1,0%	
	İçindeki Yüzdesi				
	Toplam Frekans	1,0%	0,0%	1,0%	
	Yüzdesi				
Toplam	Frekans	183	119	304	
	Geçerli Yüzde	60,2%	39,1%	100,0%	
	Toplam Frekans	60,2%	39,1%	100,0%	
	Yüzdesi				

Tablo 3.23’de eğitim seviyesi ile bilgisayar sahibi olma oranı gösterilmiştir. Tablo da ilköğretim mezunlarının %35,39’unun bilgisayar sahibi olduğu, %64,1’inin ise bilgisayar sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Lise Mezunlarından ise %48’inin bilgisayar sahibi olduğu, %52’sinin ise bilgisayar sahibi olmadığı; üniversite mezunlarının ise %91,4’ünün bilgisayar sahibi olduğunu %6,9’unun ise bilgisayar sahibi olmadığı görülmektedir. Yüksek lisans mezunlarının %50’sinin bilgisayar sahibi olduğu %50’sinin ise bilgisayar sahibi olmadığı, doktora mezunlarının ise %100’ünün bilgisayar sahibi olduğu görülmektedir. Ayrıca bilgisayar sahibi olanlar içerisinde %20,2’si ilköğretim mezunu, %19,7’si lise mezunu, %34,9’u üniversite mezunu olarak görülmektedir. Bu tablodan çıkaracağımız sonuç, eğitim seviyesi arttıkça bilgisayar sahibi olma oranının da arttığıdır.

Tablo 3.24 Eğitim Seviyesi Evde İnternet Erişimi Çapraz Tablo

		Evde İnternet Erişimi			
		Evet	Hayır	Toplam	
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	23	80	103
		Geçerli Yüzde	22,3%	77,7%	100,0%
		Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	15,4%	51,6%	33,9%
		İçindeki Yüzdesi			
	Lise	Toplam Frekans Yüzdesi	7,6%	26,3%	33,9%
		Frekans	22	53	75
		Geçerli Yüzde	29,3%	70,7%	100,0%
		Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	14,8%	34,2%	24,7%
	Üniversite	İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans Yüzdesi	7,2%	17,4%	24,7%
		Frekans	102	14	116
		Geçerli Yüzde	87,9%	12,1%	100,0%
	Yüksek Lisans	Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	68,5%	9,0%	38,2%
		İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans Yüzdesi	33,6%	4,6%	38,2%
		Frekans	0	2	2
	Doktora	Geçerli Yüzde	,0%	100,0%	100,0%
		Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	,0%	1,3%	,7%
		İçindeki Yüzdesi			
		Toplam Frekans Yüzdesi	,0%	,7%	,7%
	Toplam	Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
		Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	1,3%	,6%	1,0%
		İçindeki Yüzdesi			
	Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%	
	Frekans	149	155	304	
	Geçerli Yüzde	49,0%	51,0%	100,0%	
	Evde İnternet Erişimi Olanlar / Olmayanlar	100,0%	100,0%	100,0%	
	İçindeki Yüzdesi				
	Toplam Frekans Yüzde	49,0%	51,0%	100,0%	

Tablo 3.24’de eğitim seviyesi ile evde internet erişimine sahip oranı gösterilmiştir. İlköğretim mezunlarından ankete katılan 103 kişiden 23’ünün (%22,3) evinde internet erişimine sahip olduğu, 80’inin (%77,7) sahip olmadığı görülmektedir. Lise mezunlarından 75 kişiden 22’sinin (%29,3) evinde internet bağlantısı olduğu, 53 kişinin ise (% 70,7) evinde internet bağlantısı olmadığı anlaşılmıştır. Üniversite mezunlarında ise ankete katılan 116 kişiden 102 kişinin (%87,9) evinde internet bağlantısı olduğu, 14 kişinin (%12,1) ise olmadığı görülmüştür. Yüksek lisans ve doktora yapanlarda bu oranın % 100’e yakın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca evde internet erişimi olanların %15,4’ünün ilköğretim mezunu, %29,3’ünün lise mezunu, %68,5’inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.23’de eğitim seviyesi arttıkça bilgisayar sahibi olma oranının da arttığı gösterilmiştir. Benzer bir şekilde tablo 3.24’de eğitim seviyesinin artmasıyla evde internet erişimine sahip olma oranının da arttığı görülmüştür.

Tablo 3.25 Eğitim Seviyesi Pasaport Sahibi Olma Çapraz Tablosu

		Pasaport Sahibi		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	28	75	103
		Geçerli Yüzde	27,2%	72,8%	100,0%
		Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	25,7%	39,1%	34,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	9,3%	24,9%	34,2%
		Frekans	23	51	74
	Lise	Geçerli Yüzde	31,1%	68,9%	100,0%
		Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	21,1%	26,6%	24,6%
		Toplam Frekans Yüzdesi	7,6%	16,9%	24,6%
		Frekans	55	59	114
		Geçerli Yüzde	48,2%	51,8%	100,0%
	Üniversite	Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	50,5%	30,7%	37,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	18,3%	19,6%	37,9%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
		Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	,9%	,5%	,7%
	Yüksek Lisans	Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
		Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
		Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	1,8%	,5%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%
Doktora	Frekans	109	192	301	
	Geçerli Yüzde	36,2%	63,8%	100,0%	
	Pasaport Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	36,2%	63,8%	100,0%	
	Toplam				

Tablo 3.25’de eğitim seviyesi ile pasaport sahibi olma oranı gösterilmiştir. İlköğretim mezunlarının %27,2’sinin pasaport sahibi olduğu %72,8’inin ise pasaport sahibi olmadığı, lise mezunlarının ise %31,1’inin pasaport sahibi olduğu, %68,69’unun ise pasaport sahibi olmadığı, üniversite mezunlarının ise %48,2’sinin pasaport sahibi olduğu, %51,8’inin pasaport sahibi olmadığı gözlenmiştir. Yüksek lisans yapanlarda pasaport sahibi olma oranı %50, doktora yapanlarda ise %66,7’dir. Her ne kadar yüksek lisans yapanlarda pasaport sahibi olma oranı düşük gözlene de genel olarak eğitim seviyesi arttıkça pasaport sahibi olma oranının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca pasaport sahibi olma oranının eğitim seviyesine göre en yüksek %50,5 ile üniversite mezunlarında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.26 Eğitim Seviyesi Sertifika Sahibi Olma Çapraz Tablosu

		Sertifika Sahibi			
		Evet	Hayır	Toplam	
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	42	60	102
		Geçerli Yüzde	41,2%	58,8%	100,0%
	Lise	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	24,0%	48,4%	34,1%
		Toplam Frekans Yüzdesi	14,0%	20,1%	34,1%
	Üniversite	Frekans	43	32	75
		Geçerli Yüzde	57,3%	42,7%	100,0%
	Yüksek Lisans	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	24,6%	25,8%	25,1%
		Toplam Frekans Yüzdesi	14,4%	10,7%	25,1%
	Doktora	Frekans	87	25	112
		Geçerli Yüzde	77,7%	22,3%	100,0%
	Toplam	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	49,7%	20,2%	37,5%
		Toplam Frekans Yüzdesi	29,1%	8,4%	37,5%
	Toplam	Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Toplam	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	,6%	,8%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
	Toplam	Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
	Toplam	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	1,1%	,8%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%
	Toplam	Frekans	175	124	299
		Geçerli Yüzde	58,5%	41,5%	100,0%
	Toplam	Sertifika Sahibi Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	58,5%	41,5%	100,0%

Tablo 3.26 da Eğitim seviyesine karşı sertifika sahibi olma oranını gösteren çapraz tabloya göre, ilköğretim mezunlarının %41,2'sinin sertifika sahibi olduğu, %58,8'inin sertifikaya sahip olmadığı görülmektedir. Lise mezunlarının %57,3'ünün sertifikasının olduğu, %42,7'sinin sertifikasının olmadığı anlaşılmıştır. Üniversite mezunlarının ise %77,7'sinin sertifika sahibi olduğu, %22,3'ünün ise olmadığı görülmüştür. Yüksek lisans yapanlarda olanlar %66,7; olmayanlar %33,3 şeklinde görülmektedir. Doktora yapanların da %100'ü sertifika sahibidir. Sertifika sahibi olanlar içerisinde üniversite mezunlarının %49,7 ile en fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3.27 Eğitim Seviyesi Mesleki Yayınları Takip Etme Çapraz Tablosu

		Mesleki Yayınları Takip Etme		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	36	62	103
		Geçerli Yüzde	35,0%	60,2%	100,0%
	İlköğretim	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	18,8%	58,5%	33,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	11,8%	20,4%	33,9%
		Frekans	58	17	75
		Geçerli Yüzde	77,3%	22,7%	100,0%
	Lise	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	30,2%	16,0%	24,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	19,1%	5,6%	24,7%
		Frekans	95	20	116
		Geçerli Yüzde	81,9%	17,2%	100,0%
	Üniversite	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	49,5%	18,9%	38,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	31,3%	6,6%	38,2%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	,5%	,9%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
		Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
	Doktora	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	1,0%	,9%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%
Frekans		192	106	304	
Geçerli Yüzde		63,2%	34,9%	100,0%	
Toplam	Mesleki Yayın Takip Edenler / Etmeyenler İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	63,2%	34,9%	100,0%	

Tablo 3.27 de Eğitim seviyesine göre meslek yayınlarını takip etme oranı verilmiştir. Buna göre ilköğretim mezunlarının %35'inin mesleki yayınları takip ettiği %60,2'sinin mesleki yayınları takip etmediği %4,8'inin ise cevap vermediği görülmektedir. Lise mezunlarında ise mesleki yayınlarını takip etme oranı %77,3 ve etmeyenler ise %22,7 dir. Üniversite mezunlarında ise mesleki yayınları takip etme oranı %81,9, takip etmeyenler ise %17,2' dir. Yüksek lisans ve doktora mezunlarında ise bu oran %100'e yakındır. Bu tablodan eğitim seviyesinin mesleki yayınları takip etme ile orantılı olarak arttığı görülmektedir. Özellikle üniversite, yüksek lisans ve doktora mezunlarında mesleki yayınları takip etme oranının yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.28 Eğitim Seviyesi Günlük Gazete Okuma Çapraz Tablosu

		Günlük Gazete Okuma		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	42	61	103
		Geçerli Yüzde	40,8%	59,2%	100,0%
	İlköğretim	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	21,6%	55,5%	33,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	13,8%	20,1%	33,9%
		Frekans	58	17	75
		Geçerli Yüzde	77,3%	22,7%	100,0%
	Lise	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	29,9%	15,5%	24,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	19,1%	5,6%	24,7%
		Frekans	93	23	116
		Geçerli Yüzde	80,2%	19,8%	100,0%
	Üniversite	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	47,9%	20,9%	38,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	30,6%	7,6%	38,2%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	,5%	,9%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
		Frekans	0	3	3
		Geçerli Yüzde	,0%	100,0%	100,0%
	Doktora	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	,0%	2,7%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,0%	1,0%	1,0%
Frekans		194	110	304	
Geçerli Yüzde		63,8%	36,2%	100,0%	
Toplam	Günlük Gazete Okuyanlar / Okumayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	63,8%	36,2%	100,0%	

Tablo 3.28’de eğitim seviyesi ile günlük gazete okuma oranı gösterilmiştir. İlimizde günlük gazete okuma oranının ülke ortalamasına göre yüksek olduğu gözlenmiştir. İlköğretim mezunlarının %40,8’inin günlük gazete takip ettiği, %59,2’sinin ise günlük gazete okumadığı, lise mezunlarının %77,3’ünün günlük gazete takibi yaptığı, %22,7’sinin ise günlük gazete okumadığı, üniversite mezunlarında bu oranın biraz daha arttığı ve %80,2 günlük gazete okuma oranı olduğu görülmektedir.

Tablo 3.29 Eğitim Seviyesi Dışarıda Akşam Yemeği Yeme Çapraz Tablosu

		Dışarıda Akşam Yemeği Yeme		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	14	89	103
		Geçerli Yüzde	13,6%	86,4%	100,0%
	İlköğretim	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	13,1%	46,4%	34,4%
		Toplam Frekans	4,7%	29,8%	34,4%
		Frekans	30	45	75
		Geçerli Yüzde	40,0%	60,0%	100,0%
	Lise	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	28,0%	23,4%	25,1%
		Toplam Frekans	10,0%	15,1%	25,1%
		Frekans	61	50	111
		Geçerli Yüzde	55,0%	45,0%	100,0%
	Üniversite	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	57,0%	26,0%	37,1%
		Toplam Frekans	20,4%	16,7%	37,1%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	,9%	,5%	,7%
		Toplam Frekans	,3%	,3%	,7%
		Frekans	1	2	3
		Geçerli Yüzde	33,3%	66,7%	100,0%
	Doktora	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	,9%	1,0%	1,0%
		Toplam Frekans	,3%	,7%	1,0%
		Frekans	107	192	299
		Geçerli Yüzde	35,8%	64,2%	100,0%
	Toplam	Dışarıda Akşam Yemeği Yiyenler / Yemeyenler İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam Frekans	35,8%	64,2%	100,0%
Yüzdesi					

Tablo 3.29’da eğitim seviyesi ile yemeğe çıkma oranı gösterilmiştir. Elde edilen verilere göre eğitim seviyesi arttıkça dışarıda yemek yeme oranı da artmaktadır. İlköğretim mezunlarının dışarıda yemek yeme oranının çok düşük olduğu (%13,6) görülmektedir. Lise mezunlarında ise dışarıda yemek yeme oranı biraz daha artmaktadır (%40). Üniversite mezunlarında bu oran %55’e çıkmaktadır. Dışarıda yemek yeme alışkanlığı eğitim seviyesinin yanında gelir düzeyiyle de doğrudan ilişkilidir.

Tüm gruplar içinde en fazla dışarıda yemek yeme alışkanlığı olan grubun %57 ile üniversite mezunları olduğu görülmektedir.

Tablo 3.30 Eğitim Seviyesi Özel Günleri Kutlama Çapraz Tablosu

		Özel Günleri Kutlama			Toplam
		Evett	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	26	77	103
		Geçerli Yüzde	25,2%	74,8%	100,0%
	İlköğretim	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	26,3%	38,3%	34,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	8,6%	25,4%	34,0%
		Frekans	21	53	74
		Geçerli Yüzde	28,4%	71,6%	100,0%
	Lise	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	21,2%	26,4%	24,4%
		Toplam Frekans Yüzdesi	6,9%	17,5%	24,4%
		Frekans	43	70	116
		Geçerli Yüzde	37,1%	60,3%	100,0%
	Üniversite	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	43,4%	34,8%	38,3%
		Toplam Frekans Yüzdesi	14,2%	23,1%	38,3%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	1,0%	,5%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
		Frekans	3	0	3
		Geçerli Yüzde	100,0%	,0%	100,0%
	Doktora	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	3,0%	,0%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	1,0%	,0%	1,0%
Frekans		99	201	303	
Geçerli Yüzde		32,7%	66,3%	100,0%	
Toplam	Özel Günleri Kutlayanlar / Kutlamayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	32,7%	66,3%	100,0%	

Tablo 3.30’da eğitim seviyesi ile özel günleri kutlama oranı gösterilmiştir. Özel günlerini kutlayanların eğitim seviyeleri içersindeki dağılımı diğer tablolardakine benzer bir ilişki içersindedir. Üniversite mezunlarının %43,4’ünün özel günlerini kutladığı, ilköğretim mezunlarının ise %25,2’sinin özel günlerini kutladığı görülmektedir. Elde edilen verilere göre eğitim seviyesi arttıkça özel günleri kutlama oranı da artmaktadır.

Tablo 3.31 Eğitim Seviyesi Aile Bireylerinin Düşüncelerini Dikkate Alma Çapraz Tablosu

		Aile Bireylerinin Düşüncelerini Dikkate Alma		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	93	10	103
		Geçerli Yüzde	90,3%	9,7%	100,0%
		Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	35,8%	22,7%	33,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	30,6%	3,3%	33,9%
	Lise	Frekans	61	14	75
		Geçerli Yüzde	81,3%	18,7%	100,0%
		Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	23,5%	31,8%	24,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	20,1%	4,6%	24,7%
	Üniversite	Frekans	97	19	116
		Geçerli Yüzde	83,6%	16,4%	100,0%
		Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	37,3%	43,2%	38,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	31,9%	6,3%	38,2%
	Yüksek Lisans	Frekans	2	0	2
		Geçerli Yüzde	100,0%	,0%	100,0%
		Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	,8%	,0%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,0%	,7%
	Doktora	Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
		Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	,8%	2,3%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%
Toplam	Frekans	260	44	304	
	Geçerli Yüzde	85,5%	14,5%	100,0%	
	Aile Bir. Düşüncelerini Dikkate Alanlar / Almayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	85,5%	14,5%	100,0%	

Tablo 3.31’de eğitim seviyesi ile demokratik karar alma oranı gösterilmiştir. İlköğretim mezunlarının %90,3 gibi büyük bir oranda aile bireylerinin görüşlerine başvurduğu, lise mezunlarının %81,3’ünün, üniversite mezunlarının %83,6’sının demokratik karar alma sürecini işlettiği gözlenmiştir. Sonuçların birbirine çok yakın olduğu ortaya çıkan yüzdelerle görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça demokratik karar alma mekanizmasının daha iyi işlemesi beklenirken, bu beklentinin tam olarak gerçekleşmediği ve ilköğretim mezunlarının karar alma mekanizmasında aile bireyleriyle en fazla istişare eden grup olduğu görülmüştür.

Tablo 3.32 Eğitim Seviyesi Tatile Gitme Çapraz Tablosu

			Tatile Gitme		Toplam
			Evet	Hayır	
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	38	65	103
		Geçerli Yüzde	36,9%	63,1%	100,0%
	İlköğretim	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	24,7%	43,3%	33,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	12,5%	21,4%	33,9%
		Frekans	43	32	75
		Geçerli Yüzde	57,3%	42,7%	100,0%
	Lise	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	27,9%	21,3%	24,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	14,1%	10,5%	24,7%
		Frekans	69	47	116
		Geçerli Yüzde	59,5%	40,5%	100,0%
	Üniversite	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	44,8%	31,3%	38,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	22,7%	15,5%	38,2%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	,6%	,7%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
		Frekans	3	0	3
		Geçerli Yüzde	100,0%	,0%	100,0%
	Doktora	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	1,9%	,0%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	1,0%	,0%	1,0%
Frekans		154	150	304	
Geçerli Yüzde		50,7%	49,3%	100,0%	
Toplam	Tatile Gidenler / Gitmeyenlerin İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	50,7%	49,3%	100,0%	

Tablo 3.32’de eğitim seviyesi ile tatile gitme oranı gösterilmiştir. Tatile gitme oranlarının yüksek lisans ve doktora mezunlarında %100 olduğu görülmektedir. Üniversite mezunlarında bu oran %59,5’e, lise mezunlarında %57,3’e, ilköğretim mezunlarında ise %36,9’a düşmektedir. Tatile gitme oranının eğitim seviyesinden çok gelir durumuna bağlı olduğu söylenebilir. Tablo 3.39’da da görüldüğü gibi gelir durumu yüksek olan katılımcıların tatile gitme oranı daha yüksektir. Eğitim seviyesinin artmasıyla gelir durumu da arttığı için tatile gitme oranı aynı seviyede artmaktadır.

Tablo 3.33 Eğitim Seviyesi Çocuklarına Vakit Ayırma Çapraz Tablosu

		Çocuklarına Vakit Ayırma		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	54	49	103
		Geçerli Yüzde	52,4%	47,6%	100,0%
	Lise	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	26,9%	49,5%	34,3%
		Toplam Frekans Yüzdesi	18,0%	16,3%	34,3%
	Üniversite	Frekans	54	21	75
		Geçerli Yüzde	72,0%	28,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	26,9%	21,2%	25,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	18,0%	7,0%	25,0%
	Doktora	Frekans	85	27	112
		Geçerli Yüzde	75,9%	24,1%	100,0%
	Toplam	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	42,3%	27,3%	37,3%
		Toplam Frekans Yüzdesi	28,3%	9,0%	37,3%
	Yüksek Lisans	Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Doktora	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	,5%	1,0%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,3%	,7%
	Toplam	Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
	Toplam	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	1,0%	1,0%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,7%	,3%	1,0%
	Toplam	Frekans	201	99	300
		Geçerli Yüzde	67,0%	33,0%	100,0%
	Toplam	Çocuklarına Vakit Ayıranlar / Ayırmayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	67,0%	33,0%	100,0%

Tablo 3.33’de eğitim seviyesi ile çocuklarına vakit ayırma oranı gösterilmiştir. Katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına vakit ayırma oranı da artmaktadır. İlköğretim mezunlarında çocuklarına vakit ayırma oranı %52,4, lise mezunlarında %72, üniversite mezunlarında %75,9 olarak tespit edilmiştir. İlköğretim mezunlarının çocuklarına vakit ayıranlar arasındaki oranı %26,9, üniversite mezunlarının ise %42’dir. Bu tablodan çocuklarına vakit ayırma durumunun eğitim seviyesinin tek başına etkili olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 3.34 Eğitim Seviyesi Gelir – Gider Dengesi Çapraz Tablosu

		Gelir – Gider Durumu		Toplam	
		Evet	Hayır		
EĞİTİM SEVİYESİ		Frekans	52	51	103
		Geçerli Yüzde	50,5%	49,5%	100,0%
	İlköğretim	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	28,7%	42,1%	34,1%
		Toplam Frekans	17,2%	16,9%	34,1%
		Frekans	51	24	75
		Geçerli Yüzde	68,0%	32,0%	100,0%
	Lise	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	28,2%	19,8%	24,8%
		Toplam Frekans	16,9%	7,9%	24,8%
		Frekans	75	39	114
		Geçerli Yüzde	65,8%	34,2%	100,0%
	Üniversite	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	41,4%	32,2%	37,7%
		Toplam Frekans	24,8%	12,9%	37,7%
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
	Yüksek Lisans	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	,6%	,8%	,7%
		Toplam Frekans	,3%	,3%	,7%
		Frekans	2	1	3
		Geçerli Yüzde	66,7%	33,3%	100,0%
	Doktora	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	1,1%	,8%	1,0%
		Toplam Frekans	,7%	,3%	1,0%
Frekans		181	121	302	
Geçerli Yüzde		59,9%	40,1%	100,0%	
Toplam	Geliri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans	59,9%	40,1%	100,0%	

Tablo 3.34’de eğitim seviyesi ile gelirlerin giderleri karşılama oranı gösterilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça gelirlerin giderleri karşılama oranı artmaktadır. İlköğretim mezunlarının %50,5’inin gelirlerinin giderlerini karşıladığı, lise mezunlarının %68’inin, üniversite mezunlarının ise %65,8’inin gelirlerinin giderlerini karşıladığı görülmektedir. Bu tabloya göre eğitim seviyesinden çok kişilerin gelir durumlarının gelir – gider dengesinde belirleyici olduğu ve eğitim seviyesi düşük olmasına rağmen gelir seviyesi yüksek olan deneklerin gelirlerinin giderlerini karşılama oranı hiç de azımsanmayacak bir orandadır.

Tablo 3.35 Eğitim Seviyesi Ek Bir İşte Çalışma İsteği Çapraz Tablosu

			Ek Bir İşte Çalışma İsteği		Toplam
			Evet	Hayır	
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	45	58	103
		Geçerli Yüzde	43,7%	56,3%	100,0%
		Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	33,8%	34,1%	34,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	14,9%	19,1%	34,0%
	Lise	Frekans	36	38	74
		Geçerli Yüzde	48,6%	51,4%	100,0%
		Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	27,1%	22,4%	24,4%
		Toplam Frekans Yüzdesi	11,9%	12,5%	24,4%
	Üniversite	Frekans	46	70	116
		Geçerli Yüzde	39,7%	60,3%	100,0%
		Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	34,6%	41,2%	38,3%
		Toplam Frekans Yüzdesi	15,2%	23,1%	38,3%
	Yüksek Lisans	Frekans	0	2	2
		Geçerli Yüzde	,0%	100,0%	100,0%
		Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	,0%	1,2%	,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,0%	,7%	,7%
	Doktora	Frekans	1	2	3
		Geçerli Yüzde	33,3%	66,7%	100,0%
		Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	,8%	1,2%	1,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	,7%	1,0%
Toplam	Frekans	133	170	303	
	Geçerli Yüzde	43,9%	56,1%	100,0%	
	Ek Bir İşte Çalışmak İsteyenler / İstemeyenler İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	43,9%	56,1%	100,0%	

Tablo 3.35’de eğitim seviyesi ile ek bir işte çalışma isteği oranı gösterilmiştir. Lise mezunlarının diğer gruplara göre daha fazla oranda ek bir işte çalışma isteği olduğu gözlenmiştir. Verilere göre lise mezunlarının %48,6’sı ek bir işte çalışmak istemektedir. Bu oran üniversite mezunlarında %39,7, ilköğretim mezunlarında ise %43,7’dir. Ek bir işte çalışma isteğinin eğitim seviyesinden çok kişilerin gelirlerinin giderlerini karşılamamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Tablo 3.36 Eğitim Seviyesi Sinema – Tiyatroya Gitme Çapraz Tablosu

			Sinema-Tiyatroya Gitme		Toplam
			Evet	Hayır	
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	1	102	103
		Geçerli Yüzde	1,0%	99,0%	100,0%
		Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	2,3%	39,2%	34,0%
		Toplam Frekans	,3%	33,7%	34,0%
		Yüzdesi			
		Frekans	17	57	74
	Lise	Geçerli Yüzde	23,0%	77,0%	100,0%
		Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	39,5%	21,9%	24,4%
		Toplam Frekans	5,6%	18,8%	24,4%
		Yüzdesi			
		Frekans	24	92	116
		Geçerli Yüzde	20,7%	79,3%	100,0%
	Üniversite	Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	55,8%	35,4%	38,3%
		Toplam Frekans	7,9%	30,4%	38,3%
		Yüzdesi			
		Frekans	1	1	2
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
		Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	2,3%	,4%	,7%
	Yüksek Lisans	Toplam Frekans	,3%	,3%	,7%
		Yüzdesi			
		Frekans	0	3	3
		Geçerli Yüzde	,0%	100,0%	100,0%
		Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	,0%	1,2%	1,0%
		Toplam Frekans	,0%	1,0%	1,0%
Doktora	Yüzdesi				
	Frekans	43	260	303	
	Geçerli Yüzde	14,2%	85,8%	100,0%	
	Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans	14,2%	85,8%	100,0%	
	Yüzdesi				
Toplam	Frekans				
	Geçerli Yüzde				
	Sinema – Tiyatroya Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi				
	Toplam Frekans				

Tablo 3,36'da eğitim seviyesi ile sinema ve tiyatroya gitme oranı gösterilmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça sinema ve tiyatroya gitme oranı artmaktadır. İlköğretim mezunlarının sinema ve tiyatroya gitme oranı yok denecek kadar az olan %1 seviyesindedir. Lise ve üniversite mezunlarında ise bu oran birbirine yakın olup %20 civarındadır. Buradan tiyatro ve sinemaya gitme oranlarında öncelikle eğitim durumunun etkili olduğu sonucuna varılabilir. Fakat lise ve üniversite mezunlarındaki oranın da düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca ilimizde sabit bir tiyatro salonunun olmaması ve sadece gezici devlet tiyatrolarının senenin belli zamanlarında faaliyetlerinin olmasının bu durumun sebeplerinden biri olduğu söylenebilir. Mevcut tiyatro ve sinema izleyicilerin çoğunluğunun da üniversite öğrencisi olması tespit edilen başka bir durumdur.

Tablo 3.37 Eğitim Seviyesi Gelir Durumu Çapraz Tablosu

			Gelir Durumu					Toplam
			001-500	501-1000	1001-2000	2001-3000	3001 ve üstü	
EĞİTİM SEVİYESİ	İlköğretim	Frekans	40	45	7	9	2	103
		Geçerli Yüzde	38,8%	43,7%	6,8%	8,7%	1,9%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	13,2%	14,8%	2,3%	3,0%	,7%	33,9%
	Lise	Frekans	7	36	26	0	6	75
		Geçerli Yüzde	9,3%	48,0%	34,7%	,0%	8,0%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	2,3%	11,8%	8,6%	,0%	2,0%	24,7%
	Üniversite	Frekans	3	3	106	3	1	116
		Geçerli Yüzde	2,6%	2,6%	91,4%	2,6%	,9%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	1,0%	1,0%	34,9%	1,0%	,3%	38,2%
	Yüksek Lisans	Frekans	0	0	0	0	2	2
		Geçerli Yüzde	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,0%	,0%	,0%	,0%	,7%	,7%
	Doktora	Frekans	0	0	2	0	1	3
		Geçerli Yüzde	,0%	,0%	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,0%	,0%	,7%	,0%	,3%	1,0%
	Toplam	Frekans	55	84	141	12	12	304
		Geçerli Yüzde	18,1%	27,6%	46,4%	3,9%	3,9%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	18,1%	27,6%	46,4%	3,9%	3,9%	100,0%

Tablo 3.37’de eğitim seviyesi ile gelir durumu oranı gösterilmiştir. İlköğretim mezunlarının %43,7 ile en fazla gelir seviyesinin 501-1000, olduğu, lise mezunlarının %48,0’inin en fazla gelir seviyesinin 501-1000, üniversite mezunlarının %91,4’ünün 1000-2000 arası olduğu görülmektedir. İlköğretim mezunlarının genelde asgari ücretle veya kayıt dışı çalışması nedeniyle %40’ının aylık 500 YTL’ye kadar geliri olduğu, %45’inin ise 501-1000 YTL arası gelirinin olduğu tespit edilmiştir. Çok düşük bir miktar olan %1,9’unun 3001 ve üstü gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Lise mezunlarının ise genellikle gelirlerinin 501-1000 YTL arası (%36) ve 1001-2000 YTL arası (%26) olduğu görülmektedir. Üniversite mezunlarında ise gelirlerin 1001-2000 YTL (%91,4) arasında olduğu anketten görülmektedir. Bu tablodan elde edeceğimiz sonuç eğitim seviyesi arttıkça gelir düzeyinin de orantılı olarak arttığı görülmektedir.

Tablo 3.38 Gelir Durumu Cep Telefonuna Sahip Olma Çapraz Tablosu

		Cep Telefonuna Sahip Olma		Toplam	
		Evet	Hayır		
Gelir Durumu	001-500	Frekans	19	35	54
		Geçerli Yüzde	35,2%	64,8%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	7,4%	77,8%	17,8%
		Toplam Frekans Yüzdesi	6,3%	11,6%	17,8%
	501-1000	Frekans	83	1	84
		Geçerli Yüzde	98,8%	1,2%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	32,2%	2,2%	27,7%
		Toplam Frekans Yüzdesi	27,4%	,3%	27,7%
	1001-2000	Frekans	137	4	141
		Geçerli Yüzde	97,2%	2,8%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	53,1%	8,9%	46,5%
		Toplam Frekans Yüzdesi	45,2%	1,3%	46,5%
	2001-3000	Frekans	9	3	12
		Geçerli Yüzde	75,0%	25,0%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	3,5%	6,7%	4,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	3,0%	1,0%	4,0%
	3001 ve üstü	Frekans	10	2	12
		Geçerli Yüzde	83,3%	16,7%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	3,9%	4,4%	4,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	3,3%	,7%	4,0%
	Toplam	Frekans	258	45	303
		Geçerli Yüzde	85,1%	14,9%	100,0%
		Cep Telefonuna Sahip Olanlar / Olmayanlar İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	85,1%	14,9%	100,0%

Tablo 3.38’de gelir durumu ile cep telefonu sahibi olma oranı gösterilmiştir. Bu tabloda gelir düzeyi ne olursa olsun insanların cep telefonuna sahip olduğu, artık cep telefonunun lüks bir tüketimden çıkıp ihtiyaç olarak kabul edildiği görülmektedir.

Tablodaki verilere baktığımızda 001–500 YTL gelir grubundaki katılımcılarda cep telefonu sahibi olma oranı %35,2, diğer gruplarda ise %70,0 ile %90 arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.39 Gelir Durumu Tatile Gitme Çapraz Tablosu

		Tatile Gitme		Toplam	
		Evet	Hayır		
Gelir Durumu	001-500	Frekans	9	46	55
		Geçerli Yüzde	16,4%	83,6%	100,0%
		Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	5,8%	30,7%	18,1%
		Toplam Frekans Yüzdesi	3,0%	15,1%	18,1%
	501-1000	Frekans	42	42	84
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
		Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	27,3%	28,0%	27,6%
		Toplam Frekans Yüzdesi	13,8%	13,8%	27,6%
	1001-2000	Frekans	88	53	141
		Geçerli Yüzde	62,4%	37,6%	100,0%
		Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	57,1%	35,3%	46,4%
		Toplam Frekans Yüzdesi	28,9%	17,4%	46,4%
	2001-3000	Frekans	9	3	12
		Geçerli Yüzde	75,0%	25,0%	100,0%
		Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	5,8%	2,0%	3,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	3,0%	1,0%	3,9%
	3001 ve üstü	Frekans	6	6	12
		Geçerli Yüzde	50,0%	50,0%	100,0%
		Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	3,9%	4,0%	3,9%
		Toplam Frekans Yüzdesi	2,0%	2,0%	3,9%
Toplam	Frekans	154	150	304	
	Geçerli Yüzde	50,7%	49,3%	100,0%	
	Tatile Gidenler / Gitmeyenler İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	50,7%	49,3%	100,0%	

Tablo 3.39'da gelir durumu ile tatile gitme oranı gösterilmiştir. Gelir durumu arttıkça tatile gitme oranı da artmaktadır. Tabloyu incelediğimizde gelir seviyesi 500 YTL ye kadar olan kişilerin tatile çıkma oranı % 16,4 iken geliri 1001-2000 arasında olan grubun tatile çıkma oranı % 75'dir. Tatile gitme oranı gelir seviyesiyle beraber eğitim düzeyiyle de orantılı olan bir durumdur. Gelir seviyesi ve eğitim düzeyi yüksek olan kişilerde tatile gitme oranı da yüksektir.

Tablo 3.40 Gelir- Gider İlişkisi Çapraz Tablosu

		Gider Durumu			Toplam
		Evet	Hayır		
Gelir Durumu	001-500	Frekans	1	54	55
		Geçerli Yüzde	1,8%	98,2%	100,0%
	001-500	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	,7%	33,8%	18,2%
		Toplam Frekans Yüzdesi	,3%	17,9%	18,2%
	501-1000	Frekans	51	33	84
		Geçerli Yüzde	60,7%	39,3%	100,0%
	501-1000	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	36,4%	20,6%	27,8%
		Toplam Frekans Yüzdesi	16,9%	10,9%	27,8%
	1001-2000	Frekans	75	63	140
		Geçerli Yüzde	53,6%	45,0%	100,0%
	1001-2000	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	53,6%	39,4%	46,4%
		Toplam Frekans Yüzdesi	24,8%	20,9%	46,4%
	2001-3000	Frekans	9	3	12
		Geçerli Yüzde	75,0%	25,0%	100,0%
	2001-3000	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	6,4%	1,9%	4,0%
		Toplam Frekans Yüzdesi	3,0%	1,0%	4,0%
	3001 ve üstü	Frekans	4	7	11
		Geçerli Yüzde	36,4%	63,6%	100,0%
	3001 ve üstü	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	2,9%	4,4%	3,6%
		Toplam Frekans Yüzdesi	1,3%	2,3%	3,6%
Toplam	Frekans	140	160	302	
	Geçerli Yüzde	46,4%	53,0%	100,0%	
Toplam	Gelirleri Giderlerini Karşılamanın İçindeki Yüzdesi	100,0%	100,0%	100,0%	
	Toplam Frekans Yüzdesi	46,4%	53,0%	100,0%	

Tablo 3.40’da gelir durumu ile gelir – gider dengesi oranı gösterilmiştir. Gelir durumu 500 YTL’ye kadar olan kişilerin gelirlerinin giderlerini karşılama oranının çok düşük olduğu, %98,2’sinin gelirlerinin giderlerini karşılamadığı tespit edilmiştir. Gelir durumu 501-1000 arasında olan kişilerin ise gelirlerinin giderlerini karşılama oranının %60,7 gibi yüksek bir seviyede olduğu görülmüştür. 1001-2000 grubunda ise gelirlerin giderleri karşılama oranı %53,6’dır. 2001-3000 arasında ise %75,4’dür. Buradan yüksek gelir gruplarındaki deneklerin gelir – gider durumunun düşük gelir gruplarındaki deneklere göre daha iyi seviyede olduğu gözlenmiştir.

SONUÇ

Beşeri sermayenin unsurlarından biri olan eğitim, diğer insan sermayesi unsurlarına göre daha ölçülebilir olması ve toplumun sosyo-kültürel gelişmesine katkılarından dolayı insan sermayesine yönelik çabalarda, daha çok dikkate alınmaktadır. Eğitim alanına yapılan yatırımlar, bir ekonomide sosyal altyapıyı güçlendirme ve geliştirme anlamındadır. Eğitim yatırımlarının, bireylerin ekonomik faaliyetlerinde daha gerçekçi davranmalarını sağlamak ve verimli kılmak gibi ekonomik sonuçları yanında, eğitilmiş bir toplum yapısını gerçekleştirmek gibi doğrudan sosyal etkileri de vardır.

Türkiye'nin beşeri sermaye yönünden gelişmişlik durumuna bakıldığında, gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir. Örneğin eğitim yönüyle, hala okuma - yazma bilmeyenlerin oranı yüzde onlara yakın seyretmektedir. Oysa bu oran, gelişmiş ülkelerde yüzde 5'in altındadır. Okullaşma oranı bakımından ise ilköğretim ve ortaöğretimde gelişmiş ülkelere yaklaştığı durumdadır. Okulöncesi ve yüksek öğretimde ise OECD ülkelerinin ortalamasının altındadır. Eğitimin niteliği açısından Türkiye'nin rekabetten uzak, ezbere dayanan eğitim düzeni önemli bir sorundur. Öğrenciler devamlı yarış atı misali 3-4 yılda bir hayatlarına yön verecek sınavlarla yarıştırılmaktadır. Kalite olarak bilgi toplumunun gerekleri doğrultusunda, eğitime ağırlık verilmesi önemli bir faktör olacaktır. Ayrıca, tersine beyin ve bilgi göçü sağlayacak gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Karaman İlinde 304 denek üzerinde yaptığımız 28 soruluk anket çalışması sonucunda eğitim seviyesi ve gelir düzeyi baz alınarak deneklerin yaşam kalitesi incelenmiştir. Çalışmamızda SPSS tablo sistemi kullanılarak eğitim seviyesi – bilgisayar sahibi olma, eğitim seviyesi – internet kullanma, eğitim seviyesi – gelir düzeyi, eğitim seviyesi – aile içi demokratik karar alma, eğitim seviyesi – tiyatro ve sinemaya gitme ve eğitim seviyesi – tatil gitme ve benzer çapraz tablolar yapılarak deneklerin eğitim düzeylerinin yaşam kalitelerine olan etkisi incelenmiştir.

Çalışmamızdaki deneklerin eğitim seviyesi olarak katılımcı durumları üniversite mezunu %38,2, ilköğretim mezunu %33,9, lise mezunu %24,7' dir. Doktora yapmış 3 kişi katılırken, yüksek lisans yapmış ise 2 kişi katılmıştır. Meslek durumu olarak en fazla katılımcı %25,7 ile eğitimciler, %25 ile memurlar, %14,8 ile esnaflar ve en az ise %0,3 ile yani 1 kişi ile mimar-mühendis meslek grubudur. Gelir durumlarına baktığımızda 001-500 YTL geliri olan katılımcı %18,1' dir. 501-1000 YTL arası geliri olan katılımcı %27,6' dir.

1001–2000 YTL geliri olan katılımcı %46,4'dür. 2001–3000 YTL arası geliri olan katılımcı %3,9, yine 3000 YTL üzeri ise %3,9'dur. Katılımcıların çoğunluğunun 500–2000 YTL aralığında geliri olduğu görülmektedir. Deneklerin %60,2'sinin bilgisayar sahibi olduğu, %49,0'ının evde internet erişimi olduğu ve interneti kullanım amacının haber alma ve iletişim olduğu ayrıca %84,9 gibi büyük bir çoğunluğun cep telefonu sahibi olduğu bilgileri elde edilmiştir.

Eğitim seviyesi ile bilgisayar sahibi olma çapraz tablosunu incelediğimizde ilköğretim mezunlarının %35,39'unun, lise mezunlarının %48'inin, üniversite mezunlarının ise %91,4'ünün bilgisayar sahibi olduğunu görülmektedir. Bu durum beklediğimiz bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Böylece eğitim seviyesi ile teknolojiyi kullanımın orantılı olarak arttığı gözlenmektedir. Evde internet erişimine sahip olma durumları incelendiğimizde ilköğretim mezunlarından ankete katılan 103 kişiden 23'ünün (%22,3), lise mezunlarından ankete katılan 75 kişiden 22'sinin (%29,3), üniversite mezunlarında ise ankete katılan 116 kişiden 102 kişinin (%87,9) evinde internet bağlantısı olduğu ortaya çıkmıştır. Bilgisayar sahibi olma durumunda olduğu gibi internet erişim durumu da eğitim seviyesiyle orantılı olarak artmaktadır.

Ankete katılanların günlük gazete okuma oranının ülke ortalamasına göre hayli yüksek olduğu gözlenmiştir. İlköğretim mezunlarının %40,8'inin, lise mezunlarının %77,3'ünün, üniversite mezunlarında bu oranın biraz daha arttığı ve %80,2 günlük gazete okuduğu görülmektedir.

Eğitim seviyesi ile aile bireylerinin düşüncelerini dikkate alma çapraz tablosunda ilköğretim mezunlarının %90,3 gibi büyük bir oranda aile bireylerinin görüşlerine başvurduğu, lise mezunlarının %81,3'ünün, üniversite mezunlarının %83,6'sının demokratik karar alma sürecini işlettiği gözlenmiştir. Sonuçlar birbirine yakın olsa da eğitim seviyesi arttıkça demokratik karar alma mekanizmasının daha iyi işlemesi beklenirken, bu beklentinin tam olarak gerçekleşmediği ve ilköğretim mezunlarının karar alma mekanizmasında aile bireyleriyle en fazla istişare eden grup olduğu görülmüştür.

Yılda en az bir kez tatile gitme oranlarının yüksek lisans ve doktora mezunlarında %100 olduğu görülmektedir. Üniversite mezunlarında bu oran %59,5'e, lise mezunlarında %57,3'e, ilköğretim mezunlarında ise %36,9'a düşmektedir. Tatile gitme oranının eğitim seviyesinden çok gelir durumuna bağlı olduğu söylenebilir. Gelir seviyesi 500 YTL ye kadar olan kişilerin tatile çıkma oranı %16,4 iken geliri 1001-2000 arasında olan grubun

tatile çıkma oranı %75'dir. Gelir seviyesi ve eğitim düzeyi yüksek olan kişilerde tatile gitme oranı da yüksektir.

Lise mezunlarının diğer gruplara göre daha fazla oranda ek bir işte çalışma isteği olduğu gözlenmiştir. Verilere göre lise mezunlarının %48,6'sı ek bir işte çalışmak istemektedir. Bu oran niversite mezunlarında %39,7, ilköğretim mezunlarında ise %43,7'dir. Ek bir işte çalışma isteğinin eğitim seviyesinden çok kişilerin gelirlerinin giderlerini karşılamamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Eğitim seviyesi ile gelir durumu karşılaştırıldığında. İlköğretim mezunlarının %43,7'sinin gelir seviyesinin 501–1000, olduğu, lise mezunlarının %48,0'inin gelir seviyesinin 501–1000, niversite mezunlarının %91,4'ünün 1000–2000 arası olduğu görülmektedir. Beklenen bir durum ortaya çıkmıştır.

Gelir durumu ile cep telefonu sahibi olma durumuna baktığımızda 001–500 YTL gelir grubundaki katılımcılarda cep telefonu sahibi olma oranı %35,2, diğer gruplarda ise %70,0 ile %90 arasında olduğu tespit edilmiştir. Asgari ücretle hayatını devam ettiren insanların bile cep telefonu bulunmaktadır. Bu tabloda bize gelir düzeyi ne olursa olsun insanların cep telefonuna sahip olduğu, artık cep telefonunun lüks bir tüketimden çıkıp ihtiyaç olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Yapılan alışma sonucunda eğitim seviyesi arttığa teknoloji kullanımının, sosyo-kültürel hayatın, gelir düzeyinin ve yaşam standardının genelde arttığı tespit edilmiştir.

Ayrıca insanların gelir durumu – teknolojiyi kullanma, gelir durumu – sosyo-kültürel hayat ve gelir durumu – yaşam standardı yapılan çapraz tablolarla karşılaştırılmıştır. Buna göre gelir durumu arttığa teknolojiyi kullanma ve yaşam standardının arttığı tespit edilmiştir.

Böylece eğitim seviyesinin artmasıyla insanların gelir düzeylerinin ve yaşam kalitelerinin de arttığı yapılan uygulama çalışması sonucunda ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- AKGÜN, N. ve YILDIZ, K. (1998). Eğitim Ekonomisi Üzerine Seçme Yazılar, **Abant İzzet Baysal üniversitesi Yayınları, Bolu, 172s.**
- ARISOY, E. ve DEMİR, R., (2001). “Eğitim, Haberleşme Ve Ticari Serbestliğin Ekonomik Büyümeye Katkısı”, **Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 23.**
- ATİK, H; Beşeri Sermaye, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme, Ekin Kitabevi, Bursa, (2006)
- BAŞKAYA, F. (2005),Özgür Üniversite Kavram Sözlüğü: Söylem ve Gerçek, Türkiye Ve Ortadoğu Forumu Vakfı, Maki Basın Yayın
- BAYHAN, V., (1997). **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, No: 195, Ankara, 416s.**
- BERBER, Ş. “Beşeri Sermaye ve İktisadi Kalkınma”, Selçuk üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1).
- Çalışma Grubu, Tartışma Metni, No: 5. TEKİN, M., H. K. GÜLES, A. ÖGÜT (2003), Değişim
- ÇANAKÇI, D. Ve Tutar, F. (2006), “Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı”, Erişim Adresi:http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=629 (12.07.2007).
- ÇOBAN, Orhan; “ Bilgi Toplumunda Eğitimin Verimlilik ve İktisadi Büyüme Üzerine Etkileri: Teorik Bir Analiz” **I. Ulusal Bilgi, Ekonomik ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı, Hereke-İzmit, 10–11 Mayıs 2002,**
- ÇÖMLEKÇİ, N., (1971). Türkiye'nin İktisadi Kalkınmasında Eğitimin Rolü, Eskişehir: E.İ.T.İ.A. Yayınları, Yayın No: 85/45, Eskişehir,
- DOĞAN, S. ve BOZKURT, H.Y., (2002), Eğitim-İktisadi Büyüme İlişkisi ve Türkiye İçin Kointegrasyon Analizi, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=255 (21.12.2007,).
- DOĞAN, S. ve ŞANLI, B., (2003). İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Yayınları, 8(1). S.173–196.
- DPT (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması,** Yayın No: 2671, Ankara. DPT (2005), Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950–2004),

- DPT (2005); **Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, s.175.**
- DURA, C. Bilgi Toplumu, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990. 190s.
- DÜLGEROĞLU, E. (1997), *Kalkınma Ekonomisi*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfıve İ.İ.B.F. İşletme İktisadı ve Muhasebe Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:14 , III. Basım, Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- ERCAN, N.Y., (2000). “İçsel Büyüme Teorisi :Genel Bir Bakış”, Planlama Dergisi,
- ERGEN, H., (1999). “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik büyümeye Katkısı”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 10(35)
- EŞİYOK, B. A. (2004), Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Teknoloji, Yenilik ve Bilişim Sektörü, Türkiye Kalkınma bankası A.S. Matbaası, Ankara.
- GÖKÇE, F. (2000). Değişme Sürecinde Devlet ve Eğitim. Ankara.
- GÜLER, M., (1997). “Kente Göç Eden Kadınların Aile Planlamasıyla İlgili Tutumları: **Ümraniye derneği**”, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, D.İ.E., Ankara, 629s.**
- GÜMÜŞ, S. (2004). Beseri Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002), **Yayınlanmış Doktora Tezi, Atatürk.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.**
- GÜRAK, H. (2004), “Kalkınmada Zihinsel Emek Faktörü”
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=473(10.12.2007).
- HAN, E. ve KAYA, A.A. (1997). **Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika**, Birlik Yayınları, Eskişehir,
- HESAPCIOGLU, M. (1994). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Ekonomisi, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul
- HOŞGÖRÜR V. ve GEZGİN G., (2005), “Ekonomik Ve Sosyal Kalkınmada Eğitim” Yüzüncü yıl Üniversitesi Eğit. Fak. Dergisi, 2(1), 1-11
http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_II/vural_hosgor.doc (24.12.2007).
- İLKİN, A., (1988). Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, **İstanbul üniversitesi Yayın No: 3487, İstanbul, 361s.**
- KARAARSLAN, E. (2005), “Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi”, **Maliye Dergisi, Sayı: 149, s: 36-73.**

- KARAGÜL, M. (2003). "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı", Akdeniz üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi (5), Antalya, s.79-90.
- KARAGÜL, M., (2002), Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu, Afyon Kocatepe üniversitesi Yayınları, Yayın no:37, Ankara, 129s.
- KARAGÜL, M., (2002), Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu, **Afyon Kocatepe üniversitesi Yayınları, Yayın no:37, Ankara, 158s.**
- KARAGÜL, M. (2003). "Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı", **Akdeniz üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi (5), Antalya**
- KARATAS, M, DEVREN, N. (2005), "Türkiye'nin İktisadi Gelişmesinin Beşeri Sermaye içerikli Solow Modeli Açısından Değerlendirilmesi", **İşletme-İktisat- Finans Dergisi, Yıl: 20, Sayı: 233 s: 68-87.**
- KAYA, E. (1993). "Sosyal Yatırımlar ve Teknoloji İlişkisi", Toplum ve Bilim, Sayı:8, Ankara, s.40-47.
- KURTKAN A.; Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları, 2262, **İktisat Fakültesi Yayın No: 388, İstanbul,1997**
- KUTLU, E., (2002). Dünya Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- MEB, (2007). "2007 Yılı Başında Milli Eğitim"
<http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2007/2.htm> (10.12.2007).
- LOBLEY, D. (1995). Ekonomi, Çev. M.S. Şener, MEB Yayınları No: 2915, Ankara,
- OECD (2007), "The Well-Beings of Nations, The Role of Human and Social Capital"
OECD Publications, 1-120.
- ÖKTİK, N., (1997). "Köyün Çekiciliği-Kentin İticiliği", Toplum ve Göç, **II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, D.İ.E., Ankara, 81s.**
- PARASIZ, İ. (1996). Makro Ekonomi Teori ve Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa,
- SAB, R. And SMİTH. S.C. (2001), "Human Capital: International Evidence", IMF WorkingPaper, No:32.
- VURAL, S. Kalkınma Ekonomisi, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 1986
- SCHULTZ, T. W. (1971), Investment in Human Capital, The Free Press A Division of the Macmillan Company, U.S.A.

- SERİN, N. (1992). Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, **T.C. Başbakanlık Yayınları, Ankara, 448s.**
- SERİN. N., Çağdaş eğitim, Ankara 1992,s.37
- TABAN, S. ve KAR, M. (2004). “Beşeri Sermaye ve Kalkınma”, Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, Ekin Kitabevi, Bursa
- TANSEL, A. ve GÜNGÖR N. (2003), “Türkiye’den Yurtdışına Beyin Göçü Ampirik Bir Uygulama”, **II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 17–18 Mayıs, İzmit.**
- TEK (2003), Büyüme Stratejileri, Türkiye İktisat Kongresi Büyüme Stratejileri
- TEZCAN, M. (1985), Eğitim Sosyolojisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayını, No. 150, Ankara.
- TOMBUL, E; “Eğitim Endeksi ve Boyutları ile Gelir Dağılımı Arasındaki ilişki Ülkelerin Gelişmişlik Düzeylerine Bir Karşılaştırma-”, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomik ve Yönetim Kongresi Bildiri Kitabı, Hereke-İzmit, 10–11 Mayıs 2002,**
- TUNÇ, M. (1993), “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi”,**9 Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi Cilt:8, Sayı:2,İzmir,1–32.**
- TUNÇ, M. “Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı ve Türkiye Uygulaması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 13, Sayı 2, 1998,**
- TÜRKMEN, F., (2002). **Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları Ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması**, DPT – Uzmanlık Tezleri Yayın No: DPT: 2655, Ankara.
- YALÇIN, C., (2004) **Göç.Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 113–114 s.
- YILDIRIM, K. ve D. Kahraman (2003), **Makroekonomi**, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın No:145.
- YUMUŞAK, İ.G. ve BİLEN, M., (2000), “Gelir Dağılımı - Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme” **Kütahya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1).

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.die.gov.tr>

<http://www.meb.gov.tr>

<http://www.oecd.org>

[http:// www.tuik.gov.tr.](http://www.tuik.gov.tr)

[http:// www.tisk.org.tr/](http://www.tisk.org.tr/)